

DE

# PLATONIS PHAEDRO

---

INCLUTAE

SOCIETATIS LATINAE IENENSIS

AUCTORITATE

SCRIPSIT

EIUS SODALIS

FRIDERICUS ASTIUS

GOTHANUS.

---

ACCESSIT

EPISTOLA

HENR. CAROLI ABR. EICHSTADII

PHILOS. IN ACAD. IEN. PROF. PUBL. ORD.

---

IENAE

SUMTIBUS J. C. G. GOEPFERDII

1801.



PLATONIS PHAEDRO

INCIPIT

SOCIETATIS LATINAE AMERICANA

AUCTORITATE

SECRET

IN USU SODALITATIS

FIDELITATIS ASSOCIATIONIS

SECRET

SECRET

EPITOME

HEUT CAROLI ABBE MICHAELI

PHILOS. IN ARTE. IN. TROP. TROP. QUA.

IN V A E

REV. J. G. GORDON

SECRET



VIRO PERILLUSTRI

EXCELLENTISSIMO ERUDITISSIMO

AUGUSTO FRIDERICO

LIB. BAR. A ZIEGESAR

DOMINO HEREDITARIO IN DRACKENDORF CET.

SERENISSIMO DUCI SAXONIAE GOTH. ET ALTENB.

A CONSILIIS SANCTIORIBUS



VIRO PELLUSTRI

EXCERPTISSIMO ERUDITISSIMO

AUGUSTO FRIDERICO

LIB. BAR. A. ZIEGLER

DOMINO RECTORI IN DACHENBURG CEE.

SEMPERISSIMO DUCHI SAXONIAE GOTTL. ALTEB.

A. CONSILII SANGTORIBUS



**VIRO PERILLUSTRI**

**EXCELLENTISSIMO ERUDITISSIMO**

**CHRIST. GOTTL. VOIGTIO**

**SERENISSIMO DUCI SAXONIAE VINAR. ET ISENAC.**

**A CONSILIIS SANCTIORIBUS.**



MUSAGETIS GRAVISSIMIS  
QUIBUS  
SOCIETAS LATINA IENENSIS  
SODALIBUS HONORARIIS  
VERE GLORIATUR  
SOCIETATIS ET SUO NOMINE  
VENERABUNDUS  
CONSECRAVIT  
FRIDERICUS ASTIUS.



---

# LECTORI HUMANISSIMO

S. S.

FRIDERICUS ASTIUS.

**E**t si multa erant, lector humanissime, neque illa hoc loco commemoranda, quae, ut hoc, qualecunque ingenii ac doctrinae specimen ederem, me excitarent: tamen in hoc consilio confirmavit animum potissimum hoc, quod Societas latina, cui adscriptum me sodalem gaudeo, per heu! nimis longum tempus nullam vocem publicam emisisset. Dolebam fortem



Societatis, quae, cum antea tam apud externos, quam inter nostrates insigni floruisset gloria, jam magis magisque obscurari, vigoremque suum ac vires amittere videretur. Quam ob causam cum saepius amicos convenissem, et mecum ipse tacitus agitassem, quid faciendum esset, ut ne debilitata jamjam et paene senescens Societas ex memoria hominum paullatim evanesceret: nil laetius nobis, nil faustius accidere, nil benigna nobis fortuna praestabilius donare potuit, quam directorem, qui et ingenio ac doctrina, qua nil elegantius et excellentius est, et vigore illo ac fervore, quo literas graecas et latinas amplectitur, solus efficere possit, quod in optatis est nobis omnibus, ut Societas ad pristinum suum florem et amplitudinem restituatur. Neque irritam fuisse hanc nostram spem, satis ostendunt, quae ab hoc tempore in legibus et institutis Societatis egregie vel mutata, vel novata sunt. Namque Director noster cum multas alias praecepit, et ad nostrae ingenium aetatis reformavit exercitationes, tum inprimis eae, quae ad artes humanitatis pertinent



nent, ab eo impensius commendatae sunt, et jure sancitae. Quam sapienter illud fecerit, facile intellexeris tecum cogitans, quam necessarium sit literarum antiquarum studium ad animum excolendum, ad omnem doctrinae elegantiam, ad verum literarum in Museo Jenensi splendorem atque honorem. Quilibet enim fere eorum, qui literis operam dant, vel propter studiorum, quae amplexus est, rationem, vel propter exiguos, quos in scholis fecit, in literis humanioribus progressus a Musarum veterum concilio et contubernio avocatur; incumbunt in ea plerique studia, quae sibi emolumento vel sunt, vel fore sperant. Pauci sunt et rari, qui Musarum veterum amore flagrant, suoque animo litantes, his literis aliquid operae et studii impendant.

Verum enim vero, quae essent literae, Musis fugatis? Quae esset humanitas, humaniorum literarum sublato studio? Nempe ex antiquis iisque sanctissimis limpidissimisque fontibus quidlibet bonum ac verum hausere



maiores: hauriunt inter nostrates, quicunque ingenii ac doctrinae splendore antecellunt: haurient posteri. Quaenam, ut hoc utar, esset poesis, Musis veteribus expulsi? si quidem Graecis poematibus nil divinius, nil perfectius, nil absolutius potest cogitari: ut et nostrorum poetarum coryphaei, quidquid pulchri in operibus suis habeant, id uni fere Graecorum poetarum studio acceptum ferant. Qualis esses, Goethi, qualis, Wielandi, nisi Graecorum Melpomene placido vos lumine adspexisset? Quaenam est ipsa philosophia, nisi ex musarum veterum contubernio colorem illum urbanitatis, elegantiae et humanitatis contraxerit? Fera est: barbara deterret omnes, qui ejus foras adeunt, barbara maximam invehit pestem in universam humanitatem. Ab antiquis igitur literis omnis promanat doctrina, omnis scientia, omnis germanus et incorruptus pulchri, boni ac veri sensus.

Haec mecum reputans, tacito saepe pectoris sensu gratulatus sum Museo Jenensi societatem



tatem literarum illarum studiosam, qua ad gloriam Academiae inter externos augendam et ad literarum universarum, quae hic tractantur, emolumentum vix quiquam salubrius cogitari posse videtur. Nam cum philosophia recentissima, hoc tempore et loco, per omnium studia latissime serpsit, vel maxime verendum est, ne juvenes, nimio ejus amore afflati et abrepti, literas elegantiores, verissima illa verae doctrinae praesidia, contemnant et abjiciant, ingenium opinantes praestare studio: quam perverfam rationem qui jam secuti sunt, sero et gravum damnum experti resipiscant. Nos studiose et enixe curabimus, ut ab isto malo, e quo maxima in omnem doctrinarum orbem pestis existit, nostra nos societas, finibus suis jamjam promotis viribusque resumtis, vel defendat vel liberet.

Talia praefantem miraberis fortasse, humanissime lector, in argumento philosophico, quod a Latinae societatis institutis aliquantum abhorreat, per magnam libelli huius partem laboravisse. Igitur, ut recte de consilii nostri ratione

tione



tione judicare possis, iuvat nonnulla ea super causa memorare.

In societate nostra cum ex ordinis ratione recitandi provincia ad me esset delata, commentationem primum praelegi: cur eloquentia *ψυχαιγωγία* dicta sit a Platone. Non ita multo post ex prima eaque philologica libelli parte iterum nonnulla sodalium examini subjeci. Omnia ista, quae tunc literis consignaveram, maximam partem promanaverant e Phaedro Platonico, eoque, tanquam ad caput suum et fontem, refluiebant. Atque Plato cum incredibilem in me excitasset sui amorem, iterum atque iterum Phaedrum cum aliis ejus dialogis idem fere argumentum tractantibus perlegi, ex iis excerpti, plura adnotavi: ut, nescio quo modo, sensim sensimque libellus totus inde exsisteret. Iam me admonent amici, adhortatur EICHSTADIUS noster, quo ut omnes magistro gaudemus Societatis Latinae sodales, ita me humanissimis ac doctissimis ejus sermonibus quotidie frui cum maxime glorior, ut aliquid societatis Latinae auctoritate publici juris faciam. Etenim sancitum est in-

stau-



stauratae Societatis legibus, quae nuper etiam  
 palam expositae sunt, ut quotannis scriptiones  
 quaedam sodalium ad notitiam publicam emit-  
 tantur: qua re inter eos, quibus alia nulla pro-  
 posita sunt industriae praemia, aemulatio nasca-  
 tur, efficacissima illa ad studia vel excitanda  
 vel inflammanda. Igitur philosophia divina  
 cum nectareo suo sinu per aliquod tempus me  
 fovisset, haud mihi temperare potui, quin liliis  
 in Platonis horto undique delibatis innectendo  
 recentissimae philosophiae rosas, coronam quan-  
 dam componerem, exiguam quidem illam, sed  
 tamen ex rosis et liliis connexam. In qua  
 quidem causa non eram nescius, fore, ut hic  
 labor in varias reprehensiones incurreret pro-  
 pterea, quod quibusdam bonis viris ipsum  
 philosophiae nomen invisum esset. Sed  
 illos bonos viros nihil curavi: fretus illo-  
 rum, quamvis paucorum, quos philoso-  
 phia divino suo spiritu afflavit, consensu et  
 auctoritate: fretus mea persuasione de recentis-  
 simae philosophiae veritate ac divinitate: fretus  
 ratione et officio id, quod verum agnoscat,

nulla



nulla neque hominum, neque temporum ratione habita, pro virili parte adjuvandi, extollendi omnibusque, quibus fieri possit, opibus amplificandi.

Est autem nobis persuasissimum, neminem bonum esse philologum (i. e. literarum humaniorum, ad quas sapientes veteres philosophiam quoque, et id in primis, referebant, studiosum) nisi instructus a philosophia sit; imo addiderim, neminem virum vere doctum fieri posse, qui expers sit philosophiae. Haec enim omnis doctrinae et scientiae fundamentum est, omni doctrinae et scientiae fastigium imponit: ut, qui philologiae studium in mera linguarum veterum cognitione positam ducant, aut irridendi, aut miserandi sint. Scilicet isti nonnisi coecis oculis vident; cum philosophia facem iis non praeferat, coeca via ingrediuntur, et, si errantes casu quodam ad veram viam natura bona ducente pervenerint, tamen, heu miseram sortem! an vera illa via sit, scire nequeunt propterea, quod omnis veritas et certa persuasio nonnisi a philosophicis rationibus proficiscitur.

Cur



Cur autem is philosophiae amor ad Phaedrum Platonis me ita impulerit, ut hunc potissimum sermonem prae ceteris tractarem, ea causa fuit, quod illum a quibusdam male intellectum et dijudicatum esse dolerem. Tentavi itaque, quod ejus per doctrinae meae atque ingenii tenuitatem fieri posset, philosophorum deum sua luce illustrare, huncque divinum ejus dialogum ab iis, quae in eum ficta essent, criminibus immunem praestare. Quod quidem quo melius facerem, ea, quae de pulchro et amore Plato differuit, ad sublimioris philosophiae rationes revocanda existimavi. Id quo modo fecerim, dijudicabunt rerum periti. Quos quidem rectum et sincerum de philosophia transcendentali, quae dicitur, judicium facile tuebitur ab errore illorum, qui philosophiam unius esse vel viri vel disciplinae credunt. Etenim philosophia non a singulari hujus vel illius viri ratione proficiscitur, sed aeternis rationis humanae ejusque universae legibus nititur. Quocirca non puto fore, qui me id spectasse existimet, ut Platonem jam Kantianum aliquem vel Fichtianum fuisse demon-



monstrarem; quod absurdissimum esset. Id tantum ostendere et poeseos cum philosophia cognatione probare studui, Platonem coeca quaedam mentis vi in iis, quae de pulchro et amore dixit, ad summa philosophiae ductum esse capita, minime usum philosophicis recentiorum rationibus et conclusionibus, sed divinandi quaedam vi affectum.

Ceterum, quae pro virium mearum tenuitate nimis fortiter et audacter contenderim, ea, rogo, lector erudite, ut ne per arrogantiam quandam scripta, sed ex impetu quodam et incitatione animi profecta existimes: ut eidem, quae modestiam suadebat, aetati acrior et liberior sensus concedatur. Et si forte pro juvenilis aetatis imbecillitate in nonnullis peccaverim, Tibi persuadeas velim, omnibus me viribus laboraturum et enisurum esse, ut iis, quae maturior aetas maturiora prolatura sit, quodam modo illa compensem, et in gratiam tecum redeam. Vale, humanissime lector. Scripsi Jenae a. d. xxviii mens. Septembr. cxcvccc.



---

D E  
P L A T O N I S P H A E D R O

---

C a p u t   p r i m u m .

*Sermonum Platoniorum, in primis Phaedri, cum comoedia veteri cognatio. Mimorum Graecorum et Romanorum differentia. Fescennini versus incunabula Romanorum mimorum et satirae.*

---

**P**latonis sermo, qui Phaedrus inscribitur, sive sermonis elegantiam, pulchritudinem ac sublimitatem, sive rerum in eo tractatarum venustatem, gravitatem ac dignitatem, sive denique sublimiorem, quo fervet tanquam poeta et in altum enititur, respicias spiritum: tot tamque praeclaris exsplendescit virtutibus, ut inter praestantissima, quae tulerunt aetatem, antiquitatis monimenta omni jure referendus esse videatur. Neque vero non contigit huic uni, quod haud scio an nemini vetustatis exemplari, ut vel interpretationes vel judicia experiretur et adhuc experiatur falsissima. Multi enim e veteribus, quos loco suo notabimus, modo dithyrambicam in Phaedro offenderunt sublimitatem, modo locos aliquot, qui ornamento ei sunt atque decori, ut alienos et supervacuos vituperarunt;

A

nec



nec defuerunt inter recentiores, qui res, de quibus exponitur in eo, reprehenderent, totumque esse sermonem *mysticum* quendam et obscura refertum sapientia opinarentur.

Quam falsi autem illi fuerint in iis reprehendis, quibus ipsa sermonis pulchritudo ac dignitas efficitur, satis apparebit ex iis, quae cum in universum de Platonici dialogi natura et indole, tum in primis de eximiis, quibus Phaedrus est conspicuus, virtutibus disputaturi sumus.

Dialogorum, quos scripsere veteres, in universam haec natura est, ut personae certae certo tempore de quacunque re, in primis de quaestionibus philosophicis, moribus suis convenienter inter se loquentes inducantur \*). Ex quo intelligitur, ipsam dialogi formam in se consideratam e veterum de arte pulchri rationibus esse poeticam. Nam personas primum producit sermo, quae sunt vel fuerunt, certis moribus, certo tempore; sic loquentes eas facit, ut earum et ingenio et moribus convenit \*\*); easque, quos semel iis induerit, mores vel exuere vel alios assumere non patitur \*\*\*). His autem rebus in primis poesis, cum ab imitatione profisciscatur \*\*\*\*), secundum veteres

\*) Optime definitur dialogus ap. Diog. Laert. III. 48. ἐστὶ δὲ διάλογος λόγος ἐξ ἐρωτησεως καὶ ἀποκρισεως συγχεσμενός περὶ τινος τῶν φιλοσοφουμένων καὶ πολιτικῶν μετὰ τῆς πρεπτοῦς ἡθοιοῦσας τῶν παραλαμβανομένων προσώπων καὶ τῆς κατὰ τὴν λέξιν κατασκευῆς.

\*\*) V. Aristotel. Poetic. XV. §. 2. Horat. Art. Poet. 119.

\*\*\*) V. Aristot. Poet. XV. §. 4. Horat. A. P. 126.

\*\*\*\*) Poesis μιμητικὴ τέχνη ἐστὶν. v. Aristot. Poet. I. Platon. Polit. ad q. cf. Morgensternii Commentat. p. 237-265. Casaub. de Sat. Gr. Poet. I. 3.



res continetur. Atque dialogus veterum cum ita compositus sit, ut res quasi agatur, non narretur, ut lectores in ipso sibi rerum actu versari videantur \*), ut multa in eo fingantur \*\*): efficitur, ut proxime ad dramaticam, quae dicitur, accedat poesis.

Nec vero infitior, sermonem ita constitutum esse posse, ut nil in eo reperiatur, quod ad externam exornationem spectet, nil, quod ad mores personarum poetico quodam colore describendos pertineat. Quo quidem fit, ut nihil in eiusmodi sermonibus artis \*\*\*) eluceat, nihil poetici iis admixtum sit; imo vero omnia unice eo spectent, ut, qui finis eorum est, aliquid vel probent ac demonstrent, vel refellant ac repudiant.

Sed aliud veteres, in primis Plato, adamarunt sermonis genus, quod, cum finis ei propositus sit demonstrandi aliquid vel refellendi, tamen ita exornatum, ita decoratum, ita excultum est, ut, si formam ejus externam respicias, vel ad poesis tibi videatur accedere, vel ad eloquentiam \*\*\*\*). In quo quidem lumina poetica, affectuum adumbrationem ac lumino-

A 2

sam

\*) V. Ciceron. Tuscul. Quaest. I. 4. Aristot. Poet. III. §. 2. VI. §. 3.

\*\*) V. Diogen. Laert. III. 35. Cicer. Epist. ad Famil. IX. 8.

\*\*\*) Vocabulis *artis* et *poetici* ea nunc utor significatione, ut cujuslibet denotent orationis compositionem, quae vel unice ad pulchrum spectat, vel ita temperata quasi cum pulchro est, ut artis opus secundae classis, de qua mox acturus sum, habenda sit.

\*\*\*\*) Plato enim ipse eloquentiae genus esse dicit concionale (*προσομιλητικόν*), disjunctum illud a forensi ratione et accommodatum privatis disputationibus. v. Sophist. V. II. p. 212. ed. Bip. Cicero quoque duplex esse orationis vult genus: alterum contentionis, alterum sermonis, v. Offic. I. 37.



nam et quasi actuosam orationem primas tenere, facile intelligitur. Ipsa autem oratio illud poetarum modo res augendi et amplificandi studium prodit. Videntum tamen vel maxime scriptori est, ut ne res, quas demonstrare aut refutare in animum induxerit, poetico illo ornatu atque magniloquentia, obscuret magis, quam illustret, et, quem assequi voluerit, finem propter nimium orationem depingendi et expoliendi conatum ex oculis amittat. Saepissime enim fieri potest, ut, quo ipsa continetur poesis, veritatis speciem magis, quam ipsam adumbret veritatem.

Illud vero poeticis orationem coloribus depingendi studium in omnibus fere, quos Plato scripsit, sermonibus \*) perspicitur; id quod jam plures e veteribus

\*) V. Diogen. Laert. III. 38. Themist. orat. p. 319. ed. Hard. Sed, qua criminatione in eum usi sunt Dionys. Halic. de adm. vi dic. in Dem. T. VI. p. 1032. ed. Reisk. Hurd. ad Hor. A. p. P. I. p. 226. et Meiners in histor. doct. Gr. T. II. p. 693.: quod sermonis elegantiae ac lenociniis magis, quam sententiarum veritati ac severitati servierit, illa criminatione liberaturos nos Platonem speramus iis, quae de pulchro et amore infra disputabimus. Multo minus autem, mea quidem sententia, probanda sunt ea, quae Meiners in script. philos. P. I. p. 19. sq. de Platone dicit: *Viele Stellen seines Phaedrus, Timaeus etc. sind durchaus unverständlich, und belohnen dem Leser die darauf gewandte Mühe nicht. Dunkelheit und Verworrenheit der Begriffe etc.* Nam si quis est, qui Platonem in quibusdam locis non intellexerit, an sequitur inde, philosophum vel ita obscure scripsisse, ut plane intelligi non possit, vel ita confuse, ut, qui in scripta ejus legenda aliquam conferat operam, is eam prorsus perdat atque ludat? Vix id putaverim. — Quamquam ille vir, alias insignis ad laudem, Platonis ingenium, in quo sublimitas



bus, in iis praecipue Dionysius Halicarn., observarunt \*). In nullo autem sermone Plato magis poeticam secutus orationem est, quam in Phaedro; quare non defuere, qui Phaedrum eo nomine reprehenderent \*\*).

Multa quidem ad Platonem excusandum afferri ac colligi possunt ex eo, quod natura ad poesin ejus ingenium inclinaverit; quod a puero toto pectore ad  
A 3 eam

ac gravitas (das Erhabene und Feyerliche) cum venusta quadam festivitate ac urbanitate conjunxit ac copulavit natura, minus videtur mihi perspexisse. — In universum autem, quicumque Platonem, in quo graecus spiritus in unum quasi conflare omnesque mihi videntur graecae poeseos nervi amico sibi ore concordare, voluerit percipere, eum oportebit Graecum, id est, paene perfectum esse omnibusque suis numeris, quoad ejus fieri poterit, absolutum. Ex illa autem ex una tantum parte philosophorum, quem recte antiquitas appellavit, deum aestimandi ac dijudicandi ratione permulta promanarunt falsa de ejus scriptis, ingenio ac moribus judicia.

\*) V. Demetr. Phaler. sect. 186 sq. Dionys. Halic. Epist. ad Cn. Pompej. T. VI. p. 759. sq. de admir. vi dicend. in Demosth. T. VI. p. 965. et p. 1036. ejus dictionem confert ἀνθρῶπιον χάριτι κατὰγωγὰς ἡδύτης ἔχοντι καὶ τελεψείας ἐφημε: res. Longin. sect. XIII. p. 57. ed. Toup. Homericam quandam orationem ei adscribit Quintil. X. 1. Diogen. Laert. III. 37. Cicer. Orat. 20. cf. Fabric. Bibl. Graec. V. III. p. 64. ed. Harl. et Massieus parall. d'Homere et de Platon in: Memoir. de Litter. T. III. p. 4. sq. 17 sq.

\*\*) V. Dionys. Halic. Ep. ad Cn. Pomp. p. 118. l. 1. de admir. vi dic. in Dem. p. 970. T. VI. Dicaearch. ap. Diog. Laert. III. 38. v. Morgenstern. comm. de Plat. polit. p. 257. sq. Minime autem cadunt in Platonem ea, quae Fraguierius (Memoir. de Litt. T. VIII. p. 418 sq. 427.) contra Platonis poeticam, quae dicitur, prosam diserte quidem, sed parum scite monuit.



eam incubuerit \*); quod denique sententiarum obscuritatem ac sublimitatem poetico illo ornatu lectoribus suis commendare eosque voluerit poeticae locutionis lenociniis ad scripta sua legenda diligentiusque inspicienda allicere (quae quidem Hardionis et Morgensternii sententia est): sed omnibus his, cum haud exiguum veritatis ac gravitatis prae se ferre speciem videantur \*\*), tamen non opus esse puto propterea, quod tantum mihi videtur abesse, ut Platoni vitio illud dari possit, ut magnam potius ejus sermones inde habere videantur et commendationem et laudem. Ita sit, ut Platonem non excusandum, sed potius laudandum in eo genere esse censeam.

Neque vero in oratione solum, quae clarissimis verborum nitet luminibus, sed etiam in tota dialogi constitutione et externa et interna perspicua deprehendimus poetici cujusdam coloris vestigia. Scena certo loco, ubi res agitur, constituta est; personae in eam quasi producuntur, earumque disputationem seu sermonem cum actione, qualis dramatica est, haud male comparaveris. Hominum mores ita effecti sunt, quemadmodum decorum et fama, ut cum Horatio loquar, postulabat \*\*\*); et personae ipsae certa morum deformatione

\*) V. Dissert. sur l'origine et les progres de la rhetorique dans la Grece, in: Memoir. de Litt. T. XIII. p. 310.

\*\*) Multum adhuc ponderis haec sententia accipit ex ipso Phaedri fine; cf. quae ibi, in primis de Platonica μυθολογία, quae dicitur, adnotavimus; ipsum autem Platonem nonnullis in locis illud respexisse, haud licet insitiari.

\*\*\*) V. Wolf. ad Platon. Sympos. p. LIII sq. Platonem autem τὰ ἤθη, quod dicitur, in primis diligentem fuisse observatorem,



matione et descriptione inter se differunt, ita, ut sua quaeque more, e sua sentiendi agendique ratione partes sustineat suas. Quae quidem varietas, ut poeseos quoque lex est, ita uni sermonis fini accommodata et attemperata est, ut eum adjuvare potius, quam impedire videatur.

Insunt quoque episodica, quae, quod lyricam spirant sublimitatem ac gravitatem, cum choris veteris comoediae comparari possint; inest dicacitas, quae summa et caput veteris erat comoediae, non mordax illa et lacerans, sed moderata et urbanitate ita temperata, ut rectius festivitatem eam dixeris. Denique, quod summam efficit, sicut comoedia uno argumento (μῦθος. Aristot. Poet. II.) continetur, ita in quoque etiam sermone unicum argumentum, tanquam fabula, reperitur.

Huc accedunt illae virtutes, quas Atticorum tantum scriptorum proprias esse dii voluerunt: elegans quaedam festivitas, sermo salibus et facetiis conditus, alia ejus generis. In ipsa dialogi continuatione saepiuscule inopinata conversio, tanquam *περίπτεσις*, quam Graeci vocant, elucet \*).

A 4

Sed

rem, testatur Dionys. Hal. in art. rhet. c. X. §. 2. p. 375. sq. T. V. ed. Reisk. Quam pulchre, v. c., Phaedri mores ac ingenium depicti sunt in Phaedr. p. 282. a. et c. T. X. ed. Bip.

\*) V. quae egregie hac de re et primus, quod equidem sciam, sed primis tantum lineamentis ductis, disputavit C. G. Schreiterius in comm. de Horatio, Platonis aemulo ejusque epistolae ad Pisonem cum hujus Phaedro comparat. Lips. 1789. 4. Multa in hac commentatione sunt egregie inventa, multa, quae uberiore expositione dignissima mihi videantur. Ante quidem plura mea sponte, quam Schrei-



Sed haec omnia, quae in universum de sermonis Platonici indole et natura differuimus, in primis in Phaedro conspicua sunt; de quo quidem infra locus erit disputandi. Nunc quidem hoc subicere juvat, jam a veteribus animadversum esse, latere quaedam in dialogis Platonice dramaticae imitationis vestigia. Apud Diogonem enim Laertium (III. 50.) ε' λανθανει δ' ἡμας, dicitur, ὅτι τινες ἄλλως διαφέρειν τας διαλογους φασι. λεγουσι γαρ, αὐτων τας μεν δραματικας, τας δε διηγηματικας, τας δε μικτας. Athenaeus quoque (Deipnos. XI. 15. p. 505.) αὐτας δε (Πλατων), ait, τας λογους μιμητικως γραψας, i. e. δραματικως; hunc enim verbo sensum e mente veterum subjiciendum esse, apparet e Diomedis libr. III.: poeseos genera sunt tria; aut enim actionem vel imitationem, quod Graeci δραματικον vel μιμητικον appellant, etc.

At si quaeratur, quae causa sit et artificii illius, quod sermo Platonice habet, origo, mihi quidem e veteri Graecorum comoedia enata ejus forma et adumbrata a scriptoribus videtur; neque ex ullo id magis sermo-

Schreiterii libellum legissem, excogitaveram, quae ab illo confirmata perlubenter cognovi; plura quoque ibi inveni, quae nondum mihi in mentem venerant, at accuratius perpenſa tantopere mihi arridebant, ut, si uberius ea illustrarem, operae pretium me considerem esse facturum. Nec minus laetatus sum, cum jam Shaftesburium (v. Advice to an Author Vol. I. p. 131.) prope viderem abfuisse a sententia mea. Bene quoque Massieus in: Memoir. de Litt. T. III. p. 12. de Platone dicit: *dans les ecrits de l'un et de l'autre tout est action. tout est vie, de sorte que, comme l'anquité a dit d'Homère qu'il était le plus dramatique de tous les poètes tragiques, on peut dire avec autant de justice, que de tous les écrivains en prose le plus dramatique est sans contredit Platon.*



sermone, quam e Phaetro, elucere arbitror. Quapropter etiam eorum amplector sententiam, qui Phaetrum ex iis, quos Plato scripsit, sermonibus primum esse existimant \*). Juvenis enim Plato dramata composuit, et alii ejus dialogi, si a nonnullis discesseris, quamvis non omni dramático destituti ornatu sint, tamen et propter sermonem, qui a poetica elocutione magis declinat, et propter alia, quae peculiares Phaetri virtutes efficiunt, ad tenue illud et simplex scribendi

A 5

genus

\*) V. Diogen. Laert. III. 38. — *Tennemannius* quidem, vir de Platonica philosophia egregie meritus, ex eo, quod mythorum Aegyptiacorum in Phaetro mentio fiat, apparere putat, eum a Platone post reditum ex Aegypto compositum esse. Sed hoc argumentum non valere mihi quidem videtur propterea, quod Plato illas fabulas ex aliorum vel dictis vel scriptis accipere potuit; nil enim impedit, quominus credamus, Aegyptiorum mores, mythos, alia his similia Graecis jam ab ultimis inde temporibus fuisse notissimos; et valde inclinatus animus, ut *μυθὸς ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ ΠΟΙΕΙΝ* in proverbio apud Graecos fuisse putem. Nec in iis, quae de vero artis scribendi usu in extremo Phaetro leguntur, vel ad Dionysium II vel ad aliud quidquam alienum spectasse mihi Plato videtur. Sed praeter poeticum ac dramaticum orationis genus, quod in Phaetro elucet, alia sunt, quae adducant me, imo vero cogant, ut Phaetrum, nisi primum, certe unum e primis ejus esse dialogum existimen. Euripidis enim mentio in eo fit adhuc vivi, qui cum jam ante Socratem Ol. 93. supremum diem obierit et Plato circ. Ol. 98. reversus sit ex Aegypto, ante reditum ejus ex Aegypto compositus sit Phaetrus necesse est. Isocratem quoque adhuc juvenem, qui Ol. 86. 1. natus est, Plato laudat. Hinc verisimile mihi quidem videtur, Phaetrum circ. Ol. 93. et quod excurrit, esse conscriptum. Ante Symposium autem Phaetrum compositum esse, inde haud male conjeceris, quod in loco quodam Symposii (IX. 7.) Phaetrum suum Plato videtur respicere.



genus, cui solus paene finis est docere, propius accedunt.

At veri est simile, eos, qui ante Platonem compositi fuerant a Zenone Eleate (v. Diog. Laert. III. 47.) et Alexameno Tejo \*), sermones etiam magis, quam Phaedrum, etsi non dithyrambicum illum chori in veteri comoedia spiritum, certe dicacitatem ejus retulisse. Plato enim, si Diogenis Laertii (v. III. 48. 49.) dictis fidem habueris, rude adhuc et incultum sermonum genus elimavit ac perfecit, ita ut non solum ornatae et expolitae orationis, verum et ipsius inventionis laudem omni jure sibi posset vindicare. In Phaedro igitur dithyrambicae poeseos quaedam vestigia reperiri, quis mirabitur \*\*)?

Dialogus

\*) V. Athen. XI. 15. p. 505. C. Valken. ad Theocrit. p. 194.

\*\*) Quamvis dithyrambi, cum in Bacchi honorem canerentur, summae et in sententiis et verbis sublimitatis et audaciae summique furoris poetici opus videntur fuisse, ut vividissimam Atheniensium libertatis politicae exhiberent imaginem: tamen gravitate quadam seria et sublimitate (Feyerlichkeit und Erhabenheit) audaciam et effrenatam, quam prae se ferebant, libertatem ita moderavisse ac temperasse mihi videntur, ut animi extra se quidem correpti illius, sed tamen pluribus in locis tranquilli, altum volatum inhibentis atque in se revertentis (id enim artis perfectae signum est), in iis inesset significatio. Nam quominus auctoribus Horatio (Carm. IV. 2. 10.) et Aristophane falsum de eo carminum genere judicium feramus, prohibet Plato, quem illi poesi mirum in modum favisse constat; prohibent quoque ipsius Aristophanis cantus chorici, qui domesticam quandam cum dithyr. poesi habuerunt cognationem. Cur autem Horatium ex idoneorum de dithyrambo judicum numero eximendum esse censeam, causa ea est, quod, cum nondum tam instructus fuisset a philosophia artis, ut id, in quo artis positum



Dialogus autem sensim] sensimque ad tenue illud ac simplex, aequabile et quietum Socraticorum sermonum deflexit genus, in quo nulla, vel levia tantum, dramaticae imitationis vestigia licet videre. Idem factum est Romanorum satirae, rudi ac inculto Lucilii temporibus carminum generi, utpote a Fescenninis profecto; quod quidem Horatius ad summum, quoad ejus fieri potuit, perfectionis gradum perduxisse ac sic videtur expolivisse, ut, quae sit ejus origo, vix ac ne vix quidem ex illius sermonibus intelligatur.

Sed, ut jam redeat, unde aberravit, oratio, cum reliqua fere omnia, quibus fabula continetur scenica, reperiantur efficta in Phaedro, tum saepius quoque Plato, ut poeta, contra temporum rationem narrat, multaque fingit praeter fidem historicam. Hinc Athenaeus, Deipnos. V. 18. p. 217. C., ὅτι δε πολλά, inquit, ὁ Πλάτων παρα τῆς χρονῆς ἀμαρτάνει, δηλον ἐστίν

situm fastigium est, animadvertere posset, facile ei, quamvis sagacissimo elegantissimoque in rebus poeticis judici, accidere potuit, specie ut externa se duci pateretur. Huc accedit, quod Horatius *poeta* de dithyrambo iudicium fert. De Aristophane vero, deridet quidem in Nubibus effrenatam dithyrambicorum poetarum licentiam et magniloquentiam, sed nonnisi eorum, qui dithyr. poeseos libertate et audacia abuterentur. Sed his fusius illustrandis alius fortasse dabitur locus, aliud tempus. Hoc tantum addo, veteres, in primis eos, quos Diog. Laert. inter Platonis vituperatores enumerat, si διθυραμβικῶς eum scripsisse dicant, philosophum carpisse putandos esse, significantes scilicet eo, Platonem nimiam in rebus tenui ac simplice scribendi genere proponendis ac explicandis affectasse sublimitatem et magniloquentiam. Dionys. quoque eo nomine carpit Platonem, v. Epist. ad Cn. Pomp. §. 2. p. 764. T. VI. iudicium de Lyfia c. III. p. 458. T. V.



ἐκ πολλῶν. κατὰ γὰρ τὸν εἰπόντα ποιητὴν, ὅτι κεν ἐπὶ ἀκαιριμῶν γλωτταν ἐλθῇ, τὸ μὴ διακρίνας γραφεῖ \*). Et ab antiquis jam eo nomine reprehensum esse Platonem, e Timonis versu apparet, quem Athenaeus (Deipnos. XI. 15. p. 505. F.) et Diogenes Laertius (III. 26.) nobis servarunt:

Ὡς ἀνεπλαττε Πλατῶν πεπλασμένα θαυμάτια εἰδώς.

Sed gravius quiddam est, quod jure aliquis suspicetur, Platonem Epicharmi Comici, qui primus tragoediae argumentum subjecit teste Aristotele \*\*), scriptis fuisse impulsus, ut rude illud scribendi genus adhibitis comoediae veteris praesidiis atque ornamentis magis expolire et ad aliquem perfectionis gradum perducere studeret. Quippe hoc pacto recte profecerit ex Epicharmi scriptis: quod veteres narrant. Quam enim Epicharmus primus comoediae invexisse fertur artificiosam compositionem, ea verisimile est, Zenonis sermones prorsus destitutos fuisse, qui petulantia magis in aliis lacerandis ac risui exponendis, quam arte et urbanitate insignes invenirentur. Nam cum ipsius Aristotelis testimonio Epicharmus, qui secundum Marmor. Arundel. Olymp. circiter LXXVII. et quod excurrit, floruit, primus certum comoediae argu-

\*) Cf. Macrobi. Saturn. I. 1. Menag. ad Diog. Laert. III. §. 35. p. 152. Casaub. ad Athen. V. 18. Aristid. orat. II. Platon. T. III. p. 475. sq. ed. Jebb. Benth. opusc. philolog. p. 49. 182. Atque hunc morem Platonis ex parte Cicero imitatus est, qui in epistola ad Varronem Academicis quaestionibus praemissa scribit: Puto fore, ut, cum legeris, mirere, id nos locutos esse inter nos, quod nunquam locuti sumus; sed nostri morem dialogorum. —

\*\*) Περὶ ποιητικ. V. §. 2. cf. de eo Theocrit. Epigramm. XVII. Benth. contr. Boyl. p. 108. sq.



argumentum innexuerit, fieri non potuit, quin Zenonis, qui circiter Olymp. LXX vixerit, sermones rudes adhuc essent atque inculti, et a mimis ad risum compositis \*) propius abessent, quam a sermonibus illis Platoniciis ac Horatianis, qui docere et ridendo dicere verum unice allaborabant.

Praeterea etiam silli, carminum genus vehemens in objurgatione, satiraeque Romanae simillimum \*\*), quo jam Xenophanes Homerum ac Hesiodum, et Zeno inter alios philosophos Socratem scurrili modo fixisse traduntur (v. Cic. de natur. Deor. I. 34.), etiamsi ad sermonum Platoniorum formam nihil contulisse videatur, tamen eo fortassis valuerunt, ut Plato Eleaticos philosophos et Sophistas liberius perstringeret. Omnino vero in philosophorum more tunc positum fuisse, maledicentiores esse, quam ipsos comoediae poetas, Aeschinis Socratici Athenaeus probat exemplo. v. V. 20. p. 220. A.

Sed quomodocunque de hoc genere statuamus, hoc saltem certis testimoniis constat, Platonem e Sophronis mimis, quos diurna nocturnaue versavisse manu

\*) μιμοι γελοιοι; distinguebant enim veteres secundum Ulpianum ad Demosthen. Olynth. p. 36. μιμας σπαδαίς, quales Sophronis et Xenarchi fuerunt, et γελοίς. v. Plutarch. Sympof. VII. 8. De aliis mimorum generibus: φαλλοφοροίς, Φλυαγογραφοίς v. Ziegler. de mimis Roman. p. 41. 42. et Eichstadius de dram. Graec. com. satyr. p. 52.

\*\*) V. Casaubon. de Poet. Satir. II. p. 219. sq. ed. Ramb. J. G. Voss. Institut. poet. II. 19. 20. Dacierius in: Memoir. de Litterat. T. III. p. 297. Fabric. Bibl. Graec. V. II. p. 66. ed. Harl.



manu dicitur \*), plurimum profecisse eum propter accuratissimam morum adumbrationem ac imitationem \*\*), tum propter artem dialogi et vivam ejus, ut ita dicam, actionem. His enim virtutibus excellunt mimica illa carmina (II. XIV. XV.), quibus Theocritus Sophronem imitando expressit \*\*\*). Unde judicare licet affinitatem, qua Aristoteles in Poet. I. §. 3. Sophronis et Xenarchi mimos et Socraticos, quos vocavit, sermones conjunxisse videtur.

Sed inde, quod Plato et ad orationis et ad morum repraesentationem e Sophronis mimis aliquantum adeptus esse videtur, non sequitur, Horatium quoque in sermonibus, quorum cognationem cum Platoniciis mox demonstrabimus, Romanos mimos ante oculos habuisse. Nam hi quidem a Graecis pluribus in rebus differebant. [Quod si leviter attingam — uberiores enim expositionem hae non capiunt paginae — eo minus verendum mihi esse puto, ne in lectorum incurram reprehensionem, quo majores sint, quibus haec res impedita est, difficultates eaeque, ut mihi videtur, nondum satis expeditae ac remotae.

Graeci

\*) V. Diogen. Laert. III. 18. Athen. XI. 15. p. 504. B. 505. C. Valer. Max. VIII. 7. Quintil. I. 10. §. 17. Harles. ad Fabric. Biblioth. Graec. T. II. p. 492. Biblioth. der alten Literat. und Kunst. P. V. p. 12. Finkenst. in periculo de carm. bucol. (Arethuf.) P. I. p. 19. sq. 26. sq. Valken. ad Theocrit. Adonias. p. 194.

\*\*) Hoc enim proprium mimorum erat opus, etiam apud Romanos. cf. Cicer. de Orator. II. 59. hinc ἡθοιοι, βιοιοι, ἀρεταιοι vocabantur. cf. Salmas. ad Vopisc. Aurel. 42. T. II. p. 530.

\*\*\*). V. Scholiaft. ad Idyll. II. XV. et quae egregie super hac re disputavit Eichstadius: de Theocrit. carm. ad genera sua revocat. indol. ac virtut. p. 16. sq.



Graeci mimi communem vitam, hominum mores et agendi rationem ita exhibebant, ut, qui eos legeret — eo enim consilio, opinor, scribebantur, non ut in scenam producerentur — is ipsos homines agentes videre putaret, et in intimos morum vitaeque eorum recessus posset inspicere. Iidem, quantum e Theocriti carminibus Sophronisque fragmentis intelligere licet, non risus commovendi causa componebantur. Romanorum autem mimi in scenam producebantur et gesticulatione manuum motuque corporis \*) plurima exprimebant. Exhibebatur vita hominum cum omnibus iis, quae obscena et turpia habebat: in quibus maxima continetur ridendi et jocandi materies. Hinc mimicus jocus ap. Cicer. de Orator. II. 59. Orat. 26. (v. Ovid. Trist. II. 497. sq. Tacit. Annal. IV. 14.) et Plinius Panegyri, XLVI. §. 4. effeminatas eos artes vocat et indecora saeculo studia. v. Cicer. Epist. ad famil. XII. 28. Offic. I. 29. Ipsi autem mimi homines nequam et voluptuosi dicebantur. v. Cicer. Orat. Philipp. II. 27. Mimicum quoque quodvis ridiculum denotat ap. Cicer. Orat. pro Rabir. Post. 12. Et ipsius Laberii mimos Horatius eo nomine laudat Satir. I. 10. 5. I. 2. 58. In conviviis quoque mimi adhibebantur, ut scurrilitate delectarent. In joco autem et risu captando sic toti erant, ut ne in pompis quidem funebribus ab iis abstinerent. v. Sueton. Vespas. 19. 6. Quapropter vereor, ne minus recte Ernestus in Clav. Cicer. (f. v. mimus) dixerit: mimus poema scenicum, idque

\*) Hinc factum est, ut et in pantomimis saltatio summa quasi et caput esset, et saltare personam pro agendo diceretur. v. Valken. ad Theocrit. Adon. p. 391. N. Heinss. ad Ovid. Art. Amat. I. 501.



vel *serium*, vel ridiculum. Nunquam enim, puto, *serium* aliquid secuti sunt Romanorum mimi quamvis id neget Becherius (in Dec. Laberii Prolog. Lips. 1787. p. 15). Saepius quidem gravissimas et maximi ponderis sententias proferebant (v. Senec. Epist. CIV.); sed nonnisi eo consilio, ut majorem e rerum dissimilitudine (*Contrast*) risum concitarent. Nam simili ratione Aristophanes in Nubibus res gravissimas maximaque cum reverentia nobis amplectendas rebus intermiscendo ludicris uberrimam risus et comicae jucunditatis suppeditat copiam. Ex ista igitur interpositarum sententiarum gravitate non sequitur, mimos Romanorum docuisse, vel *serium* aliquem spectavisse finem; id quod Zieglerius (de mimis Romanorum. p. 39.) vult et Becherius (D. Laberii prolog. p. 10.) significare videtur. Veteres historias suo fini accommodabant, ut Laberius in restione ap. Gell. Noct. Attic. X. 17., et deos in partes vocabant suas (v. Ziegler. p. 38.); aequales quoque perstringebant (v. Cic. Epistol. ad divers. VII. 11.); neque id eo consilio, ut homines emendarent, quod Becherio placet p. 18.; idem enim in Graecorum comoediis factum videmus esse. Saepius quoque sententias, ut argumentum, quo actiones superstruerent, selegisse videntur, more paene ludorum nostrorum, quos dicimus: Sprichwörter. Postero vero tempore et canticum et leviae actionum seu argumenti lineamenta sententiis intermixta etiam litteris consignata esse, non est, quod dubites. v. Ziegler. p. 76.

Attamen, quamvis Romanorum mimi unice risum et jocum captasse videatur, tamen a me impetrare non



non possum, ut Hurdio \*) assentiar, qui acerbissime in eos invehitur, quod nulla arte, nullo consilio compositi fuerint, sed rudi et incondita rerum dictorumque ludicrorum et obscenorum farragine constiterint. Nam si verum est, quod verissimum puto, hominem non nisi eum perfectum quasi omnibusque suis numeris absolutum esse, qui omnes animi sui partes, nisi bono prorsus contrariae sint eique colendo obstant, excoluerit, et, quoad ejus fieri potuerit, perfecerit: risus quoque et joci appetitionem (*Scherztrieb, Neigung zum Komischen*) excoli ab homine debere necesse est. Illa enim ad risum jocumque animi propensio aequae principatum quendam in homine obtinet, (*ist eben so absolut, unbedingt*), quam rerum seriarum, in primis ad mores spectantium, amor atque studium. \*\*) Imo necessarius est risus et jocus ad severitatem, quae cum rerum ad mores pertinentium conjuncta studio est, discernendam atque agnoscendam. Nam nisi risus et jocus esset, illa a nobis agnosci et percipi non posset, ideoque nulla esset, quia non nisi ea in perceptionem nostram cadunt, quibus alia distinguendi et discernendi causa opponimus. Ipse autem ille risus et jocus, si in artem vertitur et ad aliquam rationem redigitur, ut opus quoddam artificiosum existat, vel *pulchri* induere naturam potest (id

\*) Animadv. ad Horat. A. Poet. 223. T. I. p. 182. vers. Eschenb.

\*\*) v. Senecam (de tranquill. anim. c. XV. fin.) commodissime de hoc loco disputantem, ubi inter alia scriptum est: nec ad hoc tanta hominum cupiditas tenderet, nisi naturalem quandam voluptatem haberet lusus jocusque.



(id quod Aristophanis probant comoediae); a quo quidem mimos Romanorum Laberii temporibus non nimis longe abfuisse, vix dubitari potest. Res vero obscenae, quae in Aristophane et Romanorum mimis occurrunt, tantum abest, ut impedimento huic generi sint, ut poetae consilium potius adjuvare videantur. Nam in ipsa animi concitatione (furore comico poetico) \*) poeta supra omnes elatus res humanas est; et cum infinitus tunc animi conatus sit, nullos temporis, loci, personarum ac rerum in humanae naturae finibus versantium fines agnoscit; omnibus igitur, sive dii, sive homines sint, ad animi sui sensa infinita explicanda et extra se in opere exprimenda utitur. — Sane ei quidem, qui ex una vel altera tantum parte animum excoluerit suum, ut totus paene sit in rebus ad solam rationem spectantibus, ejusmodi carmina haud placebunt; sed iste iterum atque iterum monendus erit, ut ne judicium suum de re interponat, de qua non nisi homo in summo paene perfectionis gradu posuit judicare possit. Huc accedit, quod animus noster frigidus est ac iners ad vigorem et alacritatem populorum Graecorum et Italorum.

Mimi autem Romani, cum D. Laberius et Cn. Mattius, viri et doctrina et ingenio insignes, studium suum in iis collocaverint, et J. Caesar, Cicero, alii, eorum spectacula adierint, licet nonnisi risum et jocum captasse videantur, tamen a pulchris poematibus (si quidem

\*) Etiam si mimi a comoediarum constitutione abhorruerint, tamen negari non potest, in iis, fragmentis quasi comoediae alicujus, et ingenii et furoris poetici apparuisse igniculos.



quidem illorum, omninoque pulchri, vera notio animo informetur), quicquid dicat Horatius, sicuti dicit, (Serm. I, 10. 4.), mea quidem sententia, propius abfuerunt, quam vel Terentiana comoedia, vel magis etiam recentior illa, quae e Diderottii praeceptis frigida et iners prodiit.

Sed, ut redeat, unde progressa est, oratio nostra, id quoque discriminis inter Graecos et Romanos mimos intercessisse puto, quod hi ad argumenti exitum, risus causa, ut opinor, non perducebantur (v. Cicer. pro M. Coelio 27); Graecorum autem mimi, quamvis fabulam non haberent, ad quam omnia unice tenderent ac redirent, tamen singulas vitae partes et conditiones *totas* videntur exhibuisse.

Romanorum igitur mimi nihil cum Graecis commune habuere, nisi accuratam morum vitaeque hominum adumbrationem; eo tamen discrimine, quod Graeci verissimam et diligentissimam vitae communis imaginem ad voluptatem delectationemque lectorum exhibebant; Romani autem ea magis, quae obscena essent et turpia in vita ideoque plurimam ridendi ac jocandi materiam praeberent, hoc spectaculorum genere repraesentabant.

Omni igitur diligentia id (quo summa jam redit disputationis meae) faciendum est, ut Romani mimi et a Graecis separentur ac distinguantur (in quo plurimos, qui de eo genere scripsere, lapsos esse video),\*)

B 2

et

\*) Becherium p. 10. Zieglerium p. 39. Finkenst. in: Arthusa, T. I. p. 25. sq. et Laharpium in: Lycée. T. I. p. 65.



et domesticum Romanis carminum genus habeantur, quippe qui instar fuerint Fescenninorum versuum, a quibus omnis apud Romanos poesis promanasse mihi videtur. Primordia enim Romanae poeseos, cum religionis causa, in deorum gratiam antiquissimis temporibus apud Romanos poesis coleretur, domestica fuerunt; sed postero tempore eorum poesis, cum Graecorum exemplo in artem sese vertisset, unice apta erat a Graecorum imitatione. Luculentum ejus rei exemplum praebet satira Romana, quae, ut antiquissimis temporibus rude fuerat ac incultum carminum genus, ita Graecorum exemplo elegantissimam induit formam. Quod quidem, cum vel maxime conjunctum rationi meae sit, paullo altius repetere, haud abs re esse puto.

Ipsi Romanorum mimi a Fescenninis versibus, qui in jaciendis dicteriis jocisque obscenis et opprobriis petulanibus versabantur, \*) et inconditum ac incompositum sine fabula, ut Atellanae \*\*), carminum erant genus, profecti mihi videntur. Antiquissimis autem jam Romanorum temporibus ejusmodi rudes et inconditos ex tempore fundere versus in more fuisse, restantur Saturnii, qui dicebantur, versus, de quibus Ennius: \*\*\*)

Versus, quos olim Fauni vatesque canebant,  
Quum neque Musarum scopulos quisquam superaret,  
Nec dicti studiosus erat —

et

\*) Hinc Fescennina licentia ap. Horat. Epist. II, 1, 145. cf. Interpp. ad Claudian. Carmin. XI — XIV.

\*\*) v. Liv. VII, 2. Valer. Maxim. II, 4, 4.

\*\*\*) cf. Mernl. ad Enn. p. 77. Cicer. Orat. 51. Brut. 18 Quintil. IX, 4, 115.



et Horatius in Epistol. II, 1, 158.

Sic horridus ille

Defluxit numerus Saturnius.

Hoc autem Fescenninorum rude et temere compositum genus, a quo quidem omnis poësis progressa esse videtur, sicuti apud Graecos a Φαλλικοῖς, aliis ejusdem generis, \*) cum in deorum gratiam \*\*) et maxima cum libertate ac lascivia in agris \*\*\*) ageretur, haud male comparaveris cum antiquissimo dramate Graecorum satyrico, in Bacchi honorem institui solito; in quo Satyri \*\*\*\*) saltabant, jaciebantque dicteria. \*) Ac fortasse in antiquissimis illis Romanorum quoque carminibus Fauni et Satyri saltabant et variis, iisque obscenis et ad risum compositis corporis motibus spectatores delectabant; id quod Ennii illud jam citatum fragmentum significare mihi videtur. Nam admodum verisimile est, actores vel poetas, si hoc nomen in rudes illos ludiones cadere potest, ipsos deos agrestes, quales esse putabantur, corporis gesticulatione et saltibus,

B 3

ut

\*) Nam omnis poësis ab ejusmodi versibus, qui ex tempore, sine arte et cum gesticulatione funduntur, proficiscitur; et apud Graecos quoque rudes illos ingenii lusus primordia fuisse poeseos, dubitari non potest. v. Schlegel. in: Geschichte der Poesie der Griech. und Röm. T. I. P. I. p. 151. sq.

\*\*) v. Horat. Epist. II, 1, 143 sq. Art. Poet. 210. Idem apud Graecos reperitur. v. Maxim. Tyr. dissert. XXXVII, p. 205 sq. T. II. ed. Reisk. Dacierius in: Memoir. de Liter. T. III. p. 252 sq.

\*\*\*) v. Horat. Epist. II, 1, 139 sq. Vitruv. V, 8.

\*\*\*\*) v. Eichstadius in: dram. Graecor. comico-satyr. p. 27 sq.

\*) v. J. H. Vossius ad Virgil. Georg. II. 380.



ut eos sibi placarent ac delectarent, \*) expressisse; e quo quidem mimos, peculiari postea studio excultos, puto profectos. — Rectius tamen, ut mea fert opinio, rudes illi Fescennini ludī cum eo carminum genere, quod Graeci Φαλλικόν vocarunt, \*\*) contuleris. Nam quemadmodum apud Graecos, si Aristoteli \*\*\*) fides habenda est, post Φαλλικά comoedia exorta est, sic illud rude et incompositum ludorum genus domesticae Romanorum poeseos primordium videtur esse habendum.

\*) v. Voss. ad Virgil. Bucolic. V, 67 sq. T. I. p. 269.

\*\*) v. Athen. Deipnos. VI, 15. p. 253. Casaubon. de Poes. Sat. p. 14 sq. ibique Ramb. et Cren.

\*\*\*) περί Ποιητικ, c. VI.



---

## Caput secundum.

*Satira Romana a Fescenninis versibus profecta,  
Graecorum poetarum exemplo exculta. Horatii  
sermones, in iis Ars poetica, ad Socraticos,  
praecipue Platonicos, dialogos compositi.*

---

**A**b illis autem Fescenninis versibus vel Atellanis fabulis satiricum Romanorum profluxisse genus, nemo est, qui dubitet. Nam in illis ludis satirarum jacuisse semina et, quod non certum illi habebant argumentum \*), et, quod per varia metrorum genera libere vagati esse videntur, et propter dicacitatem, satis apparet. Atque, quemadmodum ab Alexandrinis factum esse videtur, ut satyram Graecorum tragicam a scena hominumque coetu atque frequentia in umbratilem retraherent solitudinem, quo quidem satyra, cum antea in mythica et heroica versata esset historia, jam in vitam communem et domesticam descenderet \*\*): sic apud Romanos satira dramatica, quae Fescenninos excipiens versus saltationis quodam genere ad tibicinis modos continebatur, paullatim a scena se removisse et ad illud videtur deflexisse carminum genus, quod a Lucilio ad aliquam rationem reductum, ab Horatio

\*) v. Liv. VII, 2.

\*\*) Amplexus sum suspicionem Eichstadii l. l. p. 33 sq.



temperatum et Atticorum festiva illa venustaque urbanitate conditum, a Persio autem et Juvenali ad pristinam suam revocatum est dicacitatem.

Lucilius autem primus in hoc carminum genere insignem adeptus est laudem \*); et, quantum ex iis, quae Horatius de eo monet, intelligi potest, a prima ludorum, unde originem satirae traxerunt, forma minus, quam Horatius, deflexit. Nam versus ejus ab inconditis illis et temere compositis, qui in Fescenninis fundebantur, nulla alia re discrepasse videntur, nisi eo, quod certis pedibus currerent. Sic enim Horatius dicit Satir. I, 4, 9:

Nam fuit hoc vitiosus, in hora saepe ducentos,  
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno;  
Ut flueret lutulentus, erat, quod tollere velles,  
Garrulus atque piger scribendi ferre laborem.

et Sat. I. 10, 1:

Nempe incompósito dixi pede currere versus  
Lucili. \*\*)

Dicacissimae ejus satirae erant, multisque conspersae salibus, sed ab Attica illa urbanitate, quae nil habet insolens, nil ineptum, nil agreste, nil inconditum \*\*\*), quam longissime remotae; id notum ex Horatii testimoniis; Satir. I, 10, 3:

At

\*) v. Quintil. X, 1.

\*\*) cf. Horat. Satir. I, 10, 60 sq. I, 4, 54 sq.

\*\*\*) Et cum maxime in elegante, ingenioso et faceto jocandi genere cognoscitur. v. Quintil. VI, 3, 105. 110. Hinc urbanitas ipsum jocandi et sales jaciendi significat studium ap. Senec. de tranquill. anim. c. IV. et ironiam, quae dicebatur, adjunctam sibi habet. cf. *Memoir. de Liter.* T. VIII. p. 335 sq.



At idem, quod sale multo  
Urbem defricuit, charta laudatur eadem —

vers. 7:

Ergo non satis est, risu diducere rictum  
Auditoris; et est quaedam tamen hic quoque virtus.

et vers. 65:

Fuerit Lucilius, inquam,  
Comis et urbanus; fuerit limatior idem,  
Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor —

Sed ille,

Si foret hoc nostrum fato delatus in aevum,  
Detereret sibi multa, recideret omne, quod ultra  
Perfectum traheretur, et in versu faciendo  
Saepe caput scaberet, vivos et roderet unguës.

Idem I, 10, 50 sq.

Quamvis autem Horatius \*) et Quintilianus \*\*) satirarum genus ab ipsis Romanis dicant esse inventum, et nos supra ipsi contenderimus, satiram germen esse domesticae Romanorum et ejus antiquissimae poeseos \*\*\*): tamen negari non potest, in Graecis comoediis ad ejus expolitionem et perfectionem vim fuisse maximam. Hinc dicit Diomedes III, p. 482. ed. Putsch: „satira est carmen apud Romanos maledicum et ad

B 5

carpenda

\*) Satir. I, 10, 66.

\*\*) Inst. Orat. X, 1: satira tota nostra est. v. Wieland, ad Horat. T. I. p. 304. N. Rigalt. diff. de satira Juvenal. in Proleg. Hennin. sect. III.

\*\*\*) Atque, cum alios vel amicos et eos, quos summa alias prosequeris veneratione in summa libertate et gaudii quadam titillatione laceffendi libidinem hominibus ingenuerit natura: essetne mirabile, si nihil ejusmodi ipsa natura docente Romani invenissent?



carpenda hominum vitia *archaeae comoediae caractere compositum*: quale scripserunt Lucilius et Horatius et Persius. “ Testis ejus rei ipse Horatius est in satis. I, 4, 11:

Enpolis atque Cratinus Aristophanesque poetae  
Atque alii, quorum comoedia prisca virorum est,  
Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur —  
*Hinc omnis pendet Lucilius*, hocce secutus,  
Mutatis tantum pedibus numerisque facetus, rel.

Fortasse Lucilius etiam Bionis Borysthenitis philosophi, qui neque diis, neque hominibus pepercisse dicitur, \*) sermones vel disputationes ante oculos habuit; id certe colligere possis ex iis, quae scholiastes dicit ad Horat. Epist. II, 2, 60: „Sunt autem disputationes Bionis philosophi, quibus stultitiam arguit vulgi, qui paene consentiunt carmina Luciliana., Neque ab simile a vero est, Lucilium e sermonibus Socraticis profecisse; id quod ex fragmento ap. Nonium III, 40, haud male conjereris. Quamquam omnia haec sic nituntur conjecturis, ut, etiamsi ad summam perducere probabilitatem possent, tamen, an revera sic evenerint, quaerere liceret. Quid enim prohibet, quo minus diversi poetae vel diversa aetate in nonnullis ita conspirent, ut, quamvis alter alterum ignoraverit, hic illum ante oculos habuisse videatur? si quidem ingenium hominum semper idem est, et licet ob temporis, morum, coeli, aliarum rerum diversitates vario modo temperetur et moderetur, tamen semper sua quadam regula ac secta progreditur; ut diversissimi homines etiamsi

\*) v. Diogen. Laert. IV, 52. ubi cf. Menag. p. 181. ed. Meibom.



etiamsi id non agant et sciant, ab ejus aeternis et absconditis legibus ad eandem fere ducantur viam ac sentiendi agendique rationem. Quapropter, nisi ipsa veterum auctoritas conjiciendi de imitatione probabilitatem adjuvet et firmet, verendum est, ne inania quaedam similitudinis simulacra captemus. — Et ad Horatium quod attinet, ipsius gravi auctoritate eo adducimur, ut Graecos ab eo in primis lectitatos et imitatione expressos fuisse agnoscamus. Quod uti e sermonibus eius satis apparet \*), sic iidem indicant, novum a Venusino poeta formam huic carminum generi fuisse indutam. Etenim satirae eius id tantum cum Lucilii satiris habuerunt commune, quod res quaslibet quolibet modo non secundum certam artis normam adumbrarent; quod subitanei esse lusus viderentur, nulla arte, nullo consilio compositi, cf. Satir. I, 10, 17:

Et sermone opus est modo tristi, saepe jocosum,  
Defendente vicem modo rhetoris atque poetae,  
Interdum urbani parcentis viribus atque  
Extenuantis eas consulto. Ridiculum acri  
Fortius et melius magnas plerumque secat res.

In qua quidem re Graecos eum imitatum esse poetas, vers. seqq. testantur:

Illi, scripta quibus comoedia prisca viris est,  
Hoc stabant, hoc sunt imitandi.

Nempe in iactura horum poetarum nobis standum est ab Horatii testimonio. Sed illud ipsi, facta comparatione, deprehendimus, quod in sermonibus Horatii Socratica insit sapientia seu philosophia ab eo inventa

\*) Luculentus in primis est locus Serm. II. 3. 11.



ta auctore, qui primus fertur philosophiam a coelo devocisse, et in urbibus collocasse, et in domos etiam introduxisse, et coegisse de vita et moribus rebusque bonis et malis quaerere. \*) Nam quis non recordatur loca illa Horatii, ut satir. II, 6, 72 :

Sermo oritur non de villis domibusve alienis,  
Nec male necne L. pos saltet, sed quod magis ad nos  
Pertinet et nescire malum est, agitamus, utrumve  
Divitiis homines, an sint virtute beati?  
Quidve ad amicitias, usus rectumne trahat nos?  
Et quae sit natura boni? summumque quid ejus?

et in Epist. I, 2, 3:

Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non cet.

Eadem autem fuit Socratis ejusque discipulorum  
quaestio v. Xenoph. Mem. Socrat. I, 1, 16. Sympol.  
IV, 6. Script. de pueror. educat. X. §. 6. Diogen.  
Laert. II. 21.

Epistol. I, 3, 25:

Quodsi

Frigida curarum fomenta relinquere posses,  
Quo te coelestis sapientia duceret, ires.

Ib. I, 16, 15:

Infani sapiens nomen serat, aequus iniqui,  
Ultra quam satis est, virtutem si petat ipsam.

quocum cf. Aristot. Ethic. II. 5 et 6.

Epistol. I, 1, 11:

Quid verum atque decens curo et rogo et omnis in hoc sum.  
Sed

\*) v. Cicer. Tusc. Quaest. V, 4. ubi cf. Davis. Acad. Quaest.  
I, 4. Diogen. Laert. I, 18.



Sed non Socraticae solum philosophiae in Horatii sermonibus sparsa videmus semina, sed illam quoque Socratis, certe discipulorum ex ejus disciplina profectorum \*), lepida quadam cum urbanitate de rebus ad mores et officia spectantibus disputandi rationem in satiris ejus expressam et quodammodo adumbratam agnoscimus. In quo quidem praecipue callidam illam Socratis dubitationem de omnibus rebus et nulla affirmatione adhibita consuetudinem differendi viresque suas extenuandi \*\*) Horatius adhibuit. v. Satir. I, 10, 13:

Interdum urbani, parcentis viribus atque  
Extenuantis eas consulto.

cf. Script. de pueror. educat. XIV. §. 5 — 8.

Videtur inter alia Socratis mos fuisse, ut ad aliquid probandum aut refellendum historiam quandam vel fabulam Aesopicam, quas in primis videtur dilexisse \*\*\*), proferret. Nil enim majorem ad hominum animos habere vim potest, quam, cum aliorum, etiam bestiarum exempla iis proponis, ut tanquam in speculo mores suos intueri, et, quid deceat necne, ex aliis judicare

\*) Socrates enim ipse ejusmodi sermones non scripsit (v. Aristid. orat. contr. Platon. T. II. p. 21. § 35 ed Jebb.), sed differendo docere solebat. v. Cicer. Tusc. Quaest. I, 4.

\*\*) v. Platon. Sympos. XXXIII. §. 2. Theaet. c. 7. p. 111. ed. Fisch. de republ. I. p. 572. E. Satis nota est Socratica illa *σιγαιετα*. v. Cicer. Brut. 85. de Orat. II, 67. Academ. Quaest. I, 4. de Offic. I, 30. Quintil. IX. 2. §. 44 sq. Nil se scire solebat dicere, v. Plat. Apolog. 6. Phaedr. p. 195. 299. Diogen. Laert. II, 32. Minuc. Felic. 13. Eclog. Antonii et Maxim. c. 103.

\*\*\*) v. Script. de audiend. poet. c. II.



care possint \*) (id quod Horatius egregie intellexit, v. Epistol. I, 2. Satir. I, 4, 105 sq. al.) Itaque hunc quoque Socratis morem Horatium secutum esse testantur Satir. II, 60, 80 sq. II, 2, 55 sq. I, 1, 95 sq. II, 3, 104 sq. II, 5, 84 sq. Epistol. I, 1, 74. II, 2, 128 sq.

Sed, quod magis ad quaestionem nostram pertinet, in primis imitatus est Horatius formam sermonum Platoniorum. Nam, quamvis ejus satirae et ob levem rerum juncturam ac compositionem, et ob orationis tenuitatem ac simplicitatem subitanei esse lusus videntur, tamen in omnibus *unum* tractat argumentum, quasi fabulam, idque, sicuti Plato, ea arte, ut, qui sententiarum nexum non satis attendant, eos plane fugere possit poetae consilium. In utroque etiam saepius sic differitur, ut quasi res agatur, non narretur \*\*); quanquam saepissime Horatius a dramatica, qua Plato usus est, forma recedit. Eadem autem urbanitas, idem homines errore levandi leviterque carpendi, quae in Platone, in Horatio quoque insunt. Namque dicacitem veteris comoediae, vel, si malueris, veteris satirae in omnibus fere sermonibus \*\*\*) Platonis exemplo ad docendum quidem adhibuit, sed tamen urbanitate ac elegantia sic temperavit, ut ejus carmina non satirae eo sensu, qui in Lucilii, aliorum satiras cadit, sed sermones videantur nonnisi eo consilio compositi,

\*) v. Terent. Adelph. III, 3, 60. Cicer. Offic. I, 41. Plin. Panegy. XLIV. §. 8. XLV. §. 6. Epist. VIII, 14. §. 6.

\*\*) Nonnulla Horatii carmina vel ad mimicam accedunt poesi, v. c. satira VIII et IX. libr. I, et VIII. libr. II.

\*\*\*.) In satira VII. libr. I. enim plane adhuc illa, quae propria erat veteris comoediae et antiquae satirae, dicacitas aliosque lacerandi studium conspicua sunt.



positi, ut hominum vitia et errores venusta quadam cum urbanitate notarent ac corrigerent, ut morum vitaeque bene ac sapienter instituendae praecepta traderent, et ut omnium virtutum semina ac principia animis hominum instillarent.

Epistolas autem ejus nonnisi eo, quod ad certas scriptae personas sint, et majore saepius urbanitate, (quippe epistolis necessaria) a satiris differre, vix est, ut moneam. Idem enim satiris atque epistolis ingenium inest, idem Platonius et Socraticus in utroque carminum genere deprehenditur spiritus. Quanquam in nullo fere Horatiano sermone tam manifesta Platonicae imitationis reperiuntur vestigia, quam in eo, qui de arte poetica inscribitur. Quod quidem clarius apparebit, si argumentum ejus cum Phaetri comparaverimus consilio; id quod sequentis erit capitis argumentum.



### Caput tertium.

*Horatii consilium in arte poetica conscribenda,  
et Platonis institutum in Phaedro componendo,  
hujusque sermonis cum dramate comico compa-  
ratio.*

**L**eviter et maximo cum sale in arte poetica Horatius temporis sui poetas perstrinxit, qui aut nullo ornati ingenio aut nulla instructi doctrina poesin attingerent; quo quidem fiebat, ut aut impares essent operi, quod suscepissent (v. 38 sq. 385 sq.), aut maxima cum libertate et negligentia versus funderent (235 sq.), idque putarent poeseos summam efficere, quod carmina nulla arte, nulla cura adhibita profunderent. Recte contra monet Horatius, ingenium nil valere, nisi studio et doctrina subactum sit (409 sq.), eosque, qui carmina fingere nesciant, debere a poesi abstinere (579 — 382. 470 sq.) — Carpit autem lepidissime in primis eos, qui, poetas externo suo habitu debere a ceteris hominibus differre opinantes, hunc affectent, et externum illorum cultum imitando ipsi fieri putent poetas (v. 295 sq. v. Epistol. I, 19. 10 sq.). Graviter quoque infectatur adulatores vanosque poetarum laudatores (v. 425 sq.). Cetera, quae his Horatius inseruit, nonnisi episodica sunt, quae dicuntur,



dicuntur, et vel docendi, vel joco et facetiis aliorum opinionem infringendi ac comprimendi consilium habent. Omnia autem eo redeunt, ut falsas perversasque, quae tunc percrebuisse videntur, de poesi sententias et judicia, modo jocando, modo serio docendo refellant ac corrigant, et juvenes, in primis eos, qui poesin attingere velint vel jam attigerint, moneant, ut ne falsa illa de poesi sequendo judicia pravosque imitando poetas a vero germanoque judicio aberrant. Ad illos autem juvenes haud male retuleris Pisonem majorem cf. v. 366 sq. 386 sq.

A quo quidem vero hujus carminis scopo multum, mea quidem sententia, aberravit *Wielandius*. Nam si illud consilium Horatius habuisset, ut Pisones juvenes difficultatibus, quae cum poeseos conjunctae studio sint, depingendis a poesi deterreret, eorumque restringeret studium, longe aliam, opinor, ingressus viam fuisset. Et nonne, dicat fortasse quispiam, in offensionem incurrerit Horatius, qui Pisonibus praecepta de arte poetica obtruderet, nulla excusatione aliqua praemissa? Id quidem vel maxime ab Horatii abhorret urbanitate. Tunc non video, quidnam causae fuerit, cur C. Piso, cum ipse poeseos voluptate teneretur \*), quo minus filii

\*) v. Scholiaft. in argument. Horatii artis poetic. et carmen incerti poetae ad Pisonem, Lucano vulgo adscriptum, (Wernsd. Poet. Lat. minor. T. IV.) v. 150:

Mira subest gravitas inter fora; mirus, omissa  
Paulisper gravitate, lepos. Si carmina forte  
Nectere ludenti juvit fluitantia versu,  
Aonium facilis deducit pagina carmen,



lii ejus expertes essent suavitatis, impedire vellet. Neque probari potest, infra dignitatem ingenuorum fuisse Romanorum, in poeseos studium incumbere, cum ipse Augustus carmina composuerit. \*) C. Asinius quoque Pollio, nobilissimus ille consul, haud abhorruit a poeseos studio. v. Horat. Carm. II, 1, 9. Satir. I, 10, 42. Virgil. Eclog. III, 86. VIII, 9. Etenim ut rerum honestarum doctrinam, ita poesin nemini apud Romanos probro, omnibus ornamento fuisse adeo, ut nonnullis etiam ad honores suffragatae sint illae, constat e Vitruv. praefat. ad libr. VII. cf. quoque Quintil. I, 10. §. 35. Sueton. de clar. rhetor. princ. Capitolin. in Pertin. c. I.

Huc accedit, quod Pisones juvenes id temporis, quo Horatius fere hoc carmen composuit, eo erant aetatis, quo pueri Romani in artibus liberalibus, ad quas poeseos in primis pertinebat studium, institui solebant.

Omnino autem Wielandii sententia e falsa de iis locis, ubi poetas vel popularium suorum de poesi judicia sale satirico Horatius perstringit, judicandi ratione enata mihi videtur. In quo quidem mirari subit, Atticam dicacitatem atque festivitatem, efficacissimas illas ad homines corrigendos erroreque levandos, non satis perspectas esse a viro, qui, si quis

\*) v. Sueton. c. 85. Plura ejus collegit fragmenta Fabric. Hamb. 1727. 4. Eodem respicere videtur Horatius carm. III, 4, 37:

Vos Caesarem altum, militia simul  
Fessas cohortes abdedit oppidis,  
Finire quaerentem labores  
Pierio recreatis antro.



ullus, Attico lepore ac facetiis imbutus est. Atque in universum, si argumentum a Wielandio, quamvis multo cum acumine magnaue veritatis specie propositum, cum ipso carmine contuleris ac comparaveris, nulla ejus vel indicia vel documenta in ipso carmine reperiri, in oculos tibi incurret.

Multo minus vero audiendi sunt ii, qui Horatium praecepta de poesi dramatica dare voluisse putant, ut Hurdus, Batteſius, alii. Exemplum enim illa e re scenica petiſſe mihi videtur Horatius eam ob cauſam, quia, cum publice et ante oculos fabulae agerentur, omnibus illa obvia facillimaque et intellectu et dijudicatu fuiſſe oportet; unde praecepta ſua de univerſa poeſi exemplis e ſcena deſumptis clariora et magis perſpicua reddere potuit Horatius. Fieri quoque potuit, ut poeſeos dramaticae ſtudium eo tempore in primis apud Romanos juvenes vigeret.

Sed jam manifeſtiora cernemus Platonicae, quam ſpectat oratio noſtra, imitationis in Horatio veſtigia et, ſi totius Phaedri conſilium propoſuerimus, et, ſi ſingula Platonis de arte rhetorica praecepta cum Horatiani de poeſi compoſuerimus: in quo verſabitur poſtremum caput.

Platonem idem fere praeflare in arte rhetorica, quod Horatius in poeſi, in animo habuiſſe, ex Phaedri argumento ſatis perſpicitur. Rhetores enim ſui temporis carpendo et refutando meliora ac rectiora de arte rhetorica praecepta tradit. Socratem autem facit cum Phaedro de hac re loquentem per occasionem Lyſiae



rhetoris \*) orationis, in qua demonstrare ille voluerat, amatum debere ei, qui non amaret, potius, quam amanti gratificari. Socrates multis Phaedri precibus, quas urbanitate primum et simulatione sua solita, se nil scire, \*\*) defugere et comprimere studet, tandem eo perducere se patitur, ut, quae ipse in promptu habeat, ea cum Phaedro communicet. Lepida autem quadam cum urbanitate multa sibi in recitatione Lyfianae orationis in mentem venisse dixerat, quae alii vel philosophi vel poetae de amore dixissent. \*\*\*) Ipse igitur duas orationes eadem de re in medium profert, in quarum prima, amorem esse fugiendum demonstrat, in altera, esse illum expetendum et in numero summorum bonorum reponendum. Ostendere autem his duabus, quae contraria probant, orationibus, tanquam per inductionem, quae Socrati in primis arridebat \*\*\*\*), luculentoque exemplo ante oculos ponere Plato vult, de qualibet re in utramque partem disputari posse,

\*) Num Plato in Sympos. IX. §. 7. Lyfian eundem respexit? *τινα* innuere mihi quidem videtur personam certam; et cum Lyfias omnibus praesentibus esset notissimus, Phaedrusque, Lyfiae laudator, adesset, ipsum rhetoris nomen afferre supersedere poterat Pausanias.

\*\*) *Ἰδιωτην εἶναι* se dicere solebat. v. Sympos. VI. §. 2. XXXIII. §. 2. Theaet. 7. p. 111. ed. Fisch. republ. I. p. 577. Cicer. Brut. 85. de Offic. I, 30. Sibi ipsi enim omnia detrahebat et aliis tribuebat, ut longiores eorum de hoc argumento sermones eliceret, donec eos interrogando eo perduxisset, quo facillime eorum rationes ac iudicia posset confutare.

\*\*\*). Eodem modo in Sympos. XXII. §. 1. dicit, ea, quae dicturus sit de amore, a Diotima se accepisse. cf. quoque Menon. 10. 11. ed. Bieft.

\*\*\*\*) v. Phaedr. p. 350. 366 sq. 383. al.



se \*), et, ne incerta et vaga erret oratio, priusquam aliqua de re differere quis possit, ipsius rei naturam exploratam et cognitam eum habere, resque definire et distinguere oportere; idcirco omnem orationem a definitione debere proficisci; \*\*) id quod exemplo probat amoris et pulchri, cujus naturam e sublimioris philosophiae fontibus illustrat. — Illud Pausanias quoque in Phaedri oratione de amore tacite carpit. v. Sympol. VIII. §. 1. cf. Gorg. T. IV. pp. 38. de legib. I. p. 41. 43. T. VIII. Eodem nomine Socrates in Sympol. XX. §. 6 sq. reprehendit eos, qui veritate spreta eloquentiam in verbis esse positam putarent — Tunc, quae ad artem rhetoricam rite tractandam necessaria sint, primaria quaedam tradit praecepta, eaque optima, verissima; quae quidem in sequentibus illustrabimus.

Sic unum ac simplex conspicitur in Phaedro argumentum, idque maxima cum arte sic occultatum, ut, qui rerum ordinem sententiarumque seriem non paulo sollertius perscrutetur, eum facillime id possit subterfugere. Eadem artificiosa consilii occultatio in aliis Platonis dialogis, vel in politia \*\*\*), reperitur. Inde autem, quod non satis perspectum erat Phaedri argumentum, factum est, ut alii aliud argumentum huius sermonis proponerent. Fugit videlicet eos, orationes illas de amore cet. nonnisi episodica esse, quae

C 3

dicun-

\*) Quod de Lyfia ipse dicit p. 296: *καὶ ἐφαίνετο δὴ μοι νεανεισθῆναι ἐπιδεικνυμένους, ὥς ὅτιος τε ὧν ταυτὰ ἑτέρως τε καὶ ἑτέρως λεγὼν ἀμφοτέρως εἰπεῖν ἀρίστα.*

\*\*) v. Theog. p. 6. T. II. et Cicer. de finib. II, 1: Omnis autem in quaerendo, quae via quadam et ratione habetur, oratio praescribere primum debet (ut quibusdam in formulis, ea res agetur), ut, inter quos differitur, conveniat, quid sit id, de quo differatur.,

\*\*\*) v. Morgenstern. comment. p. 249.



dicuntur, princepsque argumentum in arte versari rhetorica. Quanquam recte jam aliqua ex parte Dionys. Halicarn. in epist. ad Cn. Pomp. (I. p. 755. T. VI) id indicavit: βεληθεῖς ὁ ἀνὴρ (Πλάτων) ἐπιδειξασθαι τὴν αὐτῆς δυνάμιν, ἣν εἶχεν ἐν τοῖς πολιτικοῖς λόγοις, καὶ ἤρκεσθαι ταῖς ἄλλαις γραφαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ \*) κρατίστην τῶν τότε ῥητορῶν ἕτερον αὐτοῦ ἐν τῷ Φαιδρῷ συνεταξάντα λόγον, ἐρωτικὸν εἰς τὴν ὑπόθεσιν κ. τ. λ. In eo tamen fallus est Dionysius, quod honoris et aemulationis studio Platonem putat duas illas contra Lyfian composuisse orationes; id quod probare quidem studet Homeri exemp'lo (p. 756), quem e republica sua Plato exturbaverit; sed ab aequis ac intelligentibus earum rerum aestimatoribus jam satis superque Plato defensus et ab omni invidiae vindicatus est suspicione \*\*).

Argumenti in Phaedro occultatio id quoque effecit, ut vario modo hic sermo inscriberetur. Vulgaris inscriptio: περὶ καλῶς vitiosa est propterea, quod unam tantummodo ejus dialogi partem indicat eamque sermoni

\*) Sic malim legere, quam vel cum H. Stephano: κατὰ τὴν κρατίστην corrigere, vel cum Reiskio lacunam agnoscere sic supplendam: ἀλλὰ καὶ τὸν κρατίστην τῶν τότε ῥητορῶν Λυσίαν ὄντα ἐρωτικὸν λόγον συνεταξάμενον, ἕτερον ἔδεν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Nam ἕτερον λόγον, quamvis praecedentem λόγον ἐρωτικὸν videtur postulare, tamen non opus est illa, quae Reiskio placuit, circumscriptione propterea, quod significatio λόγος ἐρωτικὸς jam in verbis: εἰς τὸν κρατίστην τῶν τότε ῥητορῶν Λυσίαν inest. Multo minus autem probanda est Reiskii emendatio: πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, quod vertit: tametsi ad rem in Phaedro propositam nil facientem. Hoc vero a Phaedri consilio mirum in modum abhorret.

\*\*) Inter recentiores Phaedri argumentum proposuere Har- dio in Mem. de Literat. T. XXV. p. 433 sq. Tiedeman- nius in argumentis Platonis, qui tamen in plurimis a vero aberrasse mihi videtur, et nuperrime Heindorfius in specim. conjectur. in Platon. p. 5.



moni episodii instar adjunctam. Idem cadit in titulum: *περι έρωτος* ap. Clem. Alexandr. in Strom. V. p. 582. Alium adhuc indicem ei dat Themist. in Orat. II. 32. Sed de omnibus his indicibus hoc statuendum est, eos non veros ac genuinos esse, sed brevitatis causa non ex principe sermonis argumento, sed e qualibet re adventicia, eaque haud necessaria ad sermonis constitutionem et compositionem, ei esse inditos. Hac igitur ratione Phaedrus, quoniam de animo in eo quaeritur, licet id non princeps ejus argumentum sit, inscriptus quoque est *περι ψυχης*.

Sed ut ad alteram jam quaestionis nostrae partem accedamus, totus Phaedrus dramatis alicujus exhibet speciem. Scena enim in eo aperitur et id, de quo acturi sunt Socrates et Phaedrus, locus, ubi, et tempus, quo sermo habetur, disertis verbis exponuntur p. 283: *δευρ' εκτραπομενοι κατα τον 'Ιλισσον ιωμεν. ειτα οπρ' αν δοξη, εν ησυχια καθιζωμεθα.* p. 284. *εκει σκια τ' εστι και πνευμα μετριοι και ποα καθιζεσθαι, η, εαν βχλωμεθα, κατακλιθηναι.* p. 286. *νη την 'Ηραν, καλη γε η καταγωγη. η τε γαρ πλατανος αυτη μαλα αμφιλαφης τεκμηρασθαι.* p. 303. *τω οντι γαρ θειος εοικεν ο τοπος ειναι* (cf. Cicer. de orator. I, 7.). Socratem autem et Phaedrum ipsos Plato loquentes induxit, ne incommodum illud *inquam* et *inquit* saepius interponeretur, et ut tanquam a praesentibus coram haberi sermo videretur. Quae forma vere dramatica est, expressa etiam a Cicerone in sermonibus suis. v. Tusc. Quaest. I. 4. de amicitia c. I. — Quod autem Phaedrus et Socrates quasi in scena agentes \*) conspiciuntur,

C 4

tur,

\*) v. p. 300. 299. 310. 313. 352. 347 alia.



tur, omniaque tanquam motu aliquo et actione absolvuntur, idcirco sapienter instituit Plato, ut ad hoc, quod inchoaverat, perficiendum dramatis artificium etiam mores loquentium famae convenienter exprimeret constanteque servaret. Namque Socrates ea producitur imagine, quam tota nobis de eo exhibuit antiquitas; vir bonus et sapiens (καλοκαγαθός), sublimissimo instructus ingenio, maximoque flagrans vitia et errores popularium suorum corrigendi virtutisque cujusque et sapientiae semina ubique eorum animis instillandi studio atque contentione; nec non callidus ille simulator; Phaedrus autem, quamvis bono animo humanisque moribus, vanus tamen rhetorum suae aetatis, praecipue Lysiae — id quod in Platonis Symposio quoque videre licet — laudator, quippe qui falsis aequalium suorum judiciis se duci patiatur. Omnia autem in toto sermone Platonis consilio rhetores sui temporis carpendi melioraque de arte rhetorica praecepta tradendi accommodata reperiuntur.

Atque de Ilissi gramineique strati descriptionibus, quas ut alienas et supervacuas Plutarchus notat in Ερωτικῷ, tantum abest, ut vituperari illae possint, ut maximam habeant commendationem ex eo, quod ad ornatum dramaticum pertinent. Disputationes autem de amore et pulchro capiti ac summae, quo omnia in sermone referuntur, ut episodica ornamentica causa inserviunt, et ad dithyrambicam sublimitatem propius accedunt. Ipse Socrates illud significare videtur p. 310. Quapropter se νυμφοληπτον lepide fingit p. 303. 310. et vocibus βακχευειν ac συγκορυβαντιαν utitur p. 282. b. Quae quidem verba maximam in carmine sublimitatem



tatem et in poeta summum furorem, qui ipsam insaniam attingat, significant. \*) Quidni igitur dithyrambis, proprie in Bacchi honorem decantari solitis, summoque ferventibus spiritu lyrico, conferri possint poeticae illae ac sublimes de amore in Phaetro orationes? Atque, ut chorici cantus in comoedia veteri ita ornamento sunt, ut tamen rem adjuvare potius, quam impedire videantur, sic illae orationes ornatui quidem sunt sermoni atque decori, sed tamen extra rem, de qua agitur, \*\*) nullo modo putandae sunt. Plato autem ipse illud indicare videtur. Primam enim orationem a Musarum invocatione orditur. p. 500. et secundam *παλινωδίαν* vocat. p. 313. Episodia igitur quasi sunt, ubi unus e choro progreditur et solus cantat, ne, ut ipse Phaetrus p. 298. dicit, carmen interrogando et respondendo e more comoedorum saepius interpelletur. Itaque duae illae disputationes majores quasi sunt episodia s. *χορικά*; aliae vero, quae occurrunt, narrationes, in iis locus de cicadis p. 348., de Stesichori *παλινωδία* p. 313., minores episodia vel digressiones, delectationis et varietatis causa factas, possis dicere. Ante alias autem altera oratio, quae hymnus

C 5

quasi

\*) cf. Olear. ad Philostr. in vit. Sophistar. I, 19. p. 517. Platon. Jon. p. 186. T. IV. *βακχενόμενοι* et *κατεχόμενοι* conjunguntur in legib. III. p. 154. T. VIII. et ap. Julian. Orat. VII. 217. D.

\*\*) Chorus enim tragoediae Sophocleae et Aristophaneae comoediae non soli ornamento et decori est, sed ipsis fabulis summam affert perfectionem; ut ejus causa et origo, in Sophoclis praesertim tragoediis, non quaerenda sit in rebus extra poesin positis, ergo fortuitis, nec necessariis, sed in aeternis animi nostri legibus, v. quae supra de dithyrambo monuimus.



quasi in Amorem est, verissime cum chorico veteris comoediae cantu conferri poterit. Nam plurimi e choricis Graecae comoediae cantibus hymni erant in Bacchum vel in alios deos, propiusque accedebant ad dithyrambicum carminum genus. — Jam vides, quam recte nos duarum majorum in Phaedro orationum, quarum alteram ipse Socrates *παλινωδιαν* vel hymnum in Amorem nominat et a dithyrambis propius abesse dicit, cum veteris comoediae choris, totiusque Phaedri cum dramate aliquo veteri comico instituerimus comparisonem.

Sed hoc quoque non satis perspectum esse a veteribus, est, quod mireris. Vituperat enim Dionysius Halicarn. in epist. ad Cn. Pompej. p. 763. orationis illius exordium: ἀγέτε δὴ, ὦ Μοῦσαι, κ. τ. λ. his verbis: εἶθ', ὥσπερ ἐξ αἰέρος ἐνδὶα καὶ σταθερὰ πολὺς ἀνέμος καταρραγείς, ταράττει τὸ καθαρόν τῆς φράσεως εἰς ποιητικὴν ἐκφέρων ἀπειροκαλίαν. Falso! Ὅτι δεῦροφει, pergit, ταυτ' ἐστὶ καὶ διθυραμβοὶ κομπον ὀνομάτων πολλὴν, νῦν δ' ὀλίγον ἔχοντες, αὐτὸς ἐρεῖ κ. τ. λ. Fefellit videlicet virum, alioqui sagacissimum subactissimique iudicii, festiva illa ac callida Socratis simulatio, suavissime a Platone adumbrata; etenim se omnium rerum nescientem esse fingebat Socrates, et quicquid boni et egregii cum aliis communicaret, id aliis acceptum referre. v. Phaedr. p. 296. Sympof. p. 277. Quocirca orationem illam, quam modo de amore habuerat, a Nymphis quasi vel Pane habitam \*) fingit. p. 357. d.

Lucia-

\*) Poetae enim nil sciunt eorum, quae comminiscuntur, quo fit, ut Musas invocent. v. Aristid. orat. contr. Platon. §. 22. T. II. p. 12. ed. Jebb.



Lucianus quoque Socratem carpit in eo, quod Musas, pudicissimas illas virgines, in re parum pudica advocare non erubuerit. v. Gesner. in Socrat Sanct. Paeder. p. 30. Sed perperam! Ludit enim hic Socrates Lylian et Phaedrum Musas invocans earumque, quasi in re ardua et gravissima, auxilium implorans. Scilicet difficillimum erat Socrati, cum rhetore tam eccellente, qualis Lyfias erat, in certamen ingenii descendere; nec id fieri nisi Musarum auxilio poterat! —

Omnia sic mirifice sibi conspirant; nec quicquam in Phaedro reperitur, quod, nisi aut ineptus, aut malevolus Platonis sis reprehensor, vituperare possis.

---



---

## Caput quartum.

*Sermones Horatiani a germana poesi recedunt.  
Poeseos, quae dicitur, didacticae apud Graecos  
origo atque causa.*

---

**J**am, utriusque sermonis et Phaedri et Artis poeticae inter sese collato et comparato consilio et artificio, alia restat quaestio eaque philosophica, quae, quo antiquior est, eo difficilior videtur esse; de qua quidem uberius hic differere, haud abs re esse puto, cum interiorum quandam Horatiani sermonis cum Platonico attingat affinitatem. Etenim veteres jam in quaestionem vocasse videntur, satira an poema esset, necne. Horatius quidem ob earum humilitatem et quia, nisi quod versiculi sunt, nihil iis aliud quotidiani dissimile sermonis inest, e poematum eas numero eximere videtur. Satir. I, 4, 39:

Primum ego me illorum, dederim quibus esse poetas,  
Excerpam numero: neque enim concludere versum  
Dixeris esse satis, neque si quis scribat, uti nos,  
Sermoni propiora, putes hunc esse poetam.

Quare satiras suas et epistolas ipse dicit sermones  
in Epist. I, 4, 1:

Albi



Albi, nostrorum sermonum candide iudex,  
et Musam pedestrem eas vocat in satir. II, 6, 17:

Quid prius illustrem satiris Musaque pedestri?

Pedestris autem Musa est prosa, ut *historia pedestris* in carm. II, 12, 9. vel per humum serpens, v. Epistol. II, 1, 150.

Duo autem praecipue sunt, quae inclinent animum, ut Platonis et in primis Horatii sermones e verorum poematum choro tollendos esse putem. Primum enim in omnibus fere Horatii ratio atque institutum est docendi, praecepta vitae bene instituendae ac res ad mores pertinentes adumbrandi. Ridet quidem Horatius et jocatur et ludit, sed ubique res serias agit Platonis et Socratis \*) more. Poemata vero, quae eo fine componuntur, ut aliquam rem vel probent vel doceant, ut homines errore levent, iudiciorumque tollant perversitatem, nullo modo vera esse poemata, eum puto, qui pulchri, quo omnis nititur poesis, naturam bene perspectam cognitamque habeat, in dubitationem non esse vocaturum. Pulchrum quidem cum vero et bono cognationem quandam habet, sed non nisi respectu formae; id quod in sequentibus uberius illustrabo. Pulchrum vero supra omnes res, quae in humanam naturam eamque certis semper finibus circumscriptam cadunt, elatum est. Namque poeta in altiore, quam ceteri homines, positus est gradu, omnesque animi nostri nervos percutit quasi et sic agitat debet, ut in excelsiorem secum animos nostros rapiat quasi regionem. Quod ipse Horatius bene perspexit in Sat. I, 4, 43:

Ingenium,

\*) v. Platon. Sympos. XXXIII. §. 3.



Ingenium cui sit, cui mens *divinior* atque os  
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.

et in Epist. II, 1, 210:

Ille per extentum funem mihi posse videtur  
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,  
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,  
Ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.

Ipsa autem altior, quo corripitur animus noster,  
spiritus pulchro efficitur, quippe quod totius poeseos  
principium sit atque finis. Quodsi igitur poeta *bo-  
num* summum constituit carminis sui finem (si docere  
vult) a germana poesi recedat necesse est. Poeseos  
enim nullus alius praeter pulchrum finis esse potest:  
animi est lusus, cujus fons atque finis in ipso animo  
est. Nam bonum foris quasi tendit et aliquid spectat,  
quod extra se positum est; si quidem in re bona sem-  
per aliquid alienum et externum cogitatur, cui illa  
bona sit; in bono enim semper quaeritur: cui bono?  
quod in pulchro locum non habet propterea, quod  
pulchrum *in se* et *per se* perfectum est atque absolutum;  
quo fit, ut internus quasi ejus finis sit, si hic finem  
volueris ponere. Omnia igitur in pulchro non foris  
tendunt, sed in ipsum pulchrum redeunt: das Schöne  
ist eine in sich geschlossene Welt. Ex quo intelligitur,  
nonnisi poesin, quae hoc spectet, veram esse, germa-  
namque artem pulchri.

Sed opera docendi causa (latissimo vocis significatu)  
confici possunt, ita tamen, ut forma quaedam pulchri  
ad orationem ornandam et expoliendam resque suavius  
ac dulcius adumbrandas iis adhaereat; quo quidem  
fit, ut res seriae in lulum quendam, qui omnis pul-  
chri



chri proprius est, conversae esse videantur. In quorum numero reponenda sunt carmina, quae dicuntur, didactica, cum Graeca, tum Latina, Horatii sermones, praecipue ars poetica, plures Platonis dialogi, in primis Phaedrus, et veteris eloquentiae monimenta, quamvis versibus non inclusa sunt; metrum enim non facit poetam. \*) Omnia igitur haec non genuina sunt carmina, sed medium tenent inter poesin et prosam, et, cum formam pulchri habeant, poemata classis secundae vocari possunt. Ex quo perspicuum est, recte Horatium sermones suos Musam pedestrem nominare. Semper autem in iis praeceptum illud spectasse videtur, quod tradit in arte poet. 343:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,  
Lectorem delectando, pariterque monendo.

et v. 333:

Aut prodesse volunt, aut delectare poetae,  
Aut simul et iucunda et idonea dicere vitae.

Quod quidem vitiosum artis praeceptum cum Horatius secutus esse videatur, quid mirum, si inter lyrica quoque ejus carmina plura inveniantur, quae a vera poesi recedant? Etenim multa inter ejus lyrica reperiuntur sic composita, ut aliquod philosophiae, quae dicitur, moralis praeceptum illustrarent, Romanos leviter perstringerent, pravosque temporis mores notarent et corrigerent; plura quoque, quibus politica aliqua subjecta est materia; ut I, 14. 15. II, 2. 3. 10. 12. 14.

\*) Quod jam Aristoteles perspectum habuit. v. Poetic. I. IX. §. 1. Rambach, ad Casaubon, de Poet. Sat. p. 260.



12. 14. 15. 16. 18. III. 1. 2. 3. 5. 6. 16. 24. 29. IV. 7. Epod. XIII. alia. In omnibus his carminibus foris quasi tendit Horatius, resque non *earum ipsarum causa* adumbrat, sed eo consilio (qui quidem finis externus est), ut Romanis pristinae majorum virtutis imaginem ante oculos ponendo eos moneat, doceat, alia similia eorum. Ex quo satis apparet, in omnibus his carminibus finem esse *bonum*, cui quidem pulchri formam adjunxisse videtur Horatius, ut res suavius ac dulcius adumbraret, Romanos poeticae locutionis lenociniis ad carmina sua leganda alliceret eorumque animos sententias suas imaginibus proponendo magis commoveret.

Quanquam ipsi Horatio, qui temporis sui iudicium in eo genere secutus esse videtur, vitio illud dari non poterit. Namque illis temporibus Romanicum in primis Alexandrinos poetas, qui mirifice sibi placebant in rebus a pulchro alienissimis poetico ornatu atque vestitu decorandis et exponendis, imitarentur atque diurna nocturnaue manu versarent, quid mireris, quid sit, quod vel optimi eorum poetae identidem eos imitati temporisque sui secuti sint ingenium et iudicium? Hoc certe effecit, ut praestantissimi quidam eorum poetae res, tanquam materiam subjectam, tractarent, quae vel longissime abhorrerent a pulchro, omnemque pulchri formam aspernarentur. Abutebantur videlicet illo res religiosas vel philosophicas versibus exponendi more, quem ab ultimis inde temporibus acceptum tenuerant.

Vetustissimi enim jam Graecorum poetae (ut hunc locum paulo accuratius tractem) res poeseos naturae minime



minime conjunctas versibus exposuere. v. Horat. A. Poet. 392 sq. unde nomen σοφῶν invenerunt. \*) Sed antiquissimis illis temporibus carmina componendi mos, quae res philosophicas vel religiosas adumbrarent et praeciperent, a necessitate videtur esse profectus. Illis enim temporibus prosa oratio nondum ita exculta et a poetica locutione certa sua lege et ratione distincta erat, ut philosophi omnibus poeticis spretis imaginibus atque coloribus sententias suas tenui et simplice, qualis est prosa, oratione exponere potuissent. Ita evenit, ut Heraclitus, qui unus e primis est philosophis, qui oratione prosa rationes suas exposuerunt \*\*), tam obscure \*\*\*) scriberet, ut nomen acciperet σκοτεινός. \*\*\*\*) Quanquam inter veteres jam fuerunt, qui consulto eum obscure scripsisse putarent, v. Cicer. de nat. deor. I, 26.

\*) v. Scholiastr. minor. ad Homer. Odyss. γ. το ἀρχαῖον δὲ αἰδοῖ φιλοσοφῶν τὰς ἐπειχον v. Strab. I. p. 28. 29. Clem. Alexandr. Strom. I. cf. Platon Polit. II. p. 424. ed. Lugd. 1590. Hardio in: Memoir. de Literat. T. XIX. p. 154. 164. Pauw recherch. s. l. Grecs V. II. p. 120. Heynii opuscul. academ. V. I. p. 173 sq. Morgensternius in: Neue Biblioth. d. schön. Wiss. u. fr. Künste P. LXI. Nr. I. p. 8.

\*\*) Nam ante eum jam Cadmus historicus (v. Appulej. Florid. et Suid.) et Pherecydes (Plin. H. Nat. VII, 56. Porphy. ap. Suid. Aristot. ad Nicom. VI, 7. Strab. I. p. 18.), alii oratione scripsere soluta. cf. Strab. I. p. 18. Hardio in: Mem. de Literat. T. XIX. p. 186 sq.

\*\*\*) v. Aristot. rhetor. III. 5. Platon. Theaet. p. 129. Lucret. IV, 640. Cic. de finib. II, 5. Senec. Epist. 12. Fabric. Biblioth. graec. V. II. p. 624. ubi cf. Harles. not.

\*\*\*\*) v. Cicer. de divinac. II, 64. de natur. deor. III, 14.



I, 26. Attamen hoc nonnisi opinione nititur, nec certis argumentis confirmari posse, imo potius ab ignorantia profectum esse existimo. Serioris enim temporis philosophi, qui antiquorum decreta philosophorum poetico quodam ornatu prolata imaginumque involucris induta non intelligerent, data opera tam occulte eos scripsisse putabant, et nescio quas ridiculas easque veterum philosophorum dignitate et gravitate haud dignas ejus rei fingeant causas. Inde quoque magna ex parte fabulosae de Pythagora profluxerunt narrationes. Sed hoc longius persequi, alienum est ab instituti nostri ratione. —

Plures autem philosophi vel poetae \*) id quoque spectaverunt, ut poeticae locutionis illecebris facilius homines ad rationes suas ac praecepta cognoscenda atque intuenda perducerent. \*\*) Simile consilium habuere, saltem habuisse dicuntur a Grammaticis, qui res amatorias scribere, poetae. \*\*\*)

Aliae adhuc res, in iis praecipue, quod carmina memoria facilius teneri possunt \*\*\*\*), eo valere potuerunt.

Sed,

\*) In primis apud Romanos Lucretius, qui ipse illud significat IV, 8 sq. et Graecorum γυμολογοι, qui dicti sunt. v. Heyn. Opusc. Academ. V. I. p. 173 sq.

\*\*) v. Eustath. in prooem. ad Homer. Script. de aud. poet. I. ubi cf. Krebsii not. et Tasso in liberat. Hieros. I Cant. P. I. p. 76. vers. Manson. qui quidem locus expressus est ex Lucretio.

\*\*\*) v. Villois. ad Long, Pastor. I. p. 8.

\*\*\*\*) v. Aristotel. Problem. XIX, 28. Voss. de art. poet. natur. et constant. c. V. p. 2.



Sed, quae potior est omnibus, quae hoc in genere fingi et proferri possunt, rationibus, est haec: quod omnis philosophia a poesi proficiscitur, et philosophiae incunabula carmina sunt. Philosophia enim naturalis cujusdam necessitudinis vinculo cum poesi conjuncta est; utraque ab una eademque libera mentis actione regitur et moderatur quasi (quippe poeta supra naturam et mundum vulgarem, ut ita dicam, sese tollit et effert; idem facere debet philosophus), eo tamen discrimine, quod in poesi illa actio foris tendit et id, quod semper intelligentiam nostram fugit (das nie Objektive, die bloß ideelle oder anschauende Thätigkeit, die bewusstlos producirt) rebus externis (äussere Producte) repraesentat; in philosophia autem mentem non excedit et obscuram illam animi actionem, quam dixi, productivam interiore mentis actione (intellektuelle Anschauung) intuetur. Sicuti autem omnis philosophia a poesi progreditur, sic, si perfecta est atque absoluta, in poesin rursus revertitur et in eam solvitur quasi; summum enim ut poeseos, ita philosophiae fastigium ac finis infinita est, quae dicitur, harmonia. Quod quidem magno argumento esse debet, nonnisi eos philosophos esse posse, qui ingenio poetico (produktivem Geiste, Künstlergenie) praediti sint. Etenim philosophus, quemadmodum poeta, mundum suum ex se procreare, et, quae produxerit, intueri debet. Itaque, si quis veterum philosophorum, qui, sicuti Plato, ab omnibus paene partibus exculti et perfecti erant, decretis et rationibus vestitum, quo induta sunt, poeticum detraxerit, et, quae poetico illi ingenio extra se imaginibus repraesentaverint, ad interiores mentis actiones quodammodo revocaverit et ad originem re-



duxerit suam: is plurima ex parte eorum sententias imaginibus propositas viderit sublimioris philosophiae respondere decretis ac rationibus. Plurimum igitur utilitatis eam, quam paulo post, instituemus, Platonis de amore et pulchro decretorum vel imaginum cum recentioris philosophiae rationibus comparationem iis, qui ipsi recentiori philosophia imbuti cum philosophorum deo familiaritatem quandam sibi contraxerint, allaturam esse, nullus dubito.

Ex iis, quae de cognatione poeseos cum vera philosophia differuimus, efficitur quoque illud, sicuti Platonem vere poetico spiritu ac mentis quadam obscura veri praesagitione tactum fuisse atque afflatum quasi, sic nonnisi eos, qui vera tincti philosophia sint \*), ejus decreta ac rationes comprehendere et percipere posse. Namque vera poesis verae philosophiae, si naturalis quaedam illi cum hac necessitudo intercedit, respondeat necesse est. Hand igitur admirari debemus, quod de Platone, quot fuerint et sint virorum doctorum capita, tot diversa paene judicia et prolata sint et adhuc proferantur.

Attamen haec, quae de verae poeseos cum philosophia cognatione disputavimus, dicta velim nonnisi in eos philosophos, qui vere poetico ornatu ingenio erant, ut Thales, Permenides, Empedocles, Pythagoras,

\*) Absit, precor, omnis invidia! In rebus enim, ubi de veritate agitur, quilibet sincera animi sui sensa evolvere et expromere debet, nulla neque hominum, neque temporum ratione habita; horum si rationem dueis, veritatem ipsam laedis; aliud autem praeter ipsum verum respicere in veri investigatione, contra officium est.



ras, Plato, plures Stoici, alii. Posteriores enim temporis, praesertim Alexandrini, poetae, quod vere poetico ingenio assequi non poterant, id arte et studio efficere studuerunt, quippe qui poeseos ac pulchri naturam positam esse in oratione depicta et elata putarent. Ita factum est, ut et rerum nullum haberent delectum, et, quo magis abhorrerent illae a pulchro, eo libentius eas dederent. Huc accedebat Aristotelis auctoritas. Etenim in Aristotelis de arte poetica, praesertim de tragodia praeceptis: ut affectiones purgare debeat \*), aliis, v. c. Poetic. IV. §. 2. \*\*), et ipsius Platonis de poesi iudiciis in politica \*\*\*), magnam fuisse ad veterum poesi vim, vix negari potest. Quibus rebus factum est, ut pulchrum cum bono perperam confunderetur a poetis, et ab aliis \*\*\*\*) praeciperetur, nonnisi eo consilio poetas opera componere atque legendos esse, ut utilitatem ex ipsis eorum fabulis hauriamus. Quamquam inter veteres iam exstitisse, qui poetis delectationem, quam pulchrum creat, unice esse propositam, egregie viderent, Eratosthenis probat exemplum ap. Strabon. I. p. 28. 29. ed. Almelov. Cui quidem loco, cum plurimum proficiat ad rationes nostras in contrario exemplo ante oculos quasi ponendas indeque illustrandas, paulo diutius immorari animus est.

D 3

Ποιητήν

\*) v. Poetic. VI, §. 2. Rhetor. II, 5. et 8. Polit. VIII, 7. Lessingii Dramat. Hamburg, P. II. p. 206 sq. Casaubon. de Sat. Poet. p. 86 sq. ed. Ramb.

\*\*) cf. Hurd. ad Horat. T. II. p. 33. 63.

\*\*\*) Quae Morgensternius in comment. p. 237—265 egregie illustravit.

\*\*\*\*) v. Auctor, libr. de audiend. poet. c. I. fin.



Ποιητην γὰρ ἔφη (Ἐρατοσθένης) πάντα σοχαζεσθαι ψυχαγωγίας, ἔ' διδασκαλίας. τεναντιον δ' οἱ παλαιοι φιλοσοφίαν τινὰ λεγῶσι πρώτην τὴν ποιητικὴν. εἰσαγχασαν εἰς τὸν βίον ἡμᾶς ἐκ νεων, καὶ διδασκασαν ἔθῃ καὶ παθῇ καὶ πράξεις μεθ' ἡδονῆς. οἱ δ' ἡμετεροι καὶ μόνον ποιητην ἔφασαν εἶναι τὸν σοφόν. δια τχτο καὶ τχς παιδας αἱ τῶν Ἑλληνῶν πόλεις πρώτιστα δια τῆς ποιητικῆς παιδεύουσιν, ἔ' ψυχαγωγίας χάριν δηπουθεν ψιλῆς, ἀλλὰ σωφρόνισμα· ὅπου γε καὶ οἱ μχσικοι ψαλλεῖν καὶ αὐλιζεῖν καὶ λυριζεῖν διδασκοντες μεταποιχνται τῆς ἀρετῆς ταυτῆς· παιδευτικαὶ γὰρ εἶναι φασὶ καὶ ἐπανορθωτικοὶ τῶν ἡθῶν. Ὅμηρον κ. τ. λ.

Hoc generatim et universe de poetis antiquis valere falsum est, nullisque rationibus probari poterit. Nam, quod in Homero multa reperiuntur, quae ad vitae usum pertineant puerisque in primis utilissima sint cognitu, id argumento esse non potest, data opera poetam eumque ad finem illa finxisse vel adumbrasse; quod quidem consilium in Homerum nescientem transfertur ab iis, qui propter nimiam erga Homerum, ut ita dicam, religiositatem, quae ipsi sentiant, eum quoque sensisse ac bona duxisse putant. Unde quoque factum est, ut nullius non artis ac disciplinae fontes et primordia Graeci sibi viderentur in Homero invenisse. In quo genere nullos philosophos magis, quam Stoicos lapsos esse, satis constat. Quo in numero cum Strabo fuerit, quid est, quod mireris, eodem eum laborasse vitio, optimamque oppugnasse Eratostenis sententiam: poetas nil nisi voluptatem et delectationem in carminibus componendis spectare longeque a docendi abesse consilio atque ratione? Strabonem adhuc impoten-



impotentem fuisse Homeri laudatorem et adoratorem, quis ignorat? et quis miretur illud, cum inter recentiores quoque multi exorti sint, qui bono Homero sapientiam et doctrinae profunditatem et nescio quas alias res tribuerent? Quin Massievius eo progressus est, ut eum hoc nomine cum Platone compararet. v. *Memoir. de Literat.* T. III. p. 5 sq. 11 sq. 15. Alii contra, in iis Lucianus (in *Jov. Tragoed.* T. II. p. 150. ed. Bened.), Homerum, sicuti omnes poetas, veritatem neglexisse dixerunt.

Inde autem, quod Homerus vera omniaque e natura adumbraverit, apparere vult Strabo, eum non, ut delectaret, carmina sua composuisse, sed docendi causa. Meliora te, bone Strabo, docere possumus. Vera atque natura fundamenta quasi pulchri sunt; ut, si veritas seu, ut rectius loquar, veritatis species ac probabilitas tolleretur, pulchrum nullum esset. Etenim veritas atque natura instrumenta quasi sunt ad pulchrum percipiendum propterea, quod pulchrum, cum infinita ejus natura sit, per se ac vi sua intelligentiam nostram fugit; sed si fundamento finito, ut ita dicam, superstruitur, aditus est ad percipiendam vim pulchri. \*) Illud autem est verum, in quo, cum quo et per quod omnia cognoscimus; quemadmodum corpus nostrum,

D 4

in

\*) Pulchrum per se cognosci non potest: nam  $a = a$  conclusio est, quae dicitur, analytica, in qua, si formam non spectas, nulla veritas inest (sic hat keine Realität), propterea, quod veritas nonnisi in conclusionibus, quae dicuntur, syntheticis reperitur, ubi duae sibi res opponuntur. Ita fit, ut pulchrum percipi non possit, nisi verum ei opponatur; pulchrum enim pulchrum non fit nisi oppositionis lege, quia qualitates alicui rei nonnisi opponendo eam contrariae cuidam rei possumus tribuere.



in quo, cum quo et per quod vivimus ac sumus, quia finiti et determinati ejus sensus sunt, instrumentum nobis est ad rerum externarum (Sinnenwelt) earumque infinitarum perceptionem et cognitionem. Quare si poeta veritati et naturae infervit, ex eo colligi non potest, ejus fuisse aliquid vel docendi vel praecipiendi consilium. Atque cum poeta pulchrum sequatur, non verum per se, efficitur, ut nonnisi veri *formam* adumbret, non *ipsum verum*. Igitur ejus carmina non *vera*, sed *probabilia* vel *verisimilia* erunt. Ex qua quidem pulchri cum vero conjunctione pronum est intelligere, qui factum sit, ut tam multi et inter veteres et inter recentiores pulchri artem putarent imitatione contineri naturae. Eorum videlicet mens primis, ut ita dicam, pulchri lineamentis adhaerebat, ipsam autem pulchri naturam vel perfectionem non allequebatur; extremas figurae quasi lineas e natura expressas admirabantur, totam tamen figuram, convenientiam partium ac venustatem (infinitam, quam dicimus, harmoniam) non sentiebant; quid multa? fugiebat eos, ~~extremam~~ illas tantummodo figurae esse adumbrationem ac delineationem (Skelet quasi), cui ipsa pulchritudo induta esset.

Poeta igitur non *verum*, idque finitum, sed *pulchrum*, in quo infinitio inest, sequetur. Eadem ratio est *boni*, cui, ut jam explicatum est a nobis, finis extra se ipsum positus est; infinitati autem, quae cum pulchro conjuncta est, ob id ipsum, quod infinitas est, finis internus, h. e., nullus est. Poesis autem, cui finis est extra ipsam positus, id est, quae verum vel bonum spectat, ad germanam poesin ita se habet, ut *amicitia ad amorem*: illa *humana* est, hic *divinus*.

Atque



Atque pulchrum, cum ex imis iisque purissimis animi nostri fontibus profluat, cum divinum \*) sit atque infinitum, cadere non potest in res, quae, cum propria ac interiore quadam luce carentes a divinitate lucem mutuuntur suam \*\*), haud sibi constant et fortitae sunt. Perfecta igitur et absoluta artis opera supra humanam et eam finitam naturam elata sint necesse est; \*\*\*) quod quidem in aeterna illa veteris artis exemplaria, ut Homerum, Sophoclem, Laocoonem, alios cadere videmus.

Quae quidem altera est causa, qua Horatium in sermonibus poetam non numerandum esse censeam. In omnibus enim proprium ejus ingenium et mores

D 5

(der

\*) Divina sunt e veterum mente omnia, quae humanae vel naturae vel rationis angustias excedunt et ab occulta mentis nostrae actione (ideelle, bewusstlose, anschauende Thätigkeit) procreantur ac proficiuntur. Divinitas igitur et in amorem et in poesin cadit propterea, quod utriusque natura ac vis apta est a pulchro, pulchrum autem, cum infinitum et supra humanae naturae fines ac limites elatum sit, a recondita illa mentis actione procreatur et proficitur.

\*\*) Omnes enim res *φαῖνομεναί* sunt et secundum Platonem nihil nisi *εἰκόνες*, simulacra formarum divinarum, quae menti nostrae infident, vel, quod eodem redit, simulacra et *φαῖνομεναί* actionum mentis nostrae.

\*\*\*) Egregie de hoc genere Schillerius (Hor. a. 1795. P. I. p. 44): den Stoff, dicit, wird der Künstler von der Gegenwart nehmen, aber die Form von einer edleren Zeit, von der absoluten, unwandelbaren Einheit seines Wesens. Hier aus dem reinen Aether seiner dämonischen Natur rinnt die Quelle der Schönheit herab, unangesteckt von der Verderbnis der Geschlechter und Zeiten, welche tief unter ihr in trüben Strudeln sich wälzen.“ v. quoque Goethii Propyl. P. II. T. II. p. 72 sq.



(der individuelle Charakter) elucet; nihil divini, nihil elati, nihil in iis inest, quod nos supra nosmet ipsos (über unser Ich in der Erfahrung) extollat et surripiat; quod quidem in perfecto requiritur artis opere.

Ex eo autem, quod Horatii sermones e carminum numero excerpandos esse affirmo, non sequitur, comoediam quoque \*), quae cum sermonibus illis affinitatem quandam habeat, eximendam esse. Namque comoediae graecae, qualis est ab Aristophane exculta et tractata, fabulas poemata esse, nemo dubitabit eam ob causam, quia dicacitas et sales, quibus imbutae sunt, plane artificiosi (künstlerisch) et a divina quadam mente (von einem begeisterten Gemüthe) profecti sunt, sic ut perfectum artis opus efficiant. Comoediae vero Terentianae et recentiores quaedam, quas, si cum Aristophaneis illis interiore quadam vita et actione se moventibus contuleris, plane inertes esse suaeque carere vi comica apparebit, equidem e poematum excluderim numero. Comoediam autem per Menandrum demum ad summum fastigium pervenisse, falsa, quantum ex imitatione Terentiana conjicere licet, opinio est.

Sed

\*) De qua quidem jam veteres quaesivere, an poema esset, nec ne. v. Horat. satir. I, 4, 45. 64:

Idcirco quidam, comoedia, necne poema  
Esset, quaesivere, quod acer spiritus ac vis  
Nec verbis nec rebus inest, nisi quod pede certo  
Differt sermoni, sermo merus.

cf. Cicer. Orat. 20.



Sed jam ad ipsum Platonis Phaedrum, quem spectat tota disputatio, revertamur, et, quemadmodum ejus formam adumbravimus et illustravimus, ita, quae in eo posita sunt, de amore, pulchri et arte rhetorica decreta atque praecepta exponamus et, quantum per doctrinam et sermonem nostrum, quos sentio in me exiguos esse, fieri potest, confirmemus et rationibus suis fundemus.

---



---

## Caput quintum.

*Plato in iis, quae de pulchro et amore in Phaedro dicit, divinando quasi summa philosophiae sublimioris capita attigit.*

---

**D**uplex est vis animorum atque natura: una pars in ratione, vel in ejus, quod optimum est, appetitione; altera in voluptatum cupiditate, vel appetitu (*ὄρεσις*) posita est; a quibus quidem omnia moderantur regunturque in hominum natura. Ratio est regens, moderans; voluptas (*ἡδονῶν ἐπιθυμία*) id, quod regi, moderari debet. \*) Neque enim regens et moderans quicquam cogitari potest sine eo, quod regendum sit. Voluptatum autem cupiditas, cum nonnisi rebus sensibus percipiendis adhaerescat, materiamque, ut ita dicam, appetat, cumque homo in primo eoque naturali statu nulla adhibita ratione omni impetu ad voluptatem feratur, recte a Platone *ἐμφυτός*, innata dicta est. Altera vero naturae humanae pars, qua optimum semper expetit, ad res quam optimas impellitur, *ἐπικτητός* ab eo vocatur propterea, quod nonnisi in homine illa apparet, qui rationem suam excoluerit, naturamque, qua

\*) v. Plat. Polit. IX, p. 268. 269.



qua ad res sensibus subjectas rapitur, libidinesque conlectatrices voluptatis imperio sibi quasi subdiderit. Arte igitur atque exercitatione quadam comparatur illa appetitio; artisque est ac studii, rationem ita extollere ac provehere, ut moderet regatque naturam. Itaque rationis est, exultantes tanquam ac voluptate nimia gestientes cupiditates ac appetitus retinere, ne finem et modum transeant, ac in gyrum quasi suum ducere; nam si abjiciunt illi obedientiam, nec rationi parent, cui sunt subiecti lege naturae, perturbatio existit, inimica illa constantiae ac moderationi, e qua omnis apta est virtus.

Rationis autem imperium quasi atque regimen nobilissima illa equorum et currus imagine expressit Plato; quam quidem, licet non primus invenerit, \*) et ingenio et auctoritate sua ita nobilitavit, ut serioribus scriptoribus, quamvis id non agentibus, obversata esse videatur. \*\*)

Ille

\*) Parmenides jam eadem usus est imagine, v. ap. Sext. Empiric. adv. Logic. VII, p. 392. et utrumque eam ex Homero adumbrasse verisimile est, v. Massiev. in Memoir de Litt. T. III. p. 13. Commode autem explicuere eius imaginis sensum Cicer. Tuscul. Quaest. IV, 5. 9. III, 8. et Plutarch Quaest. Platon. VIII. Egregie quoque, ut multa, temperantiae vim atque naturam explicavit Cicero in finib. bonor. et mal. I. 14.

\*\*) v. Cicer. Offic. I, 29. de finib. bon. et mal. I, 1. Seneca. de tranquill. animi c. XV. fin. cet. Ad eloquentiam quoque eam transtulit Dionys. Halicarn. art. rhet. c. X. §. 1. p. 375. T. V. ed. Reisk. v. Longin. II. §. 2. *δει γὰρ αὐτοῖς, ὡς κεντρὰ πολλὰκις, ἔγω δὲ καὶ χαλινὰ;* loquitur autem ibi sublimitatis auctor et quasi architectus de natura vel ingenio arte regendo ac retinendo.



Ille vero animi habitus, ex quo omnia soli rationi subjecta sunt, uni rationi parent, nuncupatur a Platone σωφροσύνη; temperantiam latine dixeris (v. Cicer. Tusc. Quaest. III, 8.), quod nos distinctius ac clarius vocamus: *Selbstbeherrschung, Selbstständigkeit*. Hanc enim esse Platonice σωφροσύνην, testantur ipsius Platonis loci quidam: in ὄροις (T. XI. ed. Bip. p. 289. e.): σωφροσύνη μετριοτης της ψυχης περι τας ἐν αὐτῇ κατὰ φύσιν γιγνομενας ἐπιθυμίας τε και ἡδονας, συμφωνία ψυχης προς το ἄρχειν και ἄρχεσθαι, αὐτοπραγία κατὰ φύσιν; in Alcibiad. primo §. 17. Sympos. XIX. §. 2. de republ. IV. p. 373. 349. κόσμος που τις σωφροσύνη ἐστὶ και ἡδονων τινων και ἐπιθυμιων ἐγκρατεία; quam quidem σωφροσύνης descriptionem respexisse videntur Cicero in Offic. I, 27.: *in qua verecundia et quasi quidam ornatus vitae, temperantia, et modestia, omnisque sedatio perturbationum animi et rerum modus cernitur*; v. ej. I. 5. extr.; et Diogen. Laert. III, §. 91. ἡ δὲ σωφροσύνη τὰ κρατεῖν των ἐπιθυμιων και ὑπο μηδεμίας ἡδονης δουλοῦσθαι, ἀλλὰ κοσμιως ζῆν. cf. Tim. Locr. de anim. mundi, ed. Bip. T. X. p. 28. b. Aristot. rhetor. I, 9.

Haec autem virtus est una omnium domina et regina, summusque philosophi finis. \*) Nam ea sublata nil bonum est, nil verum, nil pulchrum: propterea, quod omne bonum nititur ratione recta et ab ea sola proficiscitur. Intemperantia enim omnem animi statum inflamat, conturbat, incitat; concitatus autem animus et abstractus ab integra certaue ratione non con-

\*) v. Plat. Phaedon. p. 146, 155. 157. Tim. p. 326.



constantiam solum amittit, verum etiam sanitatem, ut bene Cicero monet in Tusc. Quaest. IV, 9 \*) Pulchrum autem, si ratione recta privatur, nonnisi sensuum titillationem quandam creabit. Atque verum esse non potest, nisi ratio una, id est, constans, a se una apta est, v. Plat. de legib. III. p. 132. T. VIII. Constantia sublata animus amittit libertatem suam \*\*), in qua cum virtutis splendor sit maximus, magnanimis viris omnis debet esse contentio, et nonnisi in corpore et materia defixus est. \*\*\*) Optime igitur Plato hanc animi virtutem *δοξαν ἐφιεμένην τῷ ἀρίστῳ* & vocat.

Sed ut illae animi appetitiones, ratio et voluptas, plane sibi contrariae sunt atque repugnantes, ita in pulchro procreando necesse est sibi pacatas eas esse et conciliatas. Pulchrum autem nil procreatur, nisi divino aliquo mentis afflatu, quem furorem appellare licet, sanum illum quidem, non istum insanum, qui aegrotatio animi est, v. Phaedr. p. 360.

Furor deorum est donum optimarumque rerum auctor, p. 315: *τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν γίγνεται διαμανίας, θεία μὲντοι δοσεὶ δεδομένης*. Furor enim is mentis est status, \*\*\*\*) ubi omnes ejus quasi nervi  
sic

\*) Animi constantia tam conjuncta virtuti est, ut ipsa virtus nonnullis visa sit. v. Cicer. Tusc. Quaest. IV, 15.

\*\*) v. Plat. de legib. I. p. 45. XII. p. 220. 21. Sophist. p. 266.

\*\*\*) v. Phaed. p. 150 sq. 188. Polit. IX. p. 205, sq. 217 sq.

\*\*\*\*) *Ενθουσιασμον*, quem Graeci dicunt, non satis subtiliter descripsit *Garvius* in: legend. philosoph. veter. praecept. nonn. et exempl. Lips. 1770. et in Füllebornii Addit. ad histor. philosoph. P. XI. p. 140.



sic intenti, omnes animi partes ita commotae sunt, ut supra nosmet ipsos elati videamur; p. 360: την δε μα-  
 νιαν ὑπο θείας ἐξαλλαιγης των εἰωθωτων νομιμων γιγνο-  
 μενην.

Animus in furore infinitatem ipsam complectitur, cum in eo, qui communis est, statu finitus certisque inclu-  
 sus finibus sit; ratio enim semper finita est, quippe quae ex innumeralibus, quos continet intelligentia no-  
 stra, unus quasi radius sit, unum lumen; in furore au-  
 tem cum omnes luceant mentis igniculi, qui alias non-  
 nisi partim ac secreti apparent, infinitas insit necesse est. Inde quoque efficitur, ut nosmet ipsos in furore  
 comprehendere ac intelligere non possimus propterea, quod nonnisi ea intelligere ac percipere possumus, quae limitibus circumscripta et finita sunt.

In illo igitur animi statu omnes mentis nostrae partes vim suam exserunt, et agilitate quadam sese ita movent, ut tamen pars partem non impediat vel tollat, igniculus igniculum non extinguat; unanima enim quadam gaudent motione atque actione, ut ludere inter se videantur. Quod quidem summum est, quo homo potest ascendere; nam supra infinitatem, quae quidem cum furore conjuncta est, nequit assurgere.

In furore autem, cum mens sese ipsa quasi fugiat, nec assequi possit (id quod fieri non potest, nisi in rebus versetur finitis), extra se quasi posita videtur. Sed quoniam hominum est propria in omnibus, quae fiunt, causarum inquisitio atque investigatio, furoris quoque causa aliqua subesse putatur, et ea externa. Namque homines, quo magis naturae adhaerescunt  
 seque



seque ejus finibus continent, eo magis sensibus rebusque sensibus conjunctis ducuntur; quo fit, ut, quaecunque cogitent ac sentiant, iis formas quasdam induant sub sensus cadentes. Quem autem potius furoris, qui homines extra se ipsos quasi rapit, auctorem dixeris, quam deum? Potentior enim homine eum esse necesse est, qui talia efficit, quae ab homine effici non possunt. Ita fit, ut et poetae furoris, quo correpti sunt, auctorem deum aliquem faciant, vel Apollinem vel Musas, et amantes Amoris vel Veneris afflatos se credant numine; nam in amantem aequae atque in poetam furor cadit; amantes quoque extra se rapiuntur quasi; eorum quoque animum oblivio quaedam capit rerum humanarum, id est, finitarum, nostraeque imbecillitatis ac tenuitatis. \*)

Furor mentis quasi est abalienatio; quo fit, ut, qui furibundo quodam impetu agantur, eorum mens non recta, non sana videatur esse. Hinc et poetae in animorum inflammatione insanire dicuntur, et amantes insani, mentis haud compotes existimantur. \*\*)

Deus

\*) v. Platon. Phaedr. T. X. p. 327, όταν το τηδε τις ὄρων καλός, τὸ ἀληθὲς ἀναμιμνησκομενος ἀναπτέρωται τε καὶ ἀναπτερομενος προθυμηταὶ ἀναπτεσθαι· ἀδυνατῶν δὲ ὄρνιθος δίκην βλέπων ἀνω, τῶν κατω δὲ ἀμελῶν, αἰτίαν ἔχει ὡς μαντικῶς διακειμενός.

\*\*) v. Homer. Il. ξ, 204. Theocrit. II, 82. III, 42. Virgil. Eclog. VIII, 41. Ovid. Amor. I, 10, 4. Propert. I, 1. ἐνθεοὶ sunt amantes, v. Plat. Sympos. VII, 6. ἐπιπνοὶ id. Sympos. IX. §. 3. Xenoph. Sympos. VIII, 1. I, 10. ubi cf. Bachii not.



Deus vero est, qui utriusque mentem commoveat, incitet, inflammet. \*) Θεῖον γὰρ ἐν δὴ καὶ τὸ ποιητικὸν ἐνθεασικὸν ὃν γένος, dicit Plato in Polit, III. p. 682. ed. Steph. T. II. \*\*)

Jam vero cum in furore animus vi divina affectus ac immoderatus sit, nosque nōnnisi finita possimus comprehendere, efficitur, ut poeta, quae fingat, nesciat, ab altiore correptus spiritu. \*\*\*) Pulchrum enim, cum a duabus infinitis animi actionibus profiscatur, a nemine homine, nullo tempore, nisi ipsum infinitum sit (tunc autem perceptionem fugit nostram), explicari ac enuntiari poterit. \*\*\*\*) Quapropter poesis ipsa ἀνιγμωδῆς recte vocatur a Platone in Alcibiad. secund. XVII. p. 170 sq. ed. Bieft. Namque poeta ab obscura

\*) Plat. de legib. IV. T. VIII. ed. Bip. p. 191. Jon. vid. Morgensternii comment. p. 296 sq. Schlegel in: Geschichte der Poesie d. Griech. u. Röm. T. I. P. I. p. 11 sq. Homer. Odyss. 9, 499. Horat. Art. Poet. 297. ubi cf. Lambin. Sermon. II, 3. 322. Carm. III, 4, 5. Ovid. Fast. VI, 5. Senec. de tranquillit. animi c. XV. in fin. non potest grande aliquid et supra ceteros loqui, nisi mota mens sq.

\*\*) Idem fere dicit Dalbergius in comment., cui titulus est: vom Erfinden und Bilden, p. 20: In dem höchsten Momente der Begeisterung schwebt die Seele in einer fremden Region, — ein Gott ist's, wie Plato sagt, der aus ihr und in sie spricht; — der Augenblick erscheint; der Genius wirkt, das Bild steht vor ihr — und sie schafft aus sich selbst ein neues Werk.“ cf. q. Cicer. de divinat. I. 37. de orator. II, 46. Homer. Odyss. I, 346 sq.

\*\*\*)) v. Plat. Menon. XXVII, ed. Bieft. p. 388. T. IV. ed. Bip. Apolog. Socrat. T. I. p. 51. ed. Bip. Aeschin. dialog. περὶ ἀρετ. §. 13.

\*\*\*\*) v. Kant, in prooem. ad: Kritik d. Urtheilskr. p. XLII. Idem cadit in amorem, ut verissime Aristophanem disserentem facit Plato in Sympot. XVI. §. 6.



ra quadam divinitatis vi (*bewusstlose, göttliche Kraft des Geistes*) in pulchro procreando ducitur ac regitur.

Informatio autem cum in mente furore correpta infit, nullis ea includitur temporis, nullis spatii angustiis; nam tempus et spatium quia formae sunt, quibus res externas intuemur, idcirco non nisi in res cadunt finitas; tempus autem infinitum ac spatium tantum abest, ut in cogitationem cadere possit, ut non nisi certa temporis ac spatii pars comprehendere a nobis possit, et, aeterni temporis ac infiniti spatii si nobis informamus imaginem ac speciem, haec quoque limitibus quibusdam circumscribenda sit. Quaecunque enim, uti jam dictum est, in comprehensionem ac intelligentiam cadant nostram, ea finita esse oportet certisque inclusa finibus: ut, quibuscunque natura et mundus contineantur, ea fines ac limites, quibus intelligentia nostra certis modis circumscribitur ac includitur, habenda sint. Poeta igitur, ut ad propositum revertamur, cum in illo furoris quasi afflatu limites omnes, quibus aliorum continetur ratio, transgrediatur (ultra omnem enim temporum circumscriptionem evehctus est): omnia simul intueatur ac comprehendat necesse est; nil ei est praeteritum, nil praesens, nil futurum; sed omnia ei sunt simul eodemque temporis momento; quaecunque sunt, vel fuerunt, vel fieri possunt, ea incredibili quadam ratione ejus animo obversantur, idque uno eodemque temporis puncto. Atque cum omnia in rerum natura ipsaque, quae futura sunt; tanquam semina menti nostrae inclusa sint (id quod Plato recorda-



tionem esse vult superioris vitae \*): ipsa futura mentis quadam celeritate ac divinatione videbit, certe consecutiones cernet, disjuncta conjunget et cum praesentibus futura copulabit omnemque complectetur rerum consequentium statum propterea, quod, quicquid accidit, id ex aeterna veritate causarumque fuit continuatione. \*\*)

Ita fit, ut poetae sint deorum interpretes; nam deorum in primis ea cogitatur natura, ut nihil ignorent, quia, ut jam dictum est, mens infinita omnia: praeterita, praesentia ac futura, uno complectitur quasi obtutu. Hinc Plato in *Jone* (p. 66. ed. Müller.) *οἱ δὲ ποιηταί*, inquit, *ἔδεν ἄλλ' ἢ ἑρμηνεῖς εἰσι τῶν θεῶν.* \*\*\*) Quae quidem est causa, cur Plato *μανίαν* recte *δοσιν* apel-

\*) v. Plat. *Menon*. II. ubi, ut obiter id moneam, quod Engelius adnotavit, falsissimum est. *Phaedon*. 18 p. 210. 174. ed. Bip. Cic. *Tuscul. Quaest.* I, 24. cf. Eberhardii: *nene vermischt*. *Schrift.* p. 396 sq. Illud decretum respexit quoque Cicero in *Tusc. Quaest.* IV, 24. et *Offic.* III, 19. § 4. 20. § 8.

\*\*) Poetarum animus omnium rerum quasi semina inclusa in sinu continet, quo fit, ut ex eorum animo totus quasi se explicet et evolvat mundus. v. Goeth. *Wilh. Meist. Lebrj.* P. II. p. 310: *ohne die Gegenstände je in der Natur erblickt zu haben, erkennen sie die Wahrheit im Bilde; es scheint eine Vorempfindung der ganzen Welt in ihnen zu liegen, welche durch die harmonische Berührung der Dichtkunst erregt und entwickelt wird.* Idem fere dicit Dalbergius (*vom Erfinden und Bilden* p. 64 sq.); sed notiones ejus de eo genere, cetera aureae atque divinae, adhuc confusae, veraeque philosophiae nondum illustratae luce sunt. cf. Platon. *Epinom.* p. 260. *Phaedr.* p. 323. *de legib.* X. p. 100. *Tim.* p. 384. *Sympos.* p. 232.

\*\*\*) v. Platon. *Sympos.* XXIII, § 3. Ovid. *Amor.* III, 9, 17. Horat. *Art. Poet.* 391.



appellet θεῖαν, \*) et μεγα τῶν ἀγαθῶν δι' αὐτῆς γίγνεσθαι in Phaedro dicat.

Nihil autem conjunctius est furoris illi afflatui, quam ingenium; nam nullum poema sine ingenii opera fingi ac confici potest propterea, quod ingenium ipsa illa procreatrix ac effectrix animi vis est. Ipsum vero ingenium cum maxime in rebus celeriter percurrendis et cogitatione praecipendis perspiciatur, efficitur, ut non in una poesi, sed in ipsa philosophia et quavis veri investigatione et perscrutatione \*\*) eluceat.

E 3

Hinc

\*) Est enim profecto deus in nobis. v. Plutarch. Quaest. Platon. I. p. 999. E. Biblioth. critic. V. III. P. I. p. 17 sq. Quod quidem veterum decretum, ut in furore illo poetico, ita ad quamlibet divinationem ab antiquis adhibebatur, quemadmodum ingenium, praestantissimum deorum donum, non in solos poetas cadit, sed in aliis quoque rebus cernitur.

\*\*) v. Platon. Menon. c. 26. Aeschin. dialog. I. §. 13. Quibus mihi liceat verba adjicere, quae leguntur in: Begriff der Wissensch. p. 54. ed. nov.: *Es erhellet daraus, dass der Philosoph der dunkeln Gefühle des Richtigen, oder des Genie's, in keinem geringern Grade bedürfe, als etwa der Dichter oder der Künstler; nur in einer andern Art. Der letztere bedarf des Schönen, jener des Wahrheits-Sinnes; desgleichen es allerdings giebt.* Platoni illa veri divinatio δοῶναι (Urtheile, Meinungen s. dunkle Gefühle) sunt. v. Menon. p. 383. de republ. VI. p. 115. In animo autem vaticinandi vim inesse, nobilitatum est veterum decretum. cf. Davis. ad Cicer. de divin. I. 30. Aristot. ap. Sext. Empir. adv. Physic. p. 553. In primis autem appropinquante morte vaticinando praestare putabatur animus. v. Arist. ap. Sext. Empir. l. I. Platon. Phaedon. p. 192. T. I. Apolog. T. I. p. 90. Jam in Homero autem ejus rei vestigia aliqua deprehendi, non est, quod dubitaveris. v. Lentzius in Act. societ. Rhen. Traject. T. II. p. 328.



Hinc quoque fit, ut in poetis veteribus, in primis in mythologia, quae dicitur, plurima interioris ac sublimioris philosophiae jacta videas semina. Eorum videlicet mens divino quodam numine afflata ipsam eorum, quae vera, bona et pulchra sunt, quasi speciem, quam neque oculis, neque auribus, neque ullo sensu possumus percipere, sed cogitatione tantum et mente complectimur, intuebatur. Philosophi quoque iis temporibus, ubi adhuc poetae erant, veriora ac pulchriora saepiuscule prodidere, quam senioris temporis philosophi, qui ab una ratione, nimis saepe fallente illa et a via veritatis aberrante, se duci patiebantur. Vera autem philosophia ita conjuncta est ingenio poetico, ut ab eo non queat separari. Ut enim poetam, ita philosophum, inducit ac moderat ingenium, eo tantum discrimine, quod illius fugit intelligentiam, philosophus autem id intuetur. Saepissime quoque usu venire solet, ut viris praestanti ingenio et mentis quadam celeritate atque alacritate ornatis ipsis insciis, quasi numine aliquo afflatis, aliquid excidat, quod alii in communi mentis statu summa animi contentione et ingenii acumine aut vix aut ne vix quidem possint indagare et reperire. Ita factum quoque est, ut Plato divinis animi sui bonis, excellentique suo ingenio identidem divinando quasi assequeretur ea, in quibus ipsius philosophiae positum fastigium est. Nam quae philosophus assequi non potuit, ad ea nonnisi poetae evolare et eniti licuit. \*)

Sic

\*) Eadem fere, alia autem via, proposita leguntur ab Eberhardio in: neue verm. Schrift, p. 293. 384 sq.



Sic Socratis quoque intellexerim δαιμονα s. δαιμονιον, id est, animum prudentem ac divinantem. \*) Ipsa animi, quae maxima erat in Socrate, alacritas ac vigor eam mihi vim videntur habuisse, ut decreta et consulta rationis ac sapientiae suae pro vocibus haberet a numine aliquo, quod in ipso habitaret, sibi missis. \*\*) Eo magis enim id usu venire poterat Socrati,

E 4

quo

\*) v. Timaeus p. 341. Cratyl. p. 260. Cic. de divinat. I. 98. Xenophon. Mem. I. Commodissime Fraguierius (v. Memoir. de Liter. T. VI. p. 13 sq.) Socrate, dicit: *en s'exprimant avec ces restrictions vouloit donc indiguer seulement et séparer de toutes les autres qualitez de l'esprit celle qui n'a pour objet que la prévision des choses futures, et qui dans les sages tient lieu de divination.* v. p. 17 sq. Optime quoque idem monet p. 13: *le prétendu démon de Socrate est encore une suite de son ironie; et: il usoit donc ainsi d'une sorte d'équivoque pour dire vrai, sans pourtant s'attribuer à lui-même le mérite de sa justesse à conjecturer sur l'avenir.*

\*\*) v. Platon. Phaedr. p. 311. c. Apolog. p. 73. T. I. 92. Theag. p. 19. T. II. Euthyd. p. 7. T. III. v. Cic. de divinat. I. 54. Plutarch. de Genio Socratis. Maxim. Tyr. dissert. XIV et XV. Meinertis varia script. philos. P. III. Tiedemannius in: Geist d. Speculat. Philosoph. T. II. p. 17. Socratis haec vera fuisse mihi videtur persuasio. Nam quibusdam in rebus a sana eum ratione aberrasse et certis quibusdam iisque fictis ac commenticiis opinionibus vel fabulis adhaesisse, seu, ut breviter dicam, aliquoties fanatico quodam furore correptum esse, mihi quidem persuasum est. Nec mirabile nobis videri debet, Socrati id accidisse, cum et aliis quibusdam praestantissimi ingenii viris, maxime novae doctrinae inventoribus, idem acciderit; quod quidem eos, quorum mens sana et libera est omnibus praejudicatis opinionibus, haud in dubitationem vocaturos esse puto. At dicat fortasse quispiam, viros illos sese accommodavisse vulgi opinionibus ac persuasionibus, ut eo magis hominum animos sibi conciliarent, concilia-



quo celerius per mentis suae alacritatem, celerrime multa simul agitantem, res futuras percurreret ac praeciperet, ut uno saepius obtutu quasi et conspectu verum inveniret; quo quidem obstupefactus facile, ut numinis se alicujus vocem audisse crederet, adduci poterat.

Sed, ut ad propositum revertamur, illa animorum inflammatio cum ipsam mentem omnes ejus excitando quasi igniculos efficiat infinitam, quia infinito nihil cogitari potest superius: sequitur, ut ipsa summum sit ac praestantissimum, quod excogitari possit. Rationis autem nostrae ea vis est atque natura, ut nihil, nisi quod finitum sit, ab ea comprehendi possit. Hinc efficitur, ut ille furoris afflatus, e quo apta est ipsa ars pulchri, quia infinitatem in sese contineat, percipi ab illa et intelligi non possit. Quae quidem est causa, cur ars poetica s. pulchri nullo modo disci possit. Etenim eorum, quae discere volumus, notiones nos certas ac definitas habere opus est; de infinito autem, qui fieri possit, ut formam ac notionem nobis certam informemus? An ratione? At nil illo infinito superius, et ipsa ratio nonnisi pars est universi mentis, ut ita dicam, complexus; ratio igitur animi quasi complexum, cum nonnisi pars ejus sit, transgredi ac comprehendere.

ciliatosque flecterent et suo regerent modo. Sed hoc contra monere mihi liceat, multo verisimilius esse naturaeque humanae magis consentaneum, homines illos nonnullis in rebus, neque enim in universum dico eos tales fuisse, quales vocamus Schwärmer; id enim absurdum esset, sed eos in rebus quibusdam gravioribus ingenii sui vigore et fervore eo fuisse adductos, ut invenirent atque proponerent, quae excellentiora, sublimiora et veriora essent popularibus commentis.



prehendere non potest. Infiniti enim solidam et expressam effigiem nullam tenemus; umbra et imaginibus utimur. In rerum quidem finitarum finibus accidit saepissime, ut, quamvis res cum re tota confusa sit, tamen mente et cogitatione illa distingui possit; sed ibi restat mentis quaedam actio, superior illa suasque ipsius actiones intuens ac contemplans (*eine reflectivende Thätigkeit*); in illa autem absoluta, quam dicimus, actione omnes animi nostri partes aequali quodam modo ita moventur atque agitantur, ut nulla sit altera superior; infinitati enim nihil neque subiectum, neque superius potest esse. Ita fit, ut ars carmina fingendi disci non possit. Quapropter egregie monet Plato in Phaedr. p. 317.: ὅς δ' ἂν ἀνευ μανίας Μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θυρὰς ἀφίκηται, πεισθεὶς, ὥς ἄρα ἐκ τεχνῆς ἰκανῶς ποιητὴς ἐσομένος, ἀτελὴς αὐτὸς τε καὶ ἡ ποιησις ὑπὸ τῆς τῶν μαινομένων ἢ τῆς σωφρονιστοῦς ἡφάνισθη. \*)

Atque furoris afflatus omnes animi excitat igniculos ac nervos, et efficit, ut in immensam ille et interminatam in omnes partes magnitudinem procurrat, ut omnia omnibus paria paribus respondeant. Animi autem in eo motus nulla re turbatur vel impeditur, sed actiones ejus, ut maris undae tranquilli, sese invicem excipiunt et ita inter se ludunt, ut, quicquid ex iis progignatur, eo omnes, qui sensu pulchri imbuti sunt, capiantur ac detineantur.

E 5

In

\*) cf. Aristotel. Poet. XVII. §. 2. Cicer. pro Arch. poet. 8. Horat. A. Poet. 406. sq. ubi v. Lambin. not. Goethii Wilhelm Meister's Lehrs. T. I. P. I. p. 199 sq. et Fichtii Sittenlehr. p. 480.



In quo mentis actionum lusu etiam eae actiones, quae alias intelligentiam ac rationis nostrae vim fugiunt, suscitantur quasi et provocantur. Igitur universa animi natura, perfecta illa et absoluta, in motione quadam est secunda et quieta et constante. Ceteris enim multa, quominus perficiantur, possunt obistere; universa autem mens nulla potest re impediri propterea, quod omnia ipsa cohibet ac continet. E quo existit et illud, placidum ac lenem motum esse mentis in furore vere poetico atque alienum ab omni perturbatione ac jactatione illa animi incitata et impetu inconsiderato elata, omnemque rationem repellente. Ita fit, ut in furore omnes contracti ac sedati sint appetitus. Quam quidem ob causam poeta ipsam induere mihi divinitatem videtur; nam divina natura cogitari non potest, nisi infinita et perfecta et absoluta actio, quae, cum omnes in se contineat naturas (aliter enim infinita ac interminata esse non poterit), nulla re externa et adventicia in aeterna sua tranquillitate turbatur, nullis circumscribitur finibus, nullis includitur limitibus. Jam vides, quam recte poetae divino numine afflati et deorum sacerdotes veteribus dicantur.

Alio adhuc cognationis vinculo quodam cum diis conjuncti sunt poetae. Namque poeta mundum e se pro-gignit, in quo omnia incredibili ratione sibi respondent, in quo nihil est temerarium, nihil varium, nihil fortuitum, sed omnia mentis infinitae vi ac ratione designata et confecta videntur esse. Quodnam autem aliud divinitatis peti potest testimonium? \*) Eadem igitur aeter-

\*) Cleanthis hymnus in Jov. v. 18:

Ὡςθ' ἓνα γίνεσθαι πάντων λόγων αἰεὶ ἔοντα.

Ἄλλα



aeterna ratio, quae omnia in rerum natura occulto quodam modo \*) regii ac moderat, idque sic facit, ut intelligentia nostra nunquam eam assequi possit, poetae quoque animum divina sua vi afficit, ita tamen, ut ipsius fugiat intelligentiam atque rationem propterea, quia divina et infinita nonnisi ab ipsa divina et immoderata ratione possunt comprehendi, seu potius comprehendi omnino non possunt: comprehensio enim nonnisi in mortalem eamque finitam intelligentiae nostrae cadit naturam. Hinc apud Platonem in Phaedro p. 319. scriptum est: *ὅιον μὲν ἐστὶ (ἡ ψυχὴ) παντὶ παντὶ θείας εἶναι καὶ μακρὰς διηγήσεως*; et in legum libro tertio p. 647: *τὸν μεγίστον θεὸν φάμεν ἔτε ζῆτειν δεῖν, ἔτε πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας ἐρευνῶντας.* \*\*)

Divina autem ratio cum infinita sit et interminata, *simplicem* esse atque *unam* necesse est; simplicia vero, quia omnis comprehensio ab oppositione, ex qua res in contrarias partes digeritur, apta est, a nobis comprehendi non possunt. Ita fit, ut neque dei, neque pulchri \*\*\*) vim ac naturam totam comprehendere

*Ἄλλα σὺ καὶ τὰ περισσὰ ἐπιστᾶσαι ἀρτία θείαι,*

*Καὶ κοσμεῖς τὰ ἀκόσμητα, καὶ ὃ φιλεῖς σοὶ φιλεῖ ἐστίν.*

ubi cf. Cludii not. p. 42. Ipsa ea, quae contraria et repugnantia nobis videntur, arcana quadam lege conjungit deus inter seque conciliat. cf. Stobaei Eclog. T. I. p. 20. 32.

\*) Nam *ἀπαντὰ σιγῶν ὁ θεὸς ἐξεργάζεται*, Menander dicit.

\*\*) cf. Xenoph. Memor. Socrat. IV, 3. §. 13. Cicer. de natur. Deor. I, 12. Clement. Protrept. p. 21. Stromat. V. p. 256. Euseb. praepar. evangel. XIII, 13.

\*\*\*) Sapienter igitur Socratem in Phaedro p. 275. e. monentem



re ac capere possimus. E veterum quoque decretis deus simplex, totus sui est. Sic enim scriptum est apud Stobaeum in Eclog. Physic. I. T. I. p. 66. ed. Heeren: τοῖστο γὰρ ἐστὶ τὸ σῶμα ἐκείνου, ἔχ' ἅπτον, ἔδε ὄρατον, ἔδε μετρητόν, ἔδε διαστατόν, ἔδ' ἄλλῳ τινὶ σωματὶ ὁμοῖον; et Onatas apud eundem (T. I. p. 74.) Ὁ μὲν ὁ θεός, dicit, μόνον αὐτός ἔτε ὄρατος, ἔτε αἰσθητός, ἀλλὰ λογῶ μόνον καὶ νοῶ θεωρατός. \*)

## Deus

tem facit Plato, de fabulis mythologicis quaeri non oportere. Idem dixisse Socratem de forma dei proditum est a Cicerone in natur. deor. I. 12. Ab antiquissimis autem inde temporibus plures extitere, qui poetarum fabulas ad sua decreta accommodare adeoque allegorice, ut dicitur, interpretari conarentur (v. Schlegel. in: Gesch. d. Poes. T. I. P. I. p. 30 sq.), inter quos quidem Stoicos mirifice sibi in eo placuisse testantur veteres. v. Cicer. de natur. deor. I. 15. Quam ob rem reprehenduntur in libro illo de audiendis poetis, c. 11. Idem fecerunt Cornutus, Heraclides Ponticus, alii. v. Clem. Homil. VI, 2 sq. 17 sq. Morgenstern. in Comment. de Plat. republ. p. 301 sq. Saepissime autem ipse Plato hanc interpretandi rationem perstringit, v. Polit. II. p. 378. D. ed. Steph. Pro diverso tamen consilio ac tempore diversa quoque ratione de hoc genere iudicasse, verisimile est. Quod quidem est in causa, quod, quae Morgensternius I. I p. 300 sq. dixit, ea mihi quidem non omnino probentur.

\*) Dei natura est simplex, tota sui. In promptu est Xenophanis illud ap. Sext. Empir. (adv. Physic. IX. 144. ubi cf. Fabricius): ὅλος ὄρα, ὅλος δὲ νοεῖ, ὅλος δὲ τ' ἀκροῖ. Quod quidem Plinius major in dignissimo, qui legatur, loco (Hist. Natur. II, 7.5.) expressit: *quisque est deus et quacunque in parte, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animae, totus animi, totus sui.* Idem convenientissime: *fragilis et laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suae memor, ut portionibus coleret quisque, quo maxime indigeret.* quoc. cf. Cicer. de natur. deor. I, 36. 42. Sext. Empir. IX, 18. p. 552.



Deus autem, sicut animus \*), e veterum sententia nil est nisi actio aeterna et infinita, cui nihil concreti, nihil solidi inhaeret: ἀριθμός ἑαυτὸν κινῶν, secundum Pythagoram. \*\*) Aeternus autem et immortalis est propterea, quod ipsum ex se sua sponte, nec pulsu agitur alieno, et, quia sese ipse movet, nunquam deseritur a se. Quicquid autem motu cietur interiore et suo, id aliunde gigni non potest; quin etiam ceteris, quae moventur, fons et principium est movendi; hinc neque nasci ex alia re, neque occidere unquam potest. \*\*\*)

### Animus

\*) Animus enim noster divinae aurae particulam habet, vel a natura deorum haustos animos et libatos habemus (ἀποσπασματα secundum Pythagoram, v. Diog. Laert. VIII, 28.) ex veterum rationibus, vel potius ipse divinus est animus. Ψυχή ἀκίνητος καὶ θεῖος ἐστὶ, dicit Onatas ap. Stob. Eclog. phys. T. I. p. 98. Cicer. de divin. I. 49. Tusc. quaest. V, 25. V. 13. ubi cf. Davis. de finib. II, 34. Lactant. div. instit. VII, 9.

\*\*) v. Plutarch. placit. philosoph. IV, 2. Cicer. Academ. quaest. I, 11. Platon. Phaedon. p. 178. 180. de republ. X. p. 316. Phaedr. p. 319. de legib. X. p. 83 sq. T. IX. ed. Bip. Diogen. Laert. III, 10. ubi cf. Menag. p. 142. ed. Meibom., in primis J. Kuhnii observ. p. 518. cf. Tennem. System d. Platon. Philos. T. III. p. 145.

\*\*\*) Quemadmodum egregie Platonis locum in Phaedro jam citatum interpretatus est Cicero in Tusc. Quaest. I, 13. — Animus autem nihil est, nisi αὐτὸ κινῶν, ut scriptum est apud Platonem in Phaedro; nihil, nisi ipsa sui actio et motio (ἐντελεχία Aristotelis. v. de anim. 20. Cicer. Tusc. quaest. I, 10.). Quae quidem cum absoluta sit (unbedingt), a nulla alia re apta, ipse animus immortalis sit necesse est. Verissima haec est conclusio. quam quidem Tennemannius (in: System d. Platon. Philosoph. T. III. p. 117 119. et: Geschichte d. Philosoph. T. II. p. 459. 466), quia animo praeter actionem aliquid, cui illa inhaereat (eine Substanz, ein



Animus igitur est aeternus et immortalis, quia nulla ei causa intereundi inest, et sola, quae variantur et fluunt, interire et dissipari possunt.

Quapropter animus, sicut deus, χωριστον εἶδος est, ἀμιγες πασης ὕλης καὶ μηδενὶ τῶν σωμάτων συμπεπλεγμενον, μηδὲ τῷ παθητικῷ τῆς φύσεως συμπαθές \*); νῆς, ἀνευ ὕλης δυνάμεις secundum Aristotelem de anim. III, 4. vel ἀσώματος, v. ejusd. Ausc. Physic. VIII, 5. Cicer. Tusc. Quaest. I, 23.

Atque deus, cum infinitus sit, absoluta et perfectissima ratio, uti jam monuimus, unus est ac simplex propterea, quod infinitum nonnisi unum esse potest. Quapropter Plato eum vocat το ἐν, το μονοφύες, μοναδικον, το ὄντων ὄν. \*\*) Et omnino unus secundum principes veterum philosophorum est deus, qui modo Jupiter, modo natura, modo το ἡγεμονικον \*\*\*), modo  
do

*ein Substrat*), admiscet, neque satis intellexisse, neque bene carpisse mihi videtur. Secundum transcendentalem enim, qui dicitur, idealismum, animus est in aeternum tempus sese ipse progignens (*productiv*), meraque actio sese ipsa regens ac definiens: *eine sich selbst bestimmende und begrenzende Thätigkeit*. Sed sum cuique! — Intelligentia vero mera est actio, nilque aliud, nisi, quod ex se procreat. Ex quo perspicuum est, haud exiguam arguere recentioris philosophiae ignorantiam, si J. Paul (*Briefe und bevorst. Lebensl.* p. 279.) quaerat, quis concordiam illam, quam harmoniam dicimus, inter mundum corporeum et intelligentem procreaverit.

\*) ap. Stob. Eclog. Phys. T. I. p. 64. cf. Phaedr. p. 322. c.

\*\*) ap. Stob. Ecl. Phys. T. I. p. 64. v. Platon. polit. VI. p. 120. Tim. p. 303. Alcibi. ap. Buhl. Lehrbuch d. Gesch. d. Philosoph. P. IV. p. 254. Clud. ad Cleanth, hymn. in Jov. p. 13 sq.

\*\*\*) v. Cicer. de natur. deor. II, 33. 34.



do *υπερ*, modo *πρὸ νοῦ*, sensus moderans, sidera ac dii poetica quadam loquendi ratione \*) vocatur. Nam quot hominum linguae, tot nomina deorum sunt, optime monente Cicerone in libr. de natur. deor. I. 30. \*\*) Omnes autem veteres philosophi, id quod fortiter affirmaverim, hoc in genere verbis quidem discrepant, re autem concinunt. Nam, ut bene dicit Cicero de natur. deor. I, 17. et Tuscul. quæst. I, 13., infinitas dei vel potius innatas dei cognitiones habemus. Sed cum deus nonnisi interiorum persuasionem et sensum attingat, efficitur, ut intelligentiam fugiat nostram et perceptionem \*\*\*). Quo fit, ut, si quis deum ratione percipere velit, is fallat et loco dei, quem quaerit, voluntarium quendam et a propria sua ratione imaginesque percipiendi vi profectum deum accipiat. Divina autem natura cum infinita cogitanda sit, omnes in se contineat naturas necesse est. Nulla igitur re externa et adventicia, quia nil ei externum est \*\*\*\*), in aeterna sua tranquillitate impeditur, nullis externis circumscribitur finibus. At cum in perfecta et absoluta ratione summa libertas ponenda sit, libertasque nonnisi cum necessitate quadam conjuncta intelligi possit \*),

inde

\*) Diogen. Laert. VIII, 27. Kindervat. ad Cicer. de natur. deor. P. II. p. 48. sq. cf. Broukh. ad Propert. III, 19, 10. Martial. XII, 60.

\*\*) v. Meinertis script. philos. P. II. p. 268.

\*\*\*) Quod jam Plato optime intellexit. v. Cratyl. T. III. p. 265. et Alanus ab Insulis ap. Fülleborn. in: Beyträg. zur Gesch. d. Philosoph. P. XI. p. 260.

\*\*\*\*) Externum enim mihi est id, quod ego non sum; divina autem natura, cum omnia in se contineat, nihil extra se habet.

\*) Hoc jam ex oppositionis lege sequitur. Libertas enim non-



inde, qualis sit dei actio, intelligitur. Nempe divina natura infinita est ac interminata; nihil igitur cogitari potest, quod extra eam posita sit, nil ei externum est propterea, quod omnia in se ipsa continet et cohibet. Ex quo perspicuum est, nulla eam re externa determinari et circumscribi posse. Igitur sibi met ipsi limites quosdam ponet; ejusque circumscriptio interna erit. Quippe non externae res deum ad actionem impellunt, sed ipse se agit movetque (αὐτο κινῆν est). Hinc causa perspicitur, ob quam Plato το θεῖον et το ποιητικόν aliquo modo consociarit. Nempe in poetam quoque, cujus mens in furoris quodam afflatu infinita est, necessitas vel determinatio illa cadit interior, propter quam, quicquid profert, ad lusum ingenii referendum esse putamus. Sed lusus ille, cum aptus sit ab infinitatione, summus est, quo nil praestantius, nil excellentius, nil divinius potest cogitari.

In ipsa autem divinitate, ut in poeta, duas illas appetitiones, quae fons et principium omnium sunt rerum, inter sese conciliatas amicitiaeque vinculo conjunctas esse oportet. Omnis earum discrepantia, omnis, ut ita dicam, conflictus in ea sublatus putandus est; omnes actionum nervi amico quodam ore inter se concordant. Quocirca deorum currus aequaliter ferri ac moveri verissime fingit Plato in Phaedro p. 322. τὰ μὲν θεῶν ὀχήματα ἰσορροπῶς ἐϋνήια ὄντα ῥαδίως πορεύεται; reliquorum autem animorum vehicula pravo equo (ἐπιθυμια ἡδονῶν, Sinnlichkeit, Sachtrieb, ut

nonnisi tunc agnosci potest, cum necessitas ei opponitur; necessitate sublata libertas quoque tollitur.



ut Schillerii voce utar) tanquam pondere quodam de-  
orsum feruntur.

Dii vivere finguntur a Platone in sempiterna eo-  
rum contemplatione, quae revera sunt, et, quia ex ra-  
tione constante et immutabili proficiscuntur, ipsa con-  
stantia et stabilia sint necesse est. Haec autem sunt *ve-  
rum, bonum et pulchrum*. A quibus quidem tribus  
formis omnia, tanquam e fonte, ducuntur propterea,  
quod mentis ipsius primariae quasi actiones sunt. Hae ve-  
ro ut in rebus procreandis et evolvendis quasi vario mo-  
do sese afficiunt sibi que repugnant, ita in pulchro, cu-  
jus natura infinita nititur harmonia quae dicitur, sibi  
placatas esse ac inter se conciliatas oportet. Verum  
enim rerum quasi principium est, et, cum primae in  
materia construenda (in der transcendentalen Con-  
struction der Materie) actioni comparari possit, unam  
quasi, quemadmodum illa vis, quam vocamus positi-  
vam, intentionem habet; bonum duas quasi habet, ut  
altera illa vis, quae dicitur negativa, longitudinem et  
latitudinem. Atque sicuti vi negativa coercetur vis  
positiva ac limitibus circumscribitur, sic verum deter-  
minatur ac definitur bono. Sed ambarum intentio-  
num confusio quaedam interior et intima conjunctio  
ad materiam procreandam necessaria est, quippe quae  
materiam perficiant et absolvant. Eodem modo in  
pulchro verum et bonum ita commisceri ac confundi  
oportet, ut unum, quod utriusque formam habeat, ex  
iis existat. Quare totius animi in amore et poesi qua-  
si solutio est.



Has vero actiones ac vires non iudicio susceptas, non voluntarias, non opinabiles esse facile demonstrari potest. Namque ad quamlibet rem procreandam duarum virium conflictus quidam necessarius est. Materia, in qua omnis virium lis est composita, iners jacet, nec viget interiore quodam motu. Ubi autem vires sibi contrariae sunt, inter seque pugnant quasi, ibi aliquid procreatur et nascitur. Nam omne, quod est, certo modo definitum est. Unde autem haec determinatio, unde limites illi, quibus circumscribitur? unde fit, ut materiae vis certa ratione contineatur et cohibeatur? Altera igitur opus est vi, quae impediat illam et coerceat; haec ipsa autem, ut illam cohibere et determinare possit, determinetur necesse est; nam infinita vis aliam determinare non potest, nisi ipsa determinetur ac cohibeatur illam coercendo. Ita fit, ut illae vires sese invicem determinent et definiant; id autem fieri non potest, nisi contrariae sibi sint et oppositae, uti jam dictum est. Ne autem contrariae vires invicem se comprimant et tollant, necesse est, ut rursus copulentur ac vinciantur tertia quadam vi, quae pacem iis afferat et eas quasi concordia quadam placet ac leniat. Tribus igitur viribus ad quodlibet procreandum opus est. \*) Atque illa duarum virium oppositio et pugna quasi

\*) Illae duae sibi contrariae et repugnantes vires sunt vis attrahens et repellens (Attraktiv- und Repulsivkraft); conjunguntur autem tertia vi, quam vocamus Schwerkraft. Ex quo ineptus ille scholasticorum, qui dicti sunt, lusus exortus est, primam fere vim deum esse patrem affirmantium, secundam filium, tertiam spiritum, qui vocatur, sanctum. cf. Füllebornius in: Beyträge z. Geschichte d. Philos. P. XI. p. 264.



quasi veterum philosophorum est *νεῖκος*; earumque conjunctio ad procreandum aliquid est *Φιλία* s. *Ἔρως* e Parmenidis et Empedoclis in primis decretis \*). Unde enatae sunt fabulae illae: Amorem vetustissimum

F 2

esse

\*) v. Stob. Eclog. Physic. T. I. p. 286. 290. Parmenid. fragm. ed. Füllebr. p. 85. Platon. Sympos. VI. §. 2. 3. ubi cf. Wolf. not. Apollon. Rhod. I, 496. ubi cf. Scholiaft. Hesiod. Theog. 173 sq. Graev. lect. Hesiod. c. I. v. 19. Plutarch. *Ἐρωτικ.* p. 756. F. cf. Manso in: Versuch über Gegenst. d. Mytholog. p. 312 sq. Quocirca πάντων κληιδας ἔχειν dicitur ab Orphici hymn. auctore 57, 4. Fortasse *Ἐρως* nomen hinc duxit ab *ἔρω* vel *εἰρω*, serere, connectere, copulare, ut *ἔραω* alia sit verbi *ἔρω* forma. Certe aptior haec est etymologia, quam, quae in ipso Phaedro et in Cratylo (T. III. p. 304.) invenitur; ludere enim videtur Plato in utroque loco. *Ἐρως* enim est ὁμονοία, Φιλία, *Ἐιρηνή* (Platon. Sympos. XVIII. §. 4. XII. §. 10. XV. §. 7. Horat. Carm. I, 33, 8 sq. Epod. I, 16, 30. Ovid. Metam. I, 25.) eique est proprium unum e duobus facere, hominesque copulare quasi in unum (v. Sympos. XVI. 9. 10. XIX. 8. XXIII. 2. Aristot. Polit. II. 4.). Connectit autem Amor divinitatem cum humanitate; hinc *Δαιμων* dicitur a Socrates, et *Φιλερως κίττος* a Luciano eleganter dicitur, qui se consociare cum arboribus et conjungere amat, Amor. T. I. p. 881. ed. Bened. *Ἐρως τὰ σεμνὰ Φιλίας συνπαθεῖ συνηψας*, ibid. p. 896, *Ἐιρηνή* fortasse ex eodem fluxit fonte: *ἔρω*, *ἔραω*, *εἰρω*, *εἰραω*, *εἰρανω*, *εἰρηνω*, aquo *εἰρηνή*. Quocirca *εἰρηνήν* et *γαλήνην* efficere fingitur *ἔρως* a Platon. in Sympos. XIX. 8. *Ἐρως* hinc dicitur is, quicunque re aliqua trahitur et rapitur; sic *Ἐρως* λόγων in Phaedr. p. 282. c. quem in Eutyphr. I. p. 32. dicit *ἐπιθυμητὴν τῆς σοφίας* et Phaedr. p. 282. νοσῶντα περὶ λόγων ἀκοήν; amor enim est νόσος, insania Phaedr. p. 289. d. 298. v. Lucian. Amor. T. I. p. 875. ed. Bened. Victor. V. Lect. I, 14. Triller Observ. Crit. p. 377. uti Latinorum morbus quoque adhibetur, v. Curt. ad Sallust. Cat. XXXVI. p. 223.



esse deorum \*); et Venerem e mare exortam. Nam aqua omnium in natura rerum principium est propterea, quod omnes res, priusquam concretae et solidae fiant, fluidas esse oportet; id quod Thales \*\*) egregie vidit, et ante Thaletem jam poetae, in iis Orpheus. \*\*\*) Oceanus autem omnium rerum pater jam Homero est, Iliad. ζ, 302 sq. v. Sext. adv. Math. X, 314. Sed haec hactenus; ad institutam jam disputationem revertamur.

In divinitate cum actione voluntaria, quia libertas semper sibi adjunctam habet necessitatem quandam, necessitatem conjunctam esse oportet. Hoc quoque divinasse videtur Plato \*\*\*\*), et pro ea, qua erat, ingenii sublimitate et excellentia pulcherrima expressit imagine; statuit enim in Phaedro p. 321. duodecim deos, quorum agmen *unus* ducat Jupiter; haec est necessitas, qua deorum libertas coercetur ac determinatur. Lusus autem eorum voluntarius est, quia nulla eos causa externa vel aliena cogit et impellit; ipsi suo arbitrio vivunt,

\*) v. Plat. Symp. VI. Xenoph. Sympol. VIII, 1. Hesiod. Theog. 120 sq. Lucian. dial. deor. T. I. p. 202. T. II. p. 271. Longus II. p. 84. ubi v. Villos. p. 88. Simmiae πτερυγ. Valken. diatr. in Eurip. c. 15. p. 157.

\*\*) Aristot. Metaph. I, 3. Diog. Laert. I, 27. Plutarch. de plac. Philos. I, 3. Sext. Empir. III, 30. Cicer. Acad. Quaest. IV, 37. de natur. deor. I, 10. ubi cf. Harles. not.

\*\*\*) cf. Scholiaf. ad Apollon. Rhod. I, 499 sq. Virgil. E. clog. VI, 31 sq. ubi cf. Interpp.

\*\*\*\*) Jam ab ideis suis, de quibus mox sermo erit, ad hanc veram imaginem perducere poterat Plato; in illis enim unitas (venia sit verbo!) intime quasi copulata est cum multitudine; unitas igitur interior quasi est determinatio atque vinculum concordiae.



vunt, maximaque inter eos regnat consensio ac concordia propterea, quod omni perturbatione animi carent; nulla invidia, nulla ira \*) inter se tenentur, sed amicitiae ac intimae vinculo concordiae. \*\*) Verissima haec est imago animi actionum consensionis et concordiae in pulchro et procreando et contemplando!

Atque in poemate quoque princeps esse debet argumentum, ζευς quasi ἡγεμῶν propterea, quod libertas in pulchro quoque, sicut in universum, nonnisi cum necessitate quadam conjuncta cogitari potest; quae quidem in poemate, sicut in deorum lusu, in quo ipso causa inest sese movendi et agendi, interior est, quippe ab ipso animo profecta.

Ordo autem quidam deorum eam quoque ob causam necessarius est, quod omnia, quae definire ac comprehendere volumus, inter sese aliqua ratione discrepare et dissentire necesse est; quo fit, ut *unum* nonnisi tunc comprehendere possimus, cum *plura* ei opponamus. Quamobrem si nullum esset inter deos discrimen,

F 3

men,

\*) Ne in homines quidem, v. Cicer. de nat. deor. I, 43. 44. Offic. III, 29. §. 4. Senec. de benef. IV, 4. 5.

\*\*) Πολλὰ μὲν ὃν καὶ μακαρὶαι θεαὶ τε καὶ διεξοδοὶ ἐντὸς ὕδατος, ἃς θεῶν γένος εὐδαιμονῶν ἐπιστρέφεται, πραττῶν ἕκαστος αὐτῶν τὸ αὐτὸ, ἐπεταὶ δὲ αἰεὶ θελῶν τε καὶ δυναμῆνός. Φθόνος γὰρ ἔξω χοροῦ θεοῦ ἴσεται. Huc pertinent quoque aurea Senecae verba in libr. de tranquill. anim. c. II: Quod desideras autem, magnum et summum est, deoque vicinum: non concuti. Hanc stabilem animi sedem Graeci εὐθυμiam vocant — ergo quaerimus, quomodo animus semper aequalis, secundoque cursu eat, propitiusque sibi sit et sua laetus adspiciat; et hoc gaudium non interrumpat, sed placido statu maneat, nec attollens se unquam, nec depri- mens.“ v. Cicer. de finib. bonor. et malor. V, 8.



men, nullusque ordo, deus deum comprehendere et a se secernere non posset; nam si nihil inter deum et deum differt, nulla est apud deos cognitio, nulla perceptio, ut verissime dicit Cicero de natur. deor. I, 29.

Omnia autem illa, quae de natura divina generatim atque univérse disputata sunt, privatim cadunt in Platonicas, quae dictae sunt, ideas. Hae enim eximiae rerum species, quia sensibus percipi non possunt, rerumque quasi sunt exemplaria\*), formae, principia\*\*), ut nihil sine iis cogitari possit: idcirco ultra res sensibus percipiendas quasi evectae sunt; et, quia tempus cum rebus demum sub sensus cadentibus existit, earumque intuendarum forma quaedam est interior, etiam supra illud ponendae sunt. Quae cum ita sint, effectum est,

\*) Παραδειγματα. v. Parmenid. p. 84. T. X. ed. Bip.

\*\*) Proxime ad idealismum, qui dicitur, Platonis philosophia accedit; nam nonnisi notionibus ex ipso animo nostro hauriendis res percipi posse, resque non per se stare, sed animi notionibus ac formis in perceptionem cadere nostram, et nonnisi εἶδη per se stare, το ὄντως ὄν esse, persuasum ei erat. v. Tennem. Syst. der Platon. Philos. T. II. praef. p. XI sq. Merusque paene fuisset ejus philosophia idealismus, si cognitum atque exploratum habuisset Plato, etiam sensilia in rebus (αἰσθητά, die Accidenzen) productiva, quae dicitur, animi actione oriri et procreari. Multa autem in ejus scriptis occurrunt, quae mirifice cum idealismo transcendentali, quem vocamus, conspirent. Sed quid Plato de deo statuerit: num extra nos mentem aliquam aeternam et infinitam posuerit (quod quidem probabilius est), an deum mentis nostrae quasi complexionem esse ei placuerit, haud ad planum deduci potest. Stoici quidem ejusmodi complexionem, saltem communitatem quandam ac civitatem inter deos et homines statuuisse, apparet inter alia



est, veri, boni et pulchri species extra omne tempus unas, sempiternas, \*) nullis obnoxias esse variationibus, vel diminutioni vel adjectioni (quae quidem in res cadunt sensibus percipiendas, fluentes semperque formam mutantem suam \*\*) et, cum supra res sensiles ponendae sint, sola mente animique quadam interiore actione (intellectuelle Anschauung) percipi ac comprehendendi posse. \*\*\*)

F 4

Aeterni

alia ex Arii Didymi dicto ap. Euseb. praepat. evangel. XV, 15: κόσμος οἶονεὶ πολλοὶς εἶναι ἐκ θεῶν καὶ ἀνθρώπων συνθεσθαι, τῶν μὲν θεῶν τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντων, τῶν δὲ ἀνθρώπων ὑποτεταγμένων. cf. Lips. Physiol. Stoic. II. diff. 7. Cicer. de finib. bonor. et malor. III, 19. Atque illud Stoicorum ἡγεμονικόν, (secundum Platonem summæ perfectissimæque mentis idea) ille est deus, quem tamen non nisi in altissimo quasi animi nostri gradu assequi possumus. v. Cic. de nat. deor. II, 13. Igitur deus (sic enim videtur consequi) secundum Stoicos non extra nos mens aliqua, sed ipsa nostrae perfectionis imago (idea) quaedam est.

\*) Sie liegen auſſer aller Erfahrung, auſſer der Sinnenwelt; diese ist erst durch sie möglich. Rerum formae aeternae sunt (Timaeus p. 317. Sympos. p. 247. ed. Bip.), nullis temporis ac spatii circumscriptae finibus. v. Sympos. p. 247. et Tennem. T. III. p. 10.

\*\*) Fluidae enim sunt res et caducae et omnibus obnoxiae casibus, nec sibi constant. Περὶ ὅλα ποταμὸς δίκην, placitum erat in primis Heracliti. v. Diogen. Laert. IX. 8. Aristot. Metaphys. I, 6. Plat. Timaeus p. 348. 301. de leg. X. p. 605, 7, 9. Senec. Epist. 58. med.: idea est eorum, quae natura sunt, *exemplar aeternum*.

\*\*\*) Νοητὰ καὶ ἄσώματα εἶδη. v. Sophist. p. 60. ed. Fischer. Parmenides c. 6 sq. Sympos. XXIX. 1. sq. Cicer. Orat. 3. cf. Tennem. Syst. d. Plat. Philos. T. II. p. 54. 121. v. Diog. Laert. III, 13. 14.



Aeternae igitur cum sint veri, boni et pulchri species ac formae, quaerere licet, unde eas sumserit animus? An a rebus, quas sensibus complectimur nostris? Sed hae fluminis ritu feruntur; nam quicquid videmus, id currit cum tempore; nil ex iis manet et stabile est. Species autem, quia omnia, quae supra homines putanda sunt, aeterna ac stabilia ex mente veterum divina sunt, divinae sint necesse est. A diis igitur aeternas illas boni, veri et pulchri formas nos accepisse oportet; nam illi aeterni sunt, soli gaudent aeternitate et stabilitate. Itaque animus, in quo illae formae insunt, antequam in corpus quasi vinculum \*), intravit, cum diis in formarum cognitione vixit, atque in aeternis eorum volitavit regionibus, ubi lucidis illis formis conspiciendis alebatur, qui est unus suavissimus pastus animorum.

Locum autem illum supercoelestem nullus poeta laudavit adhuc, neque unquam pro dignitate laudabit. p. 322. c. Significare his verbis mihi videtur Plato totius

\*) Corpus enim quasi custodia vinculumque animi est, quod impedit, quominus puras et sinceras illas formas intueamur; obscurat quasi corpus divinas illas formas, ut vix eas intueri possimus; ὅσπερ δίκην δεδεσμευμένοι sumus, dicit Plato in Phaedro p. 329. Quapropter corpus carceri comparatur. v. Aeschin. dialog. περὶ θανάτ. §. 17. Platon. Phaedon p. 150. 2. 188-190. Cicer. Tusc. Quaest. I, 22. 24. Somn. Scipion. 3. de amicis. 4. Et animos, si e corporibus exceßerint, in coelum, quasi in domicilium suum, pervenire, veteres putab. v. Valken. diatr. Euripid. c. VI. p. 55 sq. Animi enim nostri divinae aerae sunt particulae (Hor. Satir. II. 2, 79.), fragmenta decerpta, ἀποσπασματα, v. Diog. Laert. I. 28. Cic. de nat. deor. I, 11.



tius mundi omniumque rerum immensitatem, \*) quam nulla mens capere ac comprehendere possit; nec quidquam in iis quaerendum esse puto, id quod Tiedemannius (Geist der specul. Philos. T. II. p. 115.) fecit. Omnia autem in illo supercoelesti loco lucidiora et splendidiora videmus (Phaedon. p. 223. 329 sq.) Nam boni, veri et pulchri formas ac species, quo puriores ac lucidiores sint, diviniore esse necesse est; quippe lux quasi instrumentum est ad eas formas conspiciendas; igitur quo purior illa sit, eo lucidiores esse formas, per se apparet. Ita fit, ut in illa regione, ubi divinitas ipsa regnat, purissima lux sit. Verum enim vero haec omnia nonnisi imagines sunt ab ingenio poetico profectae (v. Tennem. P. III. p. 154 sq.) et ad poetarum morem adumbratae \*\*), quibus si vestem detraheris poeticam, summa elucebit veritas. Unde manifestum est, falsum esse Tiedemannium (Geist d. specul. Philos. T. II. p. 116.), qui putet, deum ipsum purissimum esse ignem, Platoni placuisse. Similis est ratio imaginis illius, quam Plato de dei figura adhibuit, rotundam ejus formam esse fingens \*\*\*), eumque mundo

F 5

fini-

\*) Phaedon. p. 322 sq. de polit. VI. p. 118. 121. VII. p. 132. Τοπος est complexio rerum sensilium et idearum ac quasi silva (v. Tennem. Syst. d. Pl. Philos. T. II. p. 148.). Adhibetur enim, sicuti χωρος, pro ἀγρῷ. v. Hesych. v. χωρος; quemadmodum locus vim agri habet ap. Latinos, v. Duker. de latin Ictor. veter. p. 81 sq.; ut respondeat fere nostro: Gesilde sensu tralatitio.

\*\*) Notissima illa sunt HomERICA δωματα αἰγληντα, quas lucidas sedes Horatius dixit in carm. III, 3, 33. Ap. Euripidem quoque in Orest. 1093. aeternum animorum domicilium λαμπρος αἶθρῃ vocatur.

\*\*\*) v. Tim. p. 309. Cic. de nat. deor. I, 10. Diogen. Laert. III, 72.



similem ei, quam ipse habuisset, formam dedisse. Conveniens Platonicae rationi imago! Mundus enim, cum omnia in eo ita cohaereant, ut aliud aliud causa sit vel effectus, ut omnia in eodem versentur gyro et orbe, infinitae mentis, quae sui ipsius causa et effectus est (αὐτοκινῶν), optimum est simulacrum. Circulus autem lucidissimam illius vis organicae, quae dicitur, imaginem exhibet; quae quidem vis cum ex omnibus perfectissima sit, efficitur, ut circulus ex omnibus figuris perfectissima et absolutissima sit — Jam ab ideis, in quibus ἐν, medium (centrum dicimus) et rerum multitudo: τὰ πολλὰ ἀπειρα (unius ejusdemque centri, quod dicimus, radii quasi) inest, induci potuit Plato, ut eandem imaginem transferret ad mundum, in quo aequae, atque in circulo, omnia ad unum finem (ἀρετῶν) composita et consignata, omnia eodem referri et redire judicabat. v. de legib. X. p. 106, 104. Tim. p. 325.

Atque quod Plato aeternas illas veri, boni et pulchri species tanquam imagines extra animas posuerit, causa quaerenda est in eo, quod totam hanc de animis earumque formis rationem poeticis delineavit coloribus. Poeseos enim est ea natura, ut vel iis, quae sub sensus non cadunt, et sola mente ac cogitatione percipi a nobis possunt, corporeum ac sensibile, ut ita dicam, involucri induat, adeo ut oculis ea cernere nobis videamur.

Omnes igitur, quas hic in terra conspiciamus, formae nonnisi simulacra \*) aeternarum illarum et perfectarum

\*) εἰδωλα, ὁμοιωματα. v. Platon. Sympot. XXIX. 7. Parmenid.



fectarum sunt, et imitando referuntur ad cogitatas illas et sinceras boni, veri et pulchri species. Ita fit, ut, si in hac vita aliquid boni, veri vel pulchri conspiciamus, recordemur aeternas illas et divinas formas. \*)

Pulchri autem, quia semper corporeum quidquam ac impurum (ein sinnliches Substrat) ei adhaeret, primam et sinceram formam intueri non possumus, v. Phaedr.

menid. p. 219. ed. Fisch. de republ. VII. p. 163. Hesych. Illustr. περι των εν παιδ. διαλ. σοφ. c. 2.

\*) v. Cicer. Tusc. Quaest. I, 24. Maxim. Tyr. diff. 16. Boet. consol. Phil. III. 11. cf. Gottlieb, ad Platon. Phaedon, p. 40. Omnia enim ex ipsa mente nostra evolvi quasi et produci, jam optime Plato perspexit. v. Menon. p. 349. 351. 361. v. Tennem. T. I. p. 257 sq. 261 sq. Semina quasi cujusque rei menti nostrae inclusa sunt, e quibus omnia funduntur. Haec est absoluta omnium rerum in animo nostro complexio ac conjunctio (die absolute Synthesis), e qua, cum prima animi nostri actione oriatur, omnia, quae intuemur et percipimus, proficiscuntur seque quasi evolvunt. Ad quam quidem rationem (des absoluten Zuggleichseyns, der absoluten Synthesis in unserm Gemüthe, aus der sich alles entwickelt) Platonem jam pervenisse, locus in Menon. c. 11.: ὅτε γὰρ τῆς φύσεως ἀπάσης συγγενούς ἔσης καὶ μεμ. κ. τ. λ. haud obscure indicat. Plato autem cum, quomodo in mentem nostram venerit illa rerum infinitas formarumque quasi complexus, non intellexisset, eumque ipsa animi nostri actione oriri et nasci non perspexisset, alio modo sibi id explicare non poterat, quam, ut superiorem vitam quandam statueret, in qua formas rerum omnium totiusque naturae, ut ita dicam, complexum mens accepisset nostra; in qua quidem sententia poetico ejus ingenio plurimum tribuendum esse apparet. Ἀναμνησις ἐστὶ ἐκείνων, ἃ ποτ' εἶδεν ἡμῶν ἢ ψυχῇ συμπορευθεῖσα θεῶν καὶ ὑπερίδουσα, ἃ νῦν εἶναι φησιν, καὶ ἀνακυψασα εἰς τὸ οὕτως οὖν. Phaedr. p. 327. cf. Cic. Tusc. Quaest. I, 24. Maxim. Tyr. diff. XVI. Boet. consol. Phil. III. 11.



Phaedr. p. 328. 329. Nam omnibus rebus, quae in cogitationem nostram cadunt, perfectisque rerum speciebus aliquid, quod sub sensus cadit, admiscemus. Quod in causa est, cur nonnisi animus ab omnibus rebus corporeis quasi sevocatus et sejunctus: mera mens, eximiarum formarum sinceram et primariam formam possit cognoscere. Illa autem mera mens solummodo in deum cadit, vel in animum omni corpore vacantem, cui ne forma quidem corporei alicujus adhaeret. v. republ. X. p. 517. Alcibiad. I. p. 65. ed. Bipont.

Cetera, quae dicit Plato de animis corpus, etiam bestiarum, intransitibus earumque migratione, notissimam illam μετεμψυχωσιν, \*) quam dicunt, respiciunt, quam quidem Plato, quemadmodum Pythagoras, ab Aegyptiorum rationibus mutuatus videtur esse.

Recte autem Plato altissimum quasi animorum gradum esse vult eorum, qui in pulchri versentur contemplatione: Φιλοκαλων, ἡ μουσικων τινων και ἐρωτικων. p. 325. 327. Pulchrum enim summum humanitatis fastigium est; in pulchro demum homo est is, qui esse debet, perfectus atque absolutus; si sensum pulchri excoluit, ad summum pervenit perfectionis, quod homo assequi potest, fastigium. Ενθουσιασιν, optime dicit Plato, τα καλα πασων των ενθουσιασεων αριστη τε και εξ αριστων τω τε εχοντι και τω κοινωνοντι αυτης γιγνεται. p. 327.

Atque

\*) v. Menag. ad Diog. Laert. VIII. 5. 11. Kuhn ad Aelian. V. H. II, 26. Conr. Rittersh. in Porphy. vit. Pythagor. §. 19. 15. Herodot. II, 123. Nemes. N. H. 2. p. 82. Oxon. cf. de animarum purgatione Heyn. ad Virgil. Aen. VI. v. 735. Excurs. T. II.



Atque philosophia, cum in pulchri natura indaganda et explicanda versetur, et in ea quasi perfecta sit atque absoluta, supra poësin ponenda est. Philosophiae igitur summus honos tribuendus est atque dignitas. \*) Quapropter Zeus, sapientiae quasi exemplar, *μεγας ἡγεμων ἐν οὐρανῳ, πτηνον ἄρμα ἐλαυνων, πρῶτος πορεύεται, διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελουμενος*, Eodem modo Stoici Jovem legis perpetuae et aeternae vim, quae quasi dux et magistra officiorum esset, et sempiternam rerum futurarum veritatem esse voluerunt. \*\*) Idcirco quoque *Καλλιόπη*, quae suavissimam prae ceteris Musis fundere vocem a Platone dicitur, *πρῆσβυτατῇ καὶ οὐρανίᾳ* cicadas referre eos, qui philosophiae studio dediti sint, venuste fingit Plato.

Ut autem pulchrum cognoscamus et percipiamus, opus est, ut animus noster a rebus corporeis quasi sejunctus et avocatus sit. Ex quo perspicuum est, eos, quorum mens in rebus corporeis defixa sit, pulchro neque percelli, neque extra se quasi rapi. p. 350.

Quodsi animus eorum, qui pulchri interiorem quendam habent sensum et perceptionem, pulchri illius aeterni speciem quandam conspicit, extra se ponitur, omnes ejus nervi excitantur, incitantur, inflammantur,

\*) v. Polit. X. p. 607. 608. hinc *φιλοσοφος* a Platone vocatur *βασιλεὺς*. X. p. 597. Phaedr. p. 334. a. σκοποῦσιν ὃν, εἰ *φιλοσοφος* τε καὶ *ἡγεμονικὸς* τὴν φύσιν.

\*\*) v. Cicer. de natur. deor. I, 14. *ἡγεμονικόν* eundem vocabant (v. Cicer. II, 11): das höchste moralische Wesen, das Ideal der Tugend und Vollkommenheit. v. Cic. II, 13. cf. Platon. Tim. p. 306. de republ. II. p. 251. Timaei Locr. de anim. mund. p. 28. b. T. X. Symp. p. 232. Phaedr. p. 388. ed. Bip.



mantur, totusque agitur versarique in ipsa sibi videtur infinitate. Quod quidem Plato alarum \*) imagine egregie expressit. Animus tunc pennas rursus accipit, et in coelestes illas nititur regiones evolare, id est, extra se tunc ponitur, resque obliviscitur humanas easque tenues, fragiles et caducas. p. 330. 331.

Atque in pulchro procreando duae mentis agitantur actiones, infinitae illae et interminatae: appetitio optimi (σωφροσύνη, Formtrieb, quam nos dicimus: reelle Thätigkeit, bewusste, centripetalis quasi animi actio) ex qua animus in se ipsum se reverti, se ipse agnoscere tentat, se ipse appetit; et voluptatum s. rerum sub sensus cadentium appetitio (Sinnlichkeit, Sachtrieb), ex qua extra se rapitur quasi, seque ipse fugere videtur (centrifugalis quasi animi vis). Qui quidem appetitionum conflictus quasi ac lis dolorem et titillationem quandam creat (p. 331. Phaedr.), usque dum ambae inter sese conciliatae sint, et penitus se commiscuerint. Qua quidem earum conjunctione et concordia quasi conflatur et efficitur id, quod quaerimus, pulchrum

\*) Alae enim imaginem exhibent velocitatis, agilitatis ac sublimitatis, qua mens in furoris quodam afflatu movetur. Quam ob rem poetas alatos vocat Plato in Jone p. 533. E. 534. A. ed. Steph. v. Pindaric. imagines inde sumtae Olymp. XIV, 35. Pyth. IX, 220. Sophocl. Antigon. 242. ubi cf. Scholiast. Homer. Il. II, 71. Plat. Sympos. X, 6. Hinc ἀναπτέρειν est ἐπαιρῆν, μετεωρίζειν, animum concitare, furore inflammare poetico. v. Arist. Aves 1444 46. Amar. LII, 4. Xenoph. Sympos. IX. §. 5. ubi Bachii non accipio interpretationem. Inde quoque Heliodor. (II. p. 125.) dicit μανικῶς ἀναπτέρωμαι πρὸς τὴν θεάν. v. Long. Pastor. II. p. 35. de Amore: τὰς ψυχὰς ἀναπτέροι, ubi cf. Villosion, p. 91 et 92.



pulchrum, quod, quia, omni appetitionum lite quasi composita, mirabilis earum existit concentus, ut ne minimum quidem inter se discrepent, idcirco mirificos amores excitat sui. Sensus tunc plane divinus, quo nil excellentius, nil praestantius cogitari potest, animum perfundit nostrum.

Ille autem doloris sensus, e quo pulchrum profiscitur, et in poesi et in amore reperitur; sed in amore non totus sedatur, nisi purissimus ille est, ipse divinus et ab omni segregatus concretionem mortali. Quodsi igitur aliquis pulchrum quidquam viderit, duae illae, quae dictae sunt, appetitiones excitantur; animus in duas quasi sejungitur partes, quae sibi contrariae sunt, sibi repugnant ac colliduntur, donec tertia quaedam vis (productives Vermögen s. Einbildungskraft) iis accedit, quae eas confociet et efficiat, ut gratiam invicem ineant. Haec igitur in poemate efficit, ut extrema primis, media utrisque, omnia omnibus respondeant. Tertio autem, quod ex earum conjunctione efflorescit, vestigia illarum appetitionum inhaerent. Nam opus illud, quod ex iis progignitur, infinitum est, si materiam ejus spectas; id quod rerum sub sensus cadentium appetitioni tribuendum est, (dem Sachtriebe, quae quidem cum infinita sit, cognitionem et perceptionem fugit nostram; est enim, quam dicimus bewußtlose, ideelle Thätigkeit). Finitum autem est atque determinatum pulchrum, si formam ejus respicis; poema enim simplex esse vel unum tractare debet argumentum; cujus rei ratio quaerenda est in illa appetitione, ex qua animus semper in se reverti, se ipse tentat agnoscere (dem Formtriebe); quae, quamvis  
natura



natura sua infinita est, tamen rerum appetitionem coercendo quodammodo et definiendo (ea tamen descriptio ac definitio non eadem est, quae in aliis rebus proferendis ac progignendis locum habet; nam absoluto quodam, qui dicitur, actu, animi illae actiones concidunt quasi et infinitam quandam gratiam ineunt) determinatur et definitur.

Pulchrum igitur multitudinem vel infinitatem quandam rerum et unam formam habere debet. \*) Unde lucem accipit suam pulcherrimus de Amore ejusque procreatione locus in Platonis Symposio XXIII, 5; quem quidem locum neque Sydenhamius, neque Mendelssohnus \*\*), neque auctor illius libri, qui inscribitur: die Feyer der Liebe, \*\*\*) intellexerunt. Amor ibi fingitur esse filius Ποσος et Πλεινης. Ποσος rerum est multitudo, infinitas \*\*\*\*); quocirco inter deos versari dicitur; rerum enim infinitas supra humanae intelligentiae vim ac perceptionem putanda est; ergo est divina, quamquam nos ipsi inscii eam procreamus. Quod quidem Plato, etiamsi jam perspectum habuisset,

\*) Im Schönen muß Einheit und Mannichfaltigkeit seyn. v. Biblioth. der Charitin. P. I. p. 100.

\*\*) cf. philosoph. Schrift. T. I. p. 148.

\*\*\*) Berolin. 1795. P. I. p. 6 sq. Melior quidem est Sydenhamiana et Mendelssohniana explicandi ratione ea, quam Maffieus (Mém. de Litter. T. III. p. 15.) proposuit, Platonem judicans dissimilitudinem in amore significare eo voluisse; sed tamen a vero scopo haec quoque aberrare mihi videtur.

\*\*\*\*) Mannichfaltigkeit, Unendlichkeit des Stoffs, der eben deswegen, daß er unendlich ist, für ein endliches Vernunftwesen keine Form hat.



habuisset, tamen, cum omnis oratio poetica esset, nude et sine imagine efferre non potuisset. Πορος igitur illa est rerum appetitio. Πειρα vero est formae appetitio (Formtrieb), quae formam quidem habet, sed rerum caret multitudine. Ipsa autem haec Πειρα in pulchro efficit finitatem propterea, quod formam ei unam induit; aliter enim pulchrum a nobis comprehendi et percipi non posset. Πειραν autem, cum finita sit, humanam esse oportet. Quamobrem ad deos venit et cum Πορω deo corpus miscere cupit. Unde colligitur, in pulchro, quo omnis amor nititur, infinitatem esse rerum et unam formam. Igitur Amor alterna est rerum et formae appetitio, quae si expletur, pulchrum efflorescit. Ipsi autem nobis contentionis et appetitionis illius conscii sumus; quo fit, ut cruciemur et angamur, \*) quoad pulchri, quod ipsi animo insidet, externam quandam cernamus speciem. Hanc ob causam Πειρα humana esse fingitur. Quaecunque enim in Amore quasi mortalia sunt, ea dolores nobis et cruciatus afferunt. Nam mortalitas ipsa nil nisi contractio est (Beschränktheit unserer Natur); et, quo quis propius abest a contractis et arctis naturae suae limitibus, eo minus ad divinitatem adspirat, animoque est elato atque excelso. Amor autem cum e duabus constet naturis, divina una, altera humana, efficitur, ut eo magis naturae nostrae limites atque contractionem in eo sentiamus propterea, quod humanitati in eo opposita est divinitas: naturae nostrae immensa quasi effusio atque

\*) Lepidissime amantium cruciatus describuntur in Plat. Sympos. XXIII. §. 7. et Achill. Tat. I, 9.



que amplificatio. Omnis vero contractio cum dolores nobis afferat, \*) in amore eos propter divinitatis in eo oppositionem vehementissimos esse, facile intelligitur. In amore enim illa contractio, quae dolores excitat, sensus est humanae nostrae naturae, quae nos impedit ac cohibet, quominus ipsam expleamus divinitatem, amori semper adjunctam, quia amor e pulchro aptus est; ille conatus et nifus divinitatem quasi exhaustiendi, penetrandi nosque totos ei commiscendo illos parit dolores atque cruciatus. Quare σχετλιοι οἱ φιλεοντες. Sed

\*) Ex quo λύπη συστολή veteribus est ἀλογος ψυχῆς. v. Suid. T. II. p. 474. Diog. Laert. VII. §. 3. p. 433. ed. Meibom. Menag. observ. ad Diogen. p. 302. T. II. Salmas. ad Simplic. p. 60. Nec huic obstant, quae apud Ciceronem in hanc rem dicta leguntur in Tuscul. quæst. III, 25: ex quo ipsam aegritudinem λύπη Chrysippus quasi solutionem totius hominis appellatam putat; λύπη enim ab effectu solutio vocatur. Aliam ipse Cicero sequitur aegritudinis explicationem in libr. IV, 6. — Inde fluxerunt loquendi rationes: συστέλλειν, contrahere, in potestate deprimendi animum, et συστέλλεσθαι moerore angī; contra διαχεῖν, effundere, vim habet exhilarandi, v. Musgr. ad Eurip. Troad. 108. contrariam παχύνεσθαι, v. Valken. ad Eurip. Hippol. 803. Atque frigus contrahit; quo fit, ut frigidae res dicantur ingratae, parum jucundae. Sic Horat. epist. I, 3, 25. dicit frigida negotia pro inanibus, parum suavibus, quemadmodum ap. Plinium jun. cf. Cic. epist. ad famil. VII, 11. Eodem autem modo Graecorum ψυχρός adhibetur, ut ap. Plutarch. περὶ πολυπραγμ. II, p. 519. οἱ φεγγοντες τὴν ἀγροικίαν ὥς ἐὼλον τι πρᾶγμα καὶ ψυχρὸν καὶ ἀτρεγᾶδον. v. Sophocl. Antigon. 88. 650. Ex quo fomenta ap. Horat. in Epist. I, 2, 52. accipio pro rebus, quae corpus fovēt, i. e., delectant, suavibus afficiunt sensibus; fovere enim sensus est delectare ap. Cic. Muren. c. 35. Quae quidem explicatione posita is emergit sensus: nil juvant aegrotum res ad corpus delectandum suaviterque afficiendum comparatae; nam sanum eum esse oportet, qui illis frui, suaviterque vult affici.



Sed ipsum pulchrum, quod extra nos quaerimus et appetimus, eo ipso, quod extra nos id quaerimus, in nostro arbitrio et potestate haud positum, neque iudicio susceptum esse potest; divinum igitur est; Πορος est deus. Philosophus quidem scit, ipsum pulchrum, quod homines extra se ponunt, ac aliena vi procreatum esse putant, a se ipso occulta quadam animi actione procreari; sed id fugit homines in vita communi, eosque, qui abditas philosophiae ignorant rationes. Ita fit, ut ipse poeta, qui pulchrum quoddam procreaverit, obstupe scat attoniti similis, nec, quomodo id invenerit, intelligere possit; putat igitur dei alicujus numine se inflatum fuisse, Genium id procreasse; δαίμων est, qui pulchrum progignit. v. Sympol. XXIII. §. 1. sq.

Amor autem, cum a deo progenitus sit, omnia scit, nec philosophari cupit propterea, quod divina natura infinita est, nilque extra se habet; quo fit, ut amor divinus atque infinitus nil extra se quaerat. Verum enim vero, quia amor in hominibus inest, definiatur et certis limitibus circumscribatur necesse est eam ob causam, quia, hominis natura cum finita et circumscripta sit, nil in cogitationem et perceptionem nostram cadere potest, nisi quod definitum sit atque determinatum. Quam ob rem Amor matrem habet humanam, ἡ σοφὴν καὶ ἀποροῦν p. 233. b. Sympol. Igitur infinitio illa in amore divino definita et circumscripta erit (unam ex infinitis illis, quas animus noster continet, pulchri formis amabimus); aliter enim haud fieri potest, ut amore incendamur, ejusque nobis conscii simus. Ex quo efficitur, ut Amor divinus et humanus sit,



quem δαιμονα Plato appellat; σοφος et ἀμαθης, εὐπορος et ἀπορος. Hic est fons ac caput omnium in amore dissimilitudinum, quae maximae in eo sunt; quae enim divinitate et humanitate major et superior cogitari potest dissimilitudo? quas quidem Longus in Pastoral. II. p. 36. et inter recentiores Fr. Schulzius in Mauritio suo eleganter depinxerunt.

Hanc autem veram et genuinam Platonis esse mentem, eum, qui habeat bene cognitam ejus doctrinam de ideis et satis firme conceptam animo atque comprehensam, dubitaturum esse non puto. In ideis enim, quae principia et fundamenta sunt cujusvis perceptionis et cognitionis, imo in tota Platonica philosophia familiam ducunt, eodem modo una forma cum rerum multitudine conjuncta est: ἐν τι, ἐναδες, μοναδες et ποικίλα, πολλά, θατερα vel ἀπειρα. \*)

Sed, ut ad propositum revertamur, pulchrum proficiscitur e concordia, quae harmonia dicitur, duarum illarum appetitionum; ergo concordia quadam et consensione nititur. \*\*) Et quia summum animi culturae fastigium

\*) cf. Phileb. T. IV. p. 216. 217. 233-41. Phaed. p. 179. republ. VI. p. 116. 125. Phaedr. p. 326. Parmenid. p. 89. 90. T. X. ed. Bip. Theaetet. p. 141. 178. 179. T. II. Aristot. Metaphys. I, 6. Tennem. Syst. d. Plat. Philos. T. II, p. 207. 222.

\*\*) Ut in vernacula id exprimam: das Schöne geht aus der harmonischen Thätigkeit unseres gesammten Geistes, s. aus einem freyen Spiele unseres Geistes hervor, dessen Produkt ein harmonisches Ganzes bildet, in welchem Mannichfaltigkeit oder Unendlichkeit mit Einheit gepaart ist. v. Platon. republ. IV. p. 375. 376. Eodem fere redeunt Aristotelis verba in Poetic. VII. §. 4. το καλον ἐν μεγεθε, και ταζει ἐς — δει εχειν μεγεθος, τουτο δε ευσυνοπτον ειναι.



fastigium in concordia et consensione rationis omniumque animi actionum ac voluptatum cernitur, idcirco in pulchro homo totus quasi et perfectus est. Sed Plato cum summum quoque *bonum* ipsamque virtutem in ejusmodi concordia et consensione rationis posuisset \*), bonum cum pulchro Socratis \*\*) exemplo, quamvis excelsiorem et boni et pulchri, quam Socrates, habuisset notionem, saepius commiscuit et confudit. \*\*\*)

Quanquam autem negari non potest, intercedere quandam pulchro cum bono affinitatem, tamen omni cura et diligentia faciendum est, ut ne utrumque confundamus; tolleretur enim omnis poësis, quippe quae nil cum bono commune habeat praeter formam. Pulchrum non recipit istam conjunctionem, aspernatur, repellit; nec enim pulchrum, quod simplex esse debet (quodvis enim absolutum simplex est), ex dissimillimis rebus misceri et temperari potest. Atque pulchrum in concordia quidem et convenientia quadam cernitur \*\*\*\*),

G 3

sed

\*) v. de legib. III. p. 132. v. Tennem. Syst. T. IV. p. 60 sq. Sic quoque Pythagoras virtutem definivit. v. Diog. Laert. VIII. §. 33. Cicer. Tusc. Quaest. IV. 13.

\*\*) v. Xenoph. Memor. Socrat. III, §. Sympos. V. §. 3. 4. Alii etiam magis aberravere a vera pulchritudinis notione, ut Cicer. Tusc. Quaest. IV. 13.

\*\*\*) v. Plat. Sympos. p. 244 sq. Phaedr. p. 328 sq. Phileb. p. 318. 319. Cratyl. 296. 297.

\*\*\*\*) *Ἀρμονία*. v. Sallust. de diis et mundo c. 6. p. 60. ed. Form. Tim. Locr. de anim. mund. fin. p. 564. ed. Gal. Scholia. Theocrit. Idyll. VIII. 72. Pulchrum in *apta partium convenientia ac compositione* cernitur cum coloris quadam suavitate secundum Ciceronem in Offic. I, 28. §. 5. Tusc. Quaest. IV, 13.



sed non quaevis concordia et consensus efficit pulchrum, quippe quod non nisi e divina eaque infinita, quam dicimus, harmonia efflorescat. v. Kosegartenius in rhapsod. (P. I. p. 14. 31. 34.) Platonico quodam fervore ac spiritu hunc locum tractans — Eadem divina concordia nititur amor, non solum ille, qui proprio hoc nomine augetur, sed etiam cujuslibet boni ac pulchri, virtutis ac summae perfectionis amor, qui quidem commune est vinculum omnium, qui virtutem et deum appetunt, ejusque assequi perfectionem student. v. Kosegarten. in libro, cui index est: Bergisch. Taschenb. 1800. p. 136 sq. et Dictim. ap. Plat. Omnino autem, cum omnes res divinitate contineantur et divinitas ipsa proficiscatur ex infinita concordia, efficitur eo, ut harmonia, quam diximus, principium et fons sit omnium rerum. cf. elegantissime hanc rem persequentem Velthusium in: Bremisch. u. verdisch. theologisch. Magazin. P. II. P. I. nr. I et III. P. II. nr. II.

Ante concordiam autem illam dolore quodam cruciatur animus et amatorum et poetarum; *κνησις* et *ἀγανακτησις* \*) eos pungit; *ζει τε και ἀγανακτει και γαργαλίζεται* Φυξσα amatoris *τα πτερα*, ut lepidissime dicit Plato in Phaedr. p. 331. sq.

Hanc

\*) cf. Xenoph. Sympos. IV, §. 28. *και εν τη καρδια ὥσπερ κνησμος τι ἐδοικεν ἔχειν.* v. Xenoph. Mem. Socr. I, 3. Long. Pastor. I. p. 29. ed. Villois. hinc *δίσρος* in amore est. v. Theocrit, VI, 28. Anacr. III, 28. Long. II. p. 36. ubi cf. Villois. p. 94. Lennep. ad Coluth. p. 59. Cerd. ad Virgil. Georg. III, 148. *κεντρον* et *δηγμα*. v. Valken. ad Euripid. Hippol. 1303. p. 304 sq. Vulnera quoque obtinent in amore. v. Achill. Tat. I, 4. ubi cf. Carpzoy.



Hanc autem non voluptatis ac libidinis esse titillationem, vix dicere attinet. Quaevis enim procreatio dolores affert ac titillationem \*); igitur pulchri procreatio quoque cum doloribus et titillatione quadam conjuncta est. Poeta cruciatur et angitur, quoad imaginem pulchri, quod ejus animo insidet, extra se expressam cognoscat. \*\*) Et amorem similes afferre dolores ac cruciatus, quis est, quin vel ipse expertus sit, vel in poetis centies legerit? Quam ob rem venuste eos appellat Achilles Tatius (I, 10. v. Platon. Sympos. c. XXV.), qui de amore multa habet egregia, eaque magna ex parte e Platone expressa, ὁδὴν ας. Amor enim quasi est procreatio. Quodsi quis pulchro quasi gravidus est, (v. Achill. Tat. l. I.), puellam vel amasium quaerit, in quo partum suum possit deponere \*\*\*); puellae igitur pulchritudo nil est, nisi ipse partus tuus.

G 4

In

\*) Dolor enim e studio et cupiditate proficiscitur appetitionem et cupidinem explendi; titillatio autem conjuncta est cum voluptate quadam, quae e sensu explendae cupidinis (Vorgefühl der Befriedigung) oritur. v. Platon. Phileb. p. 284. Dolor autem nascitur, si animi vel corporis aequabilitas et constantia tollitur, cum ea non congruunt inter se, e quibus constamus; quae quidem cum iterum concordant et consentiunt, voluptas exoritur; (die Lust entspringt aus Wiederherstellung der Einheit und Harmonie; v. Phileb. p. 250.); in pulchro vero, cum summum sit, quod cogitari possit, et appetitiones illae, e quarum concordia proficiscitur pulchrum, divinae ac infinitae sint, voluptas illa summa ac divina sit necesse est.

\*\*) Hi sunt dolores, quos Moritz (v. Anton Reiser. T. IV. et Schulz in mikrol. Auff. p. 17 sq.) vocat die Leiden der Poesie; sie entspringen aus dem Widerspruche der ideellen und reellen Thätigkeit, der im Schönen in Harmonie aufgelöst wird.

\*\*\*) v. Platon. Sympos. XXVII. §. 5. Achill. Tat. I, 10.



In poesi vero cum appetitiones illae sibi inimicae quasi inter se conciliatae sunt, efficitur id, quod ultimum est in poesi, ut unum fiat e duobus. Quocirca in opere poetico, cum ambarum lis appetitionum in eo composita sit, tranquillitatis cujusdam placidae et lenis insit nota necesse est, prouti in libra, aequatis in utraque lance ponderibus, status et quies apparet. Quae quidem tranquillitas absoluto operi tanquam fastigium imponit, et maxime conspicitur in veterum operibus et poeticis et statuariis. Hoc summum est artis fastigium perfectissimaeque poeseos gradus. \*)

Verissime hinc deorum vitam in coelesti quadam ac sempiterna tranquillitate ac securo defluere cursu finxerunt poetae et artis operibus significarunt artifices. \*\*)

In

\*) In qua quidem sententia jam ii fuerunt, qui ipsi coelesti aliquo mentis instinctu praediti artis opera antiquae inspexerunt, e quibus unum Winkelmannium nominasse satis erit. Exortus quidem nuper est vir doctus, *Hirtius*, qui in pluribus comment. (v. Hor. 1797, p. VII. X. et XII. et Berlinisch. Archiv der Zeit u. ihr. Gesch. 1798, Nov.) hanc cum aliis sententiis infringere et refellere conaretur; sed perperam! quod quidem demonstrare alio tempore animus est. Maximam enim pestem, si, quam ille ponit, pulchri statuaturnorma, invasuram esse in artem pulchri, persuasum nobis est. Etenim illa, qua plures gaudere video, ratio et oratio omnem tollit poeseos dignitatem, omnem divinitatem; imo, si regulam, quam ille constituit, sequeremur, ad eamque judicia nostra in arte pulchri dirigeremus, quaenam esset ars pulchri? nulla! certe amissura esset id, quo commovemur vel maxime, id est, placidam illam et quietam divinitatem: Rührung und Anmuth.

\*\*) v. Schiller. in Hor. 1795. P. II. p. 88. 95 sq. et *Goethius* in Propyl. T. I. P. I. p. 50. *Σεοιργεῖα ζῶντες* sunt Homer. Il. 5, 138. Cicer. de natur. deor. I, 19. 40. Lucret. I, 57. et



In universum aequabilitas animi significationem habet animi exculi paene perfecti ( sic laudatur illa animi ac vultus aequabilitus in Socrate. v. Cic. Tusc. III, 15. Offic. I, 26. Senec. Epist. 104. Plin. VII, 18. A. Gell. II, 1. Aelian. IX, 7.) atque rationis rectae; hujus autem vitaeque tranquillae inimicissimae sunt perturbationes, id est, turbidi animorum concitatieque motus, a temperantia et moderatione plurimum dissidentes, a quibus omnis proficiscitur vitiositas; sapiens vero ac beatus omni perturbatione vacabit, animo quietus sibi que ipse placatus erit. v. elegantissime hunc locum tractantes Cicer. Tusc. Quaest. IV, 17 sq. et Senecam de tranquill. anim. c. I: quod desideras autem, magnum et summum est deoque vicinum: non concuti“ cet.

Eodem placido ac quieto sensu, eadem coelesti tranquillitate, quippe quae a vero pulchro separabilis non sit, amantium quoque animus affectus est, si vere amant, nec a voluptate ac libidine ullave re, quae sensibus tantum percipiatur, se abripi patiuntur. Quod si amator puerum amatum vel puellam contemplantur, doloris, quo pungebatur ejus animus, sedatur sensus: *λωφὰ τε τῆς ὀδύνης καὶ γεγηθεν*; id quod in toto tunc apparet corpore. \*) Quibus expositis facilis

G 5

est

et *εὐροια βίου* Stoici terminabant vitam beatam. v. Menag. ad Diog. Laert. VII. §. 88. et Senec. de tranq. anim. c. 2. Quod desideras autem cet.

\*) v. Xenoph. Sympos. I. §. 10. cf. quae elegantissime de hac re disputata leguntur in Hor. 1795. P. IV. p. 35.



est conjectura, animi et corporis tranquillitatem veri esse amoris testimonium. \*)

In amore vero, cum semper aliquid concreti, quod sub sensus cadit, ei admixtum sit, quo, quos amas, tibi conciliare, tecum ad animum quasi conjungere cupias, pulchri sensus non tam sincerus ac purus est, quam in poesi. In poesi pulchrum animo quasi complector et amo, sed ita, ut nil mea referat, resne, quae pulchri in me sensum excitaverit, revera sit, necne; sed aliquid amare (in propria vocis significatione) nisi revera illud sit, non possum; aliter enim visa sunt ac simulacra, quae animum inflamment nostrum; hominem autem, qui ejusmodi res amet, haud recta, haud sana esse mente, quilibet intelligit. \*\*)

Qua re effectum est, ut Amor inferior sit quasi poeseos gradus, a quo ad poesin ascendi possit. \*\*\*)

Ipsium

\*) cf. Jenisch über Wilh. Meister's Lehrj. p. 155. Multa autem hic vir aliis in locis, ut obiter id moneam, falsissima de amore dixit; purum enim amorem cum libidinoso illo commiscuit et perperam confudit.

\*\*) In vernacula clarius et melius haec exprimi et exponi possunt: die Liebe ist mit Interesse an ihrem Gegenstande verknüpft; die Poesie ist hingegen gegen ihren Gegenstand gleichgültig; der Dichter bedient sich nur des Gegenstandes, der Produkte, um die unendlichen Gefühle und Regungen seines Geistes in sie niederzulegen, und außer sich sinnlich darzustellen.

\*\*\*) Voluptate quadam commovebatur animus meus, cum hanc sententiam, quam jam longe antea tenueram, a divino quoque Platone expositam legerem in Sympos. XVIII. §. 4. Amor poetas facere, Euripideum quoque fuit dictum



Ipsū autem amorem, sensus, quibus amantes affici solent, ac rationem, qua amatus ad amorem alliaciatur, tam pulchre, tam divine depinxit Plato, ut ipso amoris deo et eo sanctissimo atque castissimo mihi afflatus fuisse videatur.

Amoris natura in universum ea est, ut amatum vel amatam tanquam imaginem animi nostri externam contemplemur et intuceamur; \*) hic est summae illius, qua perfundimur in amore, voluptatis fons, hoc est principium. Animo enim nostro sese ipsum quasi quaerendi et appetendi ingenuit natura cupiditatem. Homo tunc quasi est perfectus, cum in se animi sui, tanquam solis, radii reflectuntur. Ita fit, ut homo sibi ipsi perfectissimus in rerum natura sit propterea, quod ceterae res eum non totum repraesentant; e quo fit, ut, si homo hominem viderit, in ejus forma quasi acquiescat, nec aliud quidquam extra eum quaerat; homo enim, quem conspicit, perfecta sui imago est. Atque si animi quoque similitudinem ac consensionem in eo \*\*) animadvertit, trahitur ab eo atque rapitur, quippe

dictum. v. Valken. diatrib. c. XIX. p. 205 sq. Hinc Proport.: Ingenium nobis ipsa puella facit. v. Racin. in Mem. de Liter. T. VIII, p. 412. ed. Amst. Quare neminem poetam sine amore unquam fuisse, lepide fingit Hermesianax in notissima elegia. cf. quoque Bion. Idyll. IV, 3. De intimo autem cognationis, quae inter Amorem et Musas intercedit, vinculo vide, quae differuit Manso in Versuch. üb. Mythol. p. 354 sq.

\*) cf. quae egregie de amore memoravit Schillerius in Thalia, 1793. P. III. S. II. p. 219 sq.

\*\*) Ex aetatis enim, studiorum animique similitudine amicitia efflorescit. Phaedr. p. 307. republ. I. p. 150. T. VI. Homer.



quippe qui alter quasi sit animus suus. At cum pulchrum ei accedit, extra se rapitur, ejus animus incitatur ac inflammatur. Etenim si magno afficimur gaudio, cum in alio eandem cum nostra et sentiendi et cogitandi rationem reperimus, et imaginem quasi aliquam animi nostri finiti (unfers empirischen Ich's) in alio nobis videmus propositam, quanto majore nos perfundi gaudio ac voluptate necesse est, cum infiniti animi nostri (des unendlichen, absoluten Ich's) simulacrum et umbram quasi extra nos conspiciamus suscepto per oculos effluvio pulchritudinis \*), id est, cum amore illo incendimur Platonico \*\*), quo nil praestantius, nil excelcius, nil divinius cogitari aut fingi potest? Pulchram igitur puellam qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Puella nil nisi imago est et umbra conjunctionis ac gratiae illarum appetitionum. Igitur puella simulacrum animi est, alter est ego, quod quidem Pythagoras in amicitia vult (v. auct. de Poet.

Homer. Odyss. ε, 218. Hierocl. in Pythag. aurea Carm. p. 28. Clem. Alexandr. Strom. V, p. 555. A. Erasmi. Adag. p. 641. Plutarch. de discr. am. et adulat. VI. p. 196. T. I. ed. Wyttenb. Quibus addi possunt Aur. Symmach. Epist. I, 43. I, 6. IX, 47. III, 66. I, 43. III, 86. I, 72. Cic. Offic. I. 17.

\*) v. Phaedr. p. 338. οὕτω το τε καλλος ῥεύμα παλιν εἰς τον καλον δια των ὀμματων ἰον την τε ἐρωμενην αὐ ψυχην ἐρωτος ἐμπλησεν. — ὀφθαλμος γαρ ὁδος ἐρωτικῶ τραυματι, ut Achill. Tat. dicit, I, 4, ad q. v. Carpzon. cf. Eurip. Hippol. 525.

\*\*) Multa de amore Platonico disputata sunt; nec defuere, qui inane id commentum esse crederent. Sed qui verum pulchri sensum satis excoluerit, interiorumque quandam pulchri habeat perceptionem (eine innere, transcendentale Anschauung des Schönen), eum non puto amorem Platonicum verissimum esse eumque, qui solus divinitatis sit particeps, esse dubitaturum.



Poet. Homer. p. 226. ed. Ern. Menag, ad Diog. Laert. VIII, 10.); omnia, quae animo tuo insunt, in eam transfers et deponis quasi, ut vivida animi tui fiat vox et imago. Ita fit, ut amor cum sua ipsius imagine ludat. Pulcherrime hac de re differit Plato p. 339 sqq. cf. cum eo Achill. Tat. I, 9. V, 13. Et illud εἰδωλον ἐν τῇ ψυχῇ ap. Xenoph. Sympos. IV. §. 21. ipsius animi imago est. Hinc illud benevolentiae intimaeque amicitiae vinculum, quo amantes tam firmiter vincuntur, \*) ut nonnisi maxima cogente necessitate se-  
jungi possint. Nam nonne mirum esset, si amator pulcherrimae animi sui partis, qua cum ipsa divinitate cognationem habet, simulacrum non amaret, tenerri-  
mo sensu non amplecteretur, non ita secum connecte-  
re ac conjungere cuperet, ut nunquam id avelli a se et  
distrahi posset? Puella autem, quam amas, divinitatis tuae  
imago est. Quocirca obstupescit \*\*) primum amator,  
attoniti similis \*\*\*), nec, qua perfunditur ejus animus,  
capere voluptatem potest; id quod in divinis rebus  
contemplandis solet. Ita fit, ut puellam tanquam deam  
veneretur; ἰδῶσα δὲ ἐδεῖσε τε καὶ σεφθεῖσα ἀνεπέσειν  
ὑπτία, dicit Plato p. 337 et 339: ἄτε ἐν πᾶσαν θερα-  
πείαν

\*) v. Xenoph. Sympos. VIII. §. 18.

\*\*) v. Phaedr. p. 337. Sympos. XVI. §. 5.

\*\*\*) Amantes mente quasi excutiuntur, extra se rapiuntur, v. Hor. Od. IV, 13. 20. Apollon. Rhod. I, 1232. Paul. Silentiar. Epigr. XXXIV. ἐκ σεργῶν ἐξεσοβήσε νοον. Antipat. Sidon. Epigr. XXVII. σεσοβήμενος οἶσθω. Sappho in Carm. ἐκείνος κ. τ. λ. v. 6. v. Villois. ad Long. Pastor. I, p. 39. Nec-  
quid sibi velint, sciunt, ἐρα μὲν ἐν, ὅτε δὲ, ἀπορεῖ. v. Long. Pastor. I, p. 18. ἐθέλον τι, ἠγνοον ὁ, τι θελήσει.



πειαν, ὡς ἰσοθεός, θεραπευόμενος. \*) Donec autem ambae illae appetitiones, quae ad pulchrum cujusvis generis procreandum necessariae sunt, constanti quodam ac aequabili utuntur motu (id enim Plato equorum imagine expressit) permanet ille divinus et paene aeternus \*) amor. Sed simul atque voluptatum appetitio superior fit altera optimi, quae dicta est, appetitione, eamque quasi deprimit, Amor deorum Πτερός Ποτηνός Ερώτος assumit formam. Tunc non animi tui imago est, quam amas, sed corpus, cuius cupidus es, voluptatesque, quas inflammato animo concupiscis. Hic est ille libidinosus amor, quem Cicero \*\*\*), quamquam Platonici amoris divinitate ejus animus [haud imbutus mihi videtur fuisse, recte ut pravam perturbationem depingit.

Ex iis, quae de pulchro, amore et poesi Platone duce differuimus, apparet, hominem non perfectum quasi et absolutum, nisi in pulchro, esse. Inde quoque efficitur hoc, ut poesis, in quo non nisi pulchrum regnat, omni pondere gravior habenda sit, quam reliqua omnia, quae nostram naturam attingant. In pulchro

\*) Quae quidem amoris veri ac divini signa sunt eaque nullo modo confundenda cum iis, quae amor libidinosus habet, v. c. ap. Theocrit. Id. II, 106. Sapph. Od. II, 12 sq. Lucret. VI, 1183 sq. Medium quoddam est inter divinum illum et humilem amorem, in quo quidem ambae illae appetitiones inter se ita commixtae sunt, ut, utra earum sit potior, vix dici possit. Talis est amoris descriptio ap. Apollon. Rhod. III, 961 sq. Long. Pastor. II, p. 37. al.

\*\*) ὅτε νομῶ συνταξέας, ut optime Plato dicit in Sympol. IX. 6.

\*\*\*) Tuscul. Quaest. IV, 32 — 35.



chro omnes animi nostri quasi nervi uno aequabilique modo percutiuntur et amice sibi concordant; nec est ulla in iis dissensio, ulla discrepantia: ut ludere inter se videantur. Ita fit, ut homo nonnisi ludendo \*) undique aptus atque perfectus, expletusque sit omnibus suis numeris et partibus. Quae autem esset ista mens, quae vita potius detractis de homine pulchri sensibus, detractis, quae pulchro inhaerent, voluptatibus? Etenim voluptates res corporeas attingentes blandissimae illae dominae, leves sunt atque serviles, nec sibi constantes, quemadmodum res ipsae, e quibus percipiuntur. p. 347. Τινος μὲν ἐν, dicit Phaedrus, ἐνεκ' ὧν τις ὡς εἶπεν ζῶη, ἀλλ' ἢ τῶν τραυτῶν ἐνεκα? ἔ' γὰρ ἐκείνων γέ ὧν προσωπηθῆναι δεῖ, ἢ μὴδε ἡσθῆναι. ὁ δὲ ὀλίγου πασαι αἱ περὶ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἔχουσι, διὸ καὶ δικαίως ἀνδραποδῶδεις κεκλήνται.

Haec fere sunt, quae subtili duce Platone fortasse etiam subtilius disputare in animum induxeramus; quae si forte pro rerum obscuritate non satis dilucide dixerimus, num vitio id verteris rerum a nobis tractatarum sublimitati ac obscuritati, an latini sermonis in locis philosophicis explicandis inopiae atque infantiae, an nostrae potius et ingenii et facundiae tenuitati ac pueritiae, parum mea intererit; tantum praestiti, quantum poteram, et, quae differendi spinis et verborum ac notionum novitate obstructam haberent cognitionem

\*) cf. quae nova plane argumentandi ratione, ita tamen, ut res inde effectae haud discrepent ab iis, quae nostro modo disputavimus, differuit Schillerius in Hor. 1795. P. I. p. 86 sq.



tionem, ea ad communem captum intelligentiamque, quantum poteram, explicare studui.

Sed ex illis locis subtilibus quoniam tanquam e scrupulosis cotibus enavigavit oratio, reliquae disputationis cursum teneamus. Supereſt igitur, ut, quae a Platone in Phaedro ſcripta ſunt de arte rhetorica, interpretemur, rationibus noſtris confirmemus, et collata cum Horatianis de arte poetica praeceptis illuſtremus.



---

## Caput sextum.

*Eloquentia ψυχαγωγία a Platone dicta. Kantiana ejus criminatio reprobatur. Platonis de arte rhetorica praecepta illustrantur.*

---

**E**loquentiae eam vim tribuit Socrates apud Platonem, ut auditorum animos deliniat, incantando quasi commoveat, et ad aliquam rem vel amplectendam vel rejiciendam perducatur; λόγου δυνάμεις τυγχάνει ψυχαγωγία ἔσα. p. 375. Ex quo perspicuum esse videtur, Platonem eloquentiam ad artes referre, quae in pulchro versantur. \*) Nec quenquam fore puto, qui antiqua eloquen-

\*) Nam Plato poësin quoque ψυχαγωγίαν appellat in Minoe; cf. quoque Eratosthen. ap. Strabon. I. p. 28. 29. v. Krehl. ad Plutarch. de audiend. poet. c. II. p. 119. Wesseling. ad Diodor. Sic. I. 2. p. 5. Clem. Alexandr. Stromat. II. p. 659. Athen. I, 14. ubi cf. Casaubon. In poeta enim eadem, quae in mago, ad hominum animos vis est (ψυχαγωγοί enim quoque sunt γοηταί vel μάγοι v. Eurip. Alcest. 1130. Hemsterh. ad Lucian. Necrom. p. 464.), v. Horat. Epist. II, 1, 20:

Ille per extensum funem mihi posse videtur  
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,  
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,  
Ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.



eloquentiae monimenta neget operum ad pulchri artem pertinentiam secundae classi adscribenda esse. Finis quidem eloquentiae est alius isque a vera pulchri arte alienus; id tamen nil impedit, quo minus, si formam ejus spectemus, in pulchri artium numero eam habeamus. Nam praecipua ejus vis atque virtus in auditorum animis modo sedandis ac delinuiendis, modo incitandis ac inflammandis cernitur; et, quaecunque possint animum nostrum quodam modo commovere vel flectere, ea adhibet orator: res mirabilius et magnificentius auget atque ornat; humilia subtiliter et magna graviter et mediocria temperate dicit \*), verbis ad audiendum jucundis et ad persuadendum accommodatis utitur; idem sententiarum quoque lumina adhibet, utiturque translationibus, exemplis, aliis ejusdem generis, ut suavi quadam incantatione auditores permulceat. Ita fit, ut optime eloquentia a Platone ψυχαγωγία nuncupetur.

At

Lucianus quoque in Demosthen. encom. init. (T. II. p. 687. ed. Amst. Benedict.) oratoribus aequae ac poetis dicit afflatu quodam divino opus esse ad efficiendam orationem neque humilem, neque frigidam. Aptae autem et poetae et oratores magis conferuntur, quia, sicut illi, animum nostrum blanda quadam arte (v. Horat. Art. Poet. 395. blanda prece, uti blanda Circe ap. Martial. X, 30, 8. et blandae Sirenum voces in Anthol. Latin. T. I. p. 115. Epigr. LXIX; Orphei quoque cantui κηληθμος et θελκτος adscribuntur. ap. Apollon. Rhod. Argon. I, 515.) movent, extra se efferunt atque ponunt; id quod fieri solet in quovis pulchro propterea, quod pulchrum vi divina animum afficit. Ita factum est, ut γοητεία de quibusvis verborum illecebris adhiberetur. v. Casp. Barth. Advers. I, 16. p. 2419. Triller. observ. critic. p. 162.

\*) v. Cicer. de Orator. I, 49. III, 26 sq. Orat. 29. 9, Brut. 84. de optim. gen. orat, 4.



At vero, dicat aliquis, alienum est hoc eloquentiae munus in rebus, quae tantum abest, ut ista orationis ornamenta ad delectationem et persuasionem ferant et postulent, ut tantum non impediri iis atque turbari videantur. Nam cum res, quas tractat orator, argumentis et rationibus modo refutandae ac rejiciendae, modo probandae et confirmandae sint: efficitur, ut unius rationis officium efflagitent.

Quod etiam permovit nonnullos, ut de eloquentia iniquius sentirent et dicerent; quorum familiam inter recentiores\*) cum Kantius ducat, gravissimus, si quis alius, auctor, ipsa tanti viri auctoritas postulat, ut, qui eloquentiae suscipere patrocinium ausim, meam hac de re sententiam verecunde interponam.

Ac primum eius verbi apponam, quae leguntur in libro: Kritik der Urtheilskraft (p. 216. ed. sec.): *Die Beredsamkeit, insofern darunter die Kunst zu überreden, das ist, durch den schönen Schein zu hintergehen, als ars oratoria, und nicht blos Wohlredenheit (Eloquenz und Styl) verstanden wird, ist eine Dialektik, die von der Dichtkunst nur so viel entlehnt, als nöthig ist die Gemüther vor der Beurtheilung für den Redner zu dessen Vortheil zu gewinnen, und dieser die Freyheit zu benehmen; kann also weder für die Gerichtsschranken, noch für die Kanzeln angewendet werden. Denn wenn es um bürgerliche Gesetze, oder um dauerhafte Belehrung und Bestimmung der Gemüther zur richtigen Kenntniss und gewissenhaften Beobachtung ihrer Pflicht zu thun ist, so*

H 2

ist

\*) Jam inter veteres plures exstitero eloquentiae vituperatores, v. Illocr. Nicocl. init. Quintil. Instit. orat. II, 16.



*ist es unter der Würde eines so wichtigen Geschäfts, auch nur eine Spur von Ueppigkeit des Witzes und der Einbildungskraft, noch mehr aber von der Kunst zu überreden und zu irgend jemandes Vortheil einzunehmen, blicken zu lassen.*

Et in nota pag. 217. subjecta: *Ich muß gestehen, daß ein schönes Gedicht mir immer ein reines Vergnügen gemacht hat, anstatt daß die Lesung der besten Reden eines Römischen Volks- oder jetzigen Parlements- oder Kanzelredners jederzeit mit dem unangenehmen Gefühl der Mißbilligung einer hinterlistigen Kunst vermengt war, welche die Menschen als Maschinen in wichtigen Dingen zu einem Urtheile zu bewegen versteht, das im ruhigen Nachdenken alles Gewicht bey ihnen verlieren muß.*

Non distinxit Kantius veram eloquentiam a fucata illa fallisque et orationis et sententiarum distincta luminibus sophistarum, quibus unice erat propositum, auditores quoslibet, in quodcunque vellent quocunque modo ducere: τοῦ ἡπτω λόγον κρείττω ποιεῖν \*) Spre-  
tis illi omnibus necessariis ac validis argumentis ad verborum fucos sententiarumque exornationes sese conferebant. \*\*) Finis quidem oratoriae facultatis est persuadere, dicere ad persuadendum accommodare \*\*\*);  
sed

\*) v. Gell. Attic. noct. V, 3. Aristoph. Nub. 112. Xenoph. Oeconom. XI, §. 25. Perizon. ad Aelian. V. H. II. 13. Spanh. ad Aristoph. l. l.

\*\*) v. Pers. satir. I, 89 sq. cf. Wieland. Agathon. P. I. L. III. c. 4. Platon. Gorg. Quintil. II, 15. §. 2 sq. Hardion. in: Mem. de Litterat. T. XIX. p. 212 sq. 223 sq. 225 sq. T. XXII. p. 505. sq.

\*\*\*) v. Cicer. Orat. I, 31. Acad. quæst. I, 8. de Invent. I, 5.



sed illud persuadere est probare, argumentis, aliis ejusdem generis confirmare: *überzeugen*, non: *überreden*, quod doli et fraudis significationem habet. Eloquentia autem cum, si vere tractatur, propter cognationem cum poesi divina simul et humana sit, ingenium et artem requirit. Ita sit, ut eloquentia, si illae sibi non concordant, arsque in malam artem vertitur, omnino perniciosa et damnanda sit; id quod in poesi quoque cadit. Sed, si hoc sit, non ipsi eloquentiae id crimini verti potest, sed hominum, qui eam tractant eaque abutuntur, vel inscitiae vel malignitati. Quapropter duo poni eloquentiae genera possunt cum Aristide in orat. II. Platon. T. II. p. 111. ed. Jebb. et Aristophane (in Nubibus) *δικαιος* et *ἀδίκος* λόγος; duaeque sunt ad rhetoricam viae; v. Lucian. rhetor. praecept. T. II. p. 311. ed. Bened. cf. Quintil. II, 15. 5. 24.

Atque nullo modo Kantius probare poterit, veteres oratores, in iis Periclem, Isocratem, Ciceronem, Demosthenem, in orationibus suis id spectasse, ut populum fallerent et in quodcunque vellent, ducerent. Nam plurimos et eos optimos oratores cum Graecos, tum Latinos ex intima veri persuasione, uti naturae impetus ferret, \*) ipsa natura impellente et incitante orationes

\*) *πεφυκώς*, non autem *πεπλασμένος*, ut Aristot. Rhetor. III, 2. dicit, vel *κολακευτικός*; tunc enim eloquentia nulla est ars, quia *ἡδεὸς σοχάζεται ἀνευ βελτίους*, ut egregie apud Platonem in Gorgia scriptum est; verum enim semper bono conspirat, eique adversari non potest; quaevis autem ars, si digna eo nomine futura est, aeternis verisque humanae naturae niti legibus debet.



tiones habuisse, vix est, ut dubites; aliter enim non tam magnam nobis allaturae essent voluptatem et jucunditatem. Nam quemadmodum poeta non verus est poeta, nec nobis placet, si artificium quoddam et apertam industriam in ejus carminibus conspiciamus, sic etiam orator, si eum non ex ima quadam veri persuasione, nec natura impellente dicere animadvertimus, ut merito nobis in fallaciae et artificii cujusdam suspicionem venit, ita placere nobis non potest. Omnia enim et in poemate et in oratione potius a natura et causa, quam ab oratore vel poeta profecta credantur, monente Quintil. IV, 3. §. 126. Orationis pulchritudo non quaesita, sed ipsa secuta videatur; nam decor, nisi furtim quasi nos non id agentes subsequitur, fastidiosus et putidus est magis, quam jucundus et dulcis propterea, quod in quovis pulchro ingenii apparere igniculos oportet.

At, ut orator vetus falsa pro veris proposuerit, num sequitur inde, eum fallere voluisse? Nonne, licet falsa pro veris habuerit, ex ima quadam persuasione potuit dicere? Quin, ut concedamus, Ciceronem, alios eloquentiam, a natura ad justitiam tuendam et salutem hominum datam, ad nocentem defendendum \*) interdum convertisse — cujus tamen rei pauca extant exempla — contra colligi exempla possunt, ubi unius eloquentiae vi ac potestate id consecuti sunt, quod alio modo aut vix aut ne vix quidem consequi potuissent. De oratoribus autem Graecis, in primis de Demosthenene, haud quidem licet infitiari, magnum illos identidem

\*) v. Cicer. Offic. II, 14. 15.



tidem Graecorum reipublicae detrimentum attulisse; tamen cum calamitatibus illis et detrimento si compensamus, quam ex ea ceperint Graeci, voluptatem et utilitatem, intelligitur, multo maiores eas esse minimeque calamitatibus illis, quas plurimas dicunt per eloquentiam invectas esse in veterum rempublicam, conferendas. Huc accedit, quod illa mala et damna maxima ex parte e falso et vitioso eloquentiae usu exstitisse videntur; ergo eloquentiae ipsi vitio illud dari non poterit. — Ex omnibus autem, quae apud Kantium in eloquentiam scripta sunt, sole clarius mihi quidem apparere videtur, Kantium veterum orationes ex opinione quadam praedjudicata aestimavisse, et non, uti par est, tanquam artificem secundae classis (hoc est, eum, qui non ipse fingit, sed opera dijudicat), sed ut rigidum philosophum rationisque severum speculatorem ad eas accessisse. Quod quidem in causa fuisse puto, cur cum indignatione quadam orationes legerit. At quamvis equidem is non sum, qui fidem habendam esse putem commenticiis veterum narrationibus, v. c. eloquentiae vi atque potestate primos Graecorum sapientes populum rudem et ferocem in societatem coegisse et effecisse, ut tranquille et concordī animo inter se viverent \*): tamen sine ulla dubitatione merito eloquentiae magnus honor atque praestantia a veteribus tribuitur \*\*).

H 4

que

\*) v. *Memoir. de Literat.* T. XIII. p. 312 sq. *Aristid. orat.* Plat. II. *Cicer. de Orator.* I, 8. *de Invent.* I, 2. *Quintil.* II, 16, 9. *Isocrat. in Nicocle.* p. 80. ed. Basil. *Horat. Satir.* I, 3, 103. ubi cf. Lambin.

\*\*) Hinc Mercurium et Musas primas rhetorices fuisse magistras ad eloquentiae significandam excellentiam ac dignitatem finxere, v. *Dionys. Halic. in art. rhetor.* c. I. §. 1, p. 226. T. V. ed. Reisk.



que ab ultimis jam temporibus eloquentiam una cum poesi multum ad hominum ferocitatem molliendam eorumque animos formandos et excolendos contulisse, vix negari potest. Ita fit, ut Homerus honorificam faciat oratorum mentionem \*), et in ejus carminibus jam artis oratoriae lateant quaedam semina; id quod veteres bene observarunt. v. Dionys. Halicarn. Art. rhetor. c. IX §. 3—9, 13 sq. usq. ad fin. c. X. §. 2. Hermogen. περὶ ἰδεῶν II, 10. Cic. Brut. c. 10. §. 40. I. G. Voss. institut. orat. VI, 1. p. 427. Clark. ad Homer. Il. III, 213. Aul. Gell. Noct. Attic. VII, 14.

Alterum autem, in quo merito Kantius reprehendendus mihi esse videtur, est hoc, quod nimis late patere vult eloquentiam. Nam nemo erit, si quidem veram pulchri notionem animo conceperit, qui orationes in sacris cathedris habitas vel haberi solitas cum verae illis eloquentiae monumentis conferat vel componat. Etenim discrimen vel maximum eas intercedit in eo positum, quod oratio probat et delectat, concio autem sacra non nisi probare et docere debet. Quamquam, cum pulchrum, cujus est delectare, toties ab iis, qui de arte pulchri memorant, cum bono, quod docendo nixum est, confundatur, non mirari debemus, quid sit, quod conciones quoque sacrae cum conventionibus commisceantur et confundantur. Sed quid dicit Kantius de sacris oratoribus? Sacrosne illos viros non, quae sibi met ipsis persuasa habuerint, eaque ex imo, uti

\*) Il. β, 371 sq. α, 247 sq. ο, 283. sq. β, 273. α, 490. ι, 443. Odys. θ, 68 sq. Hesiod. Theog. 79. v. Quintil. II, 17. 8. ubi cf. Spalding. not.



uti decet, pectore deprompta et hausta, proposuisse? non id spectasse, ut auditorum animos divinae praeceptis doctrinae imbuerent, iisque recte vivendi agendique viam monstrarent, sed, ut orationibus eos arte quadam ad persuadendum compositis fallerent atque deluderent? Vobisne, sancti Zollikoferi manes, ut hoc objici, ut probrum, possit?

Eloquentia vero, ut jam directam ejus causam dicamus, ars est, quae res uni rationi tractandas ac relinquendas poeticis quibusdam luminibus ita illustrat atque exornat, ut nonnisi delectationem ac voluptatem videatur sectari. \*) Is autem cum ejus finis sit, ut aliquid probet et demonstret, vel refellat et rejiciat, probari autem vel refelli nulla res possit nisi argumentis ac rationibus, sequitur, ad eloquentiam, quia rationes et argumenta a sola ratione inveniantur, ab una intelligentia comprehendantur, solam adhibendam esse rationem. Sed ita natura paratum est, ut pulchro omnis generis serviamus, ac vel ea, quae ad solam rationem spectent, poetico quodam studeamus velamine

H 5

ornare

\*) Optime Kantius, quo est acumine et sagacissimo veri sensu, eam definit in: Kritik der Urtheilskr. p. 205: *die Beredsamkeit ist die Kunst, ein Geschäft des Verstandes als ein freyes Spiel der Einbildungskraft zu betreiben.* Duabus autem rebus eloquentia absolvitur: vi imaginandi, cujus est commovere, flectere, concitare; et ratione, cujus est probare vel refellere; quae quidem ambae si concordant, si ingenium et ars bene sibi consentiunt, ut convenientia utriusque, quam nos vocamus: Harmonie, existat, pulchritudo efflorescit, in qua et ars et ingenium habitat. Ex quo intelligitur, tribus orationem confici atque absolvi dotibus: perspicuitate, gravitate et suavitate vel pulchritudine. v. Cicer. Orat. 21.



ornare atque distinguere; id quod innumerabilibus paene exemplis possem probare, v. c. incultorum hominum studio, corpus vestibus versicoloribus, aliis his similibus decorandi, aedificia sua exornandi, cet., nisi alius mihi esset finis propositus. Omnes trahimur et ducimur ad pulchri cupiditatem; omnibus, ipsi naturae, innata quaedam est pulchri appetitio. \*) Ut enim quisque populus vel coeli temperie, vel aliis rebus externis maxime in eo genere adjuvatur, ita et proclivis maxime est ad quodlibet exornandum atque decorandum. Prima eaque apertissima hujus appetitionis vestigia jam in lingua reperies. Linguae enim cujuslibet populi, vel rudis adhuc et inculti, certa aliqua animi cujusdam libertatis, quae quidem fons et principium omnis pulchri est, impressa sunt vestigia. \*\*)

Hoc igitur argumento probe stabilito et fixo illud excutiendum est, ut sciatur, qui factum sit, ut apud Graecos in primis eloquentiae studium floreret et uberimos proferret fructus. Cujus quidem rei causa non altius quaerenda est. Nam apud nullum populum manifestiora invenies et insignitiora illius studii testimonia, quam apud Graecos. Universa paene eorum vita, festa,

\*) Nam, quemadmodum homo, exemplar naturae aeternum idque intelligentia praeditum, perfectus et absolutus in pulchro est, sic etiam natura in summa perfectione, singula re impeditur, omniaque in ea concordant et amice sibi conspirant, ad pulchrum tendit, et, quaecunque progignit, ea ad pulchritudinis quandam effigiem et exemplar (quod tamen in nobis ipsis inest) procreare videtur. Cicero quoque (de Orat. III. 45, 46 sq.) orationis suavitatem et leporem confirmat necessitate et pulchritudine totius mundi.

\*\*) v. A. W. Schlegelius in Horis 1795. P. XI. p. 100 sq.



feſta, certamina, vivendi ratio, eorum ad ſocietatem communesque ludos propenſio ac ipſa garrulitas eximium quoddam pulchri omniaque libero quodam animi impulſu tractandi agendique arguunt ſtudium et appetitionem. Adeo pulchro omnis generis inſervierunt, ut nullus eos populus in eo genere vel aequiparaverit, vel aequiparare poſſit. Apud Graecos εἶεν χαριτων ἀπανευθεν (ut Theocrit. XVI, 108. canit) erat; in omnibus fere, quae agebant, quae dicebant, quae ſcribebant, illa regnabat venuſtas (Grazie, Anmuth), quae rebus decus conciliat et amoenitatem; \*) quin ne philoſophiam quidem et literas ea carere poſſe putabant. \*\*)

Atque ſi verum eſt, hominem in pulchro vel in libera quadam omnes res tractandi ratione, qua quidem pulchrum nititur \*), perfectum eſſe partibusque ſuis

\*) Secundum Pindar. Olympic. XIV, 7:

Συν γὰρ ὑμῖν τὰ τερπνὰ καὶ τὰ γλυκεῖα  
Τίνεται πάντα βροτοῖς,  
Εἰ σοφός, εἰ κάλος, εἰ τ' ἀγλαὸς ἀνὴρ.

\*\*) Ita factum eſt, ut χαριεις de homine literis exculito et docto uſurparetur, v. Caſaub. ad Athen. p. 4. Fab. et Reitz. ad Lucian. T. III. p. 359. T. II. p. 24. 66. Welleling. ad Diodor. Sic. XI, 86. Index Schweighaeuſ. ad Ap- pian. ſ. v. χαριεντες. Strab. II. p. 67. B. ed. Almel. Cupér. ad Apotheof. Homer. p. 96. Ne bonum quidem apud Graecos a pulchro ſejungebatur; ut κάλος ſaepeius adhiberetur pro ἀγαθῷ vel χρησῷ. v. c. apud Xenoph. Sympoſ. V. §. 3. 4. ſq. vel in ſignificatione vocis: honeſtus; ex quo dicitur: καλοκαγαθός, de quo cf. Hindenburg. ad Xenoph. Memor. Socrat. II, 6. §. 30.

\*) Pulchrum enim occulto animi impulſu procreatur, ne-  
ulla arte, ullo labore, ulla contentione effici poteſt. Poeta  
nascitur



fuis expletum, Graecos, five privatam eorum vitam, five publicam agendi rationem respexeris, in altiore culturae gradu, quam plurimos, imo omnes populos recentiores, fuisse positos, vix in dubitationem vocaveris. Igitur quid mirum, si illud pulchri studium ad eloquentiam quoque transtulerint, orationesque suas ut verborum ita sententiarum consperferint floribus? Ita quidem factum est, ut res coram populo vel iudicibus agendas ita tractarent, ita exornarent, ut etiam in eo genere, quemadmodum in ceteris, viderentur ludere \*\*). Recte ne hoc fecerint, nec ne, facile intellexeris cogitans, gravissima quaeque apud eos, ut sacra, ut ludos, ut alia similia eorum, cum ludis scenicis ita fuisse conjuncta, ut tamen haec societas nihil vel damni, vel impedimenti festis afferret, nilque iis detraheret gravitatis; quam ob rem ludum, vel, ut distinctius loquar, pulchri studium vel gravissimae res haud respuere vel aspernari videntur. Quocirca Graecos, quod eloquentiam quoque in pulchri artium concilium adduxerint, ut in eo genere reprehendi possint, commisisse non putaverim. Lusus enim etiam boni formam

nascitur, pulchrumque progignit, qua via, qua ratione, ipse nesciens. Quia autem, quae nulla contentione, nulla arte efficiantur suaque sponte provenire videntur, ea ludendo quasi effecta dicimus, idcirco actus ille, quo pulchrum procreatur, rectissime poterit lusus vocari. Atque lusus cum summae instar libertatis sit, pulchrum a libera mentis actione proficisci necesse est; libertas igitur primum idque praecipuum ad pulchrum procreandum iustramentum est.

\*\*) Aristid. orat. contr. Flat. T. II. p. 106. Τα μεν γαρ ἀλλὰ ἡ ψυχαγωγία ἢ χρεία ὥς ἐπὶ πλείστον εἶπεν ἔχει. μόνον δὲ τὸτο (τὸ λεγεῖν ῥητορικῶς) μαλιστα γε ἀμφω πῆλοιοι, καὶ μετὰ τῶν ὠφελειῶν τὴν χάριν θαυμαστὴν ἔχει κ. τ. λ.



nam habere potest; quam quidem si amittit vel negligit, falsus est lusus.

Alio modo Massievius in: *defense de la poesie* (v. Mem. de Literat. T. III. p. 240 sq.) eloquentiam, sicuti quoque poësin, defendit; et bene illud quidem, si rationem habes eloquentiae: nam quae de poësi dicit, ea falsis pravisque de arte praeceptis nituntur. Sed juvat ipsum audire: Car puisque l'auteur de la nature nous a donné une imagination, son dessein est sans doute que nous en fassions un bon. Et quel meilleur usage en peut-on faire, que de s'en servir pour introduire la vérité dans l'esprit et dans le coeur? Aussi voyons-nous que tout ce qu'il y a jamais eu de plus grands hommes, Orateurs, Poëtes, Historiens, Philosophes, de quelque Religion qu'ils aient été, n'ont point eu de scrupule d'user d'un artifice si innocent et si utile. Ils ont sans façon employé dans leurs écrits les tours, les figures, les mouvemens, la richesse de l'expression, le nombre et la cadence des périodes: choses, qui toutes sont du ressort de l'imagination.“ —

Sed ad orationem habendam qui accedit, ei considerandum est, ne nimio pulchri studio et amore aberret a fine et scopo, quem in rebus severis ac gravibus sibi proposuerit, ultraque, quam res patiatur, ludendo progrediatur. Ex quo intelligitur, in arte oratoria moderationem esse adhibendam, ut ne nimis rem exornemus sententiasque extollamus, \*) vel orationem  
supra

\*) In quo quidem genere Socrates sui temporis rhetores carpit. v. Sympos. Plat. XX. §. 7. ubi cf. Wolf, not.



supra modum et verbis et sententiis oneremus; quo quidem facile fieri possit, ut finis ac consilium, quo composita illa sit, verborum et sententiarum succumbat quasi ponderi, resque proposita nimio illo ornatu obruatur et evanescat. Huc accedit, quod orator, quemadmodum jam veteres \*) monuerunt, vir sapiens, bonus ac justus esse debet. Ora'toris enim est, semper verum et bonum sequi. Abutitur autem orator arte sua, si malignus ejus est finis atque consilium, si auditores eloquentiae vi et potestate ita commovet aut inflamat, ut vel rerum dijudicandarum vel recti seligendi haud iis faciat potestatem de'v'e spatium. Bonus orator docebit auditores et delectabit; ille autem princeps ejus finis erit, hic secundus: ut, si finem delectandi animosque suaviter permovendi fini anteponat docendi, non recte utatur arte sua. \*\*)

Ex quibus efficitur illud, eloquentiam medium tenere inter poeticam et prosam, quae dicitur, orationem, et, licet formam habeat cum poesi communem

\*) v. Platon. Gorg. p. 460. C. 508. C. Phaedr. p. 261. Cic. de Orat. III, 15. Quintil. Prooem. inst. orat. §. 9 sq. §. 13. 18. Inst. orat. II, 15. 24. 27 sq. 33. 34. XI. 1. §. 1 sq. Notissima est in hac re Catonis Censorii sententia (v. Senec. Controv. I. p. 62. ): orator est, Marce fili, *vir bonus, dicendi peritus*.“ Quintil. II, 15. §. 1: Prima ac praecipua opinionum circa hoc differentia, quod alii malos quoque viros posse oratores dici putant: alii (quorum nos sententiae accedimus) nomen hoc artemque, de qua loquimur, *bonis* demum tribui volunt.“ ubi cf. Spalding. not.

\*) Hanc rem commode, si a nonnullis discesseris, persecutus est Fr. Schlegelius in libro, cui index est: *Attisch. Mus.* T. I. P. II. p. 269 sq.



nem \*), tamen ejus finem esse quendam externum; docet enim et probat, vel refellit et repudiat aliquid; in poesi contra forma et finis isdem est, ut internus aliquis ejus finis sit; nam pulchrum ejus finis et forma est. Sed haec quidem hactenus.

Sequitur, ut de iis, quae per occasionem *Lyfianae* orationis de arte oratoria Plato monet ac praecipit, dicamus.

Cum multa reprehendit Plato in rhetorum orationibus, tum in primis illud, quod nulla plane arte et consilio adhibito componantur, sic ut pars parti minime conveniat ac respondeat, ut nulla appareat in rebus ordinandis ac disponendis necessitas, et, quod in fine dicendum sit, id in principio dicatur. p. 358. b. Verissime autem praecipit, ut apte orationum partes describamus et componamus, ita ut necessario quodam vinculo partes invicem sibi connectantur, nec ad libidinem convertatur rerum series atque ordo; id quod Horatius quoque monet in art. poet. 92:

Singula quaeque locum teneant sortita decenter.

42:

\*) „Est enim finitimus oratori poeta, numeris adstrictior paulo, verborum autem licentia liberior; multis vero orandi generibus socius ac paene par; in hoc certe prope idem, nullis ut terminis circumscribat ac definiat jus suum, quominus ei liceat eadem illa facultate et copia vagari, qua libeat.“ Cicer. de Orat. I, 16. — „Nec in numeris magis, quam in reliquis ornamentis orationis eadem cum faciamus, quae poetae, effugimus tamen in oratione poematis similitudinem.“ Cic. Orat. 59. et in cap. 20: (Poeta) „est, eo laudabilior, quod virtutes oratoris persequitur, cum versu sit adstrictior.“



42:

Ordinis haec virtus erit et venus, aut ego fallor,  
Ut jam nunc dicat jam nunc debentia dici,  
Pleraque differat et praesens in tempus omittat.

v. Auct. ad Herenn. I, 9.

Illustrat autem Plato id, quod dedit, praeceptum exemplo animalis, quod nonnisi tum omnibus absolutum partibus ac perfectum dicit esse, cum nil ei desit, nil in eo contrarium sit sibi que repugnans, sed omnia sibi respondeant atque convenient: παντα λογον ὡςπερ ζων συνεχαναι, σωμα τι ἔχοντα αὐτον αὐτα, ὥςτε μητε ἀκεφαλον εἶναι, μητε ἀπεν, ἀλλὰ μεσα τε ἔχειν καὶ ὀκρεα, πρεποντα ἀλλήλοις καὶ τῷ ὅλῳ γεγραμμενα. p. 359. c. Quem quidem locum Horatio obversatum esse in arte poetica, quis dubitabit? Audias eum in primis versibus:

Humano capiti cervicem pictor equinam  
Jungere si velit, et varias inducere plumas,  
Undique collatis membris ut turpiter — atrum  
Definat in piscem mulier formosa superne \*) cet.

Idem praeceptum dat Aristotel. in Poet. VIII. §. 3. Illud autem Platonis de animali desumptum exemplum ante oculos habuit Dionys. Halicarn. in art. rhet. c. X. §. 6.

\*) Sensum horum versuum, saepius, ut mihi videtur, non recte intellectorum, sic constituo: si pictor humano capiti cervicem equinam jungere, et illi varias plumas inducere (anhängen zum Schmucke, quod v. 16. assuere dicitur) et membra ita undique velit conferre (non: zusammen-rassen, sed: entleihen), ut puella in capite decorata et exornata in piscem turpiter atrum (grässlich, ekelhaft) definat: risum teneatis, spectatores?



§. 6. p. 381. T. V. ed. Reisk. v. Quint. quoque in Inst. orat. VII. praef. §. 2 sq. Repetit vero Plato illud exemplum in iis, quae de tragoedia dicit. p. 367.

Maxime autem Plato carpit rhetores in eo, quod et praeclare secum actum esse, et arti suae se satisfacere putent, si singulas, quibus oratio constare debeat, partes enumerare vel discipulos docere possint, si levia, minuta quaedam et rudimenta duntaxat sciant: ἀδυνατοὶ ἐγενοντο ὀρίσασθαι, τί ποτε ἐστὶν ἡ ῥητορικὴ. ἐκ δὲ τὰς τὰ παθὲς τὰ πρὸ τῆς τέχνης ἀναγκαῖα μαθηματὰ ἔχοντες, ῥητορικὴν ᾤθησαν ἐυρηκεῖναι. καὶ ταυτὰ δὴ διδάσκοντες ἄλλας, ἤγχυνται σφίσι τελεῶς ῥητορικὴν δεδίδαχθαι· τὸ δὲ ἕκαστα τὰς τῶν πιθανῶς λεγείν τε καὶ τὸ ὅλον συνίστασθαι, ἔδεν ἔργον αὐτοὺς δεῖν παρ' ἐαυτῶν τὰς μαθητὰς σφῶν πορίζεσθαι ἐν τοῖς λόγοις. v. Horat. Art. Poet. 19 sq. 32 sq. Persii satir. I, 69 sq. Fugit videlicet istos, artis esse summam et caput, singulas partes recte componere, ut totum ex iis efflorescat, unumque, quod perfectum omnibusque absolutum partibus sit. Isti autem nulli sunt oratores, qui propter artis inscitiam vel ingenii tenuitatem totum opus efficere non possunt, in quo unum princepsque appareat argumentum per universam orationem ita pertinens, ut singulae ejus partes, tanquam ex annullo, aptae ex eo sint atque connexae. Orator unum semper argumentum totumque uno quasi conspectu ob oculos habere debet. p. 361. d. εἰς μίαν τε ἰδέαν συνορῶντα ἄγειν τὰ πολλαχῇ διεσπάρμενα, ἵνα ἕκαστον ὀρίζομενος δηλὸν ποιῇ, περὶ ἧς ἂν αἰεὶ διδάσκειν ἐθέλῃ. Variis id exemplis Plato illustrantem facit Socratem. p. 367. d. 369. Eadem praecepta de arte poetica dant Aristot. in Poet. VI. §. 7. et Horatius in Art. p. 34 sq. 25 sq.



Orator enim, ut fufius id perfequar, aequae ac poeta ποιητης eſſe, id eſt, artificis more opus ex ſe procreare debet apte compoſitum ac deſcriptum, in quo omnia ſibi convenient et neceſſario aliud ex alio nectatur. Quare ipſe mundi aedificator apud Platonem in Timaeo p. 37. ποιητα, δημιουργα κοσμου et τεκταινομενα αυτον nomine augetur, et ποιειν ſimili uſurpatur ſenſu p. 5. T. X. ed. Bip. εποιησεν ων τονδε τον κοσμον εξ απασας τας υλας, et p. 6. αριστον γενναμα ποιειν. Eodem modo Latinorum opifex adhibetur de mundi creatore et aedificatore ap. Cicer. de nat. Deor. I, 8. et Ovid. Metam. I, 79:

Natus homo eſt, ſive hunc divino ſemine fecit  
Ille opifex rerum, mundi melioris origo.

Et opificem vocat Perſius Baſſum poetam. v. Satir. VI, 3. Auctor quoque, ſi originem ejus reſpicias, nil aliud eſt, niſi creator. v. Sanct. Minerv. III, 3. p. 326.

Ita factum eſt, ut naturam ipſam Zeno vocaret *artificioſam*, quod haberet quaſi viam quandam ac rationem, quam ſequeretur in propignendo, et nihil ea aptius eſſet atque deſcriptius. v. Cicer. de nat. Deor. II, 22. de finib. bonor. et mal. III, 22. Artis enim recte Zeno cenſebat maxime proprium eſſe, creare et gignere, quodque in operibus noſtrarum artium manus (addo ingenium) efficeret, id multo artificioſius naturam efficere. —

Ποιητης ea quoque ratione cum mundi creatore comparari poteſt, quod aequae atque ille opus, nondum procreatum, in lucem emittit. Haec ſola eſt procrea-  
tio



tio ex nihilo, eaque transcendentalis, quae dicitur, minimeque conferenda cum empirica illa, quam dicunt, et naturali, ubi rerum (Substanzen) statuitur aeternitas et stabilitas. Plurimum ad hunc locum illustrandum proficiunt Plautus in Pseudol. Act. I. scen. IV, 8:

Sed quasi poeta tabulas cum cepit sibi,  
Quaerit, quod nusquam est gentium, reperit tamen,  
Facit illud verisimile, quod mendacium est;  
Nunc ego poeta fiam; viginti minae,  
Quae nusquam nunc sunt gentium, inveniam tamen.

et ipse Plato in Sympol. p. 235. οἷσθ' ὅτι ποιησις ἐστὶ τι πολυ. ἡ γὰρ τοι ἐν τῇ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν ἰόντι ὁτῶν αἰτία πᾶσα ἐστὶ ποιησις. ὥς τε καὶ αἱ ὑπο πᾶσαις ταῖς τεχναῖς ἐργασίαι ποιησεῖς εἰσὶ, καὶ οἱ τετῶν δημιουργοὶ πάντες ποιηταί.

Poetica autem procreatio transcendentalis est aequae ac infinita et primaria mundi procreatio in animo nostro. Mundus enim omniumque rerum in natura complexus in uno eodemque animi nostri actu transcendentali, qui dicitur, oritur simul et procreatur, idque extra omne tempus et spatium; veraque haec est mundi procreatio ex nihilo. Res enim, quas vocamus: Substanzen, et sensilia (Accidenzen) in formarum finitarum (temporis et spatii) finibus progignuntur; illa autem universae infinitatis procreatio cum infinita sit atque interminata, extra omne tempus et spatium sit necesse est —

Ita perspicuum est, vocem ποιεῖν, Latinorum *facere*, respondere nostrae: *produciren*, idque *kunstmä-*



fsig, nach einer Regel produciren, s. künstlerisch bilden oder erschaffen. v. Plat. Sympos. XXIV. §. 7. Quam quidem significationem vocabulum ποιειν in verbis: ποιητης, ποιησις retinuit. Minime enim omnium a me impetrare possum, ut in Scaligeri descendam sententiam, qui ποιητης et ποιησις a versibus faciendis nomen suum putat invenisse. Versus enim non faciunt poetam. \*)

Atque haec ejus vocis interpretatio intimam poeseos naturam attingit magis, quam Raciniana illa (v. Memoir. de Literat. T. VIII. p. 390.), quae eam voci ποιητης vim subjicit, ut denotet *fabularum* creatorem, vel eum, qui proprie *ingat*; sed quis adhuc erit, qui ipsam poeseos naturam in fabulis fictisque argumentis positam ducat? Etenim nostra verbi explicatio et conjunctior est poeseos naturae, et accommodatior graecae linguae ingenio. Ποιητης enim non solum de poetis, sed etiam de solutae orationis auctoribus \*\*), qui a fabulis longissime absunt, usurpatum reperitur.

Huc

\*) v. Aristot. Poet. I. IV. §. 4. et quae Burmannius in praefat. ad Valer. Flaccum super hoc genere disseruit.

\*\*) v. Fabric. Bibl. Graec. L. I. c. I. §. 1 et 2. Dorvill. ad Charit. p. 289. Dionys. Halicarn. in Epist. ad Cn. Pomp. p. 777. T. VI. Herodoti et Thucydidis libros ποιησεις, et librum suum oratione prosa scriptum, ποιηματα και γεννηματα (Producte; sic φυτα ap. Long. Pastor. II. p. 36 ποιηματα sunt Ερωτος) παιδειας και ψυχης vocat, de Compos. verb. p. 2. T. V. Plato ipse Lyfiam oratorem αγαθον ποιητην vocat in Phaedr. p. 295. 318. et ποιειν λογον dicitur ap. Demosthen. T. II. p. 1401. ed. Reisk.



Huc accedit, quod *ποιεῖν* in uno, quem Aristoteles de re poetica scriptum reliquit, libro illa, quam dixi, vel simili significatione sexcenties occurrit; nam modo *ingere* (*dichten*), carmen componere denotat, ut Poet. I. §. 3. VI. §. 7.; (etiam *erdichten*, ut *μυθους ποιεῖν* ap. Platon. in Phaedon. p. 376. Long. Pastor. II. p. 53.); modo *repraesentare* aut *tractare* sonat, ut VI. §. 8. VIII. 1. 2. IX. 4. XIV. 3. XVII. 2. 3. XXV. 1. 8.; modo vis ei subjecta est *componendi*, v. c. *ὑμνος*, *ψογος*, *ἐγκωμια*, ut IV. §. 2. V. §. 2. VI. §. 7. — Habet quoque *exornandi*, *poliendi* significatum, ut ap. Long. III. §. 4. VIII. §. 1. Dionys. Hal. T. II, p. 166. ut *facta* oratio ap. Cicer. Orat. III, 48. — Est quoque, ut *ποιεῖν* in primis de poetis, *λεγειν* autem et *εἰπεῖν* de solutae orationis auctoribus usurpetur. cf. Interpp. ad Lys. p. 51. ed. Reisk. Quanquam, ut fit, *λεγειν* quoque saepius de poetis adhibebatur; apud Pindarum enim *λογιοι* sunt poetae in Nem. VI, 75. 51. 82. et *λογοι* laudes s. carmina in Olymp. I, 178. Nem. IV, 154. VII, 70. et XI, 22.

*Ποιεῖν* a Platone quoque usurpatur, ut denotet: *ingere*, *repraesentare*, ut in Sympol. II. §. 5. Alcibiad. secund. §. 14. *πεποιηται* *Ευριπιδῆ*; et ab aliis, v. c. Aristid. orat. Plat. T. II. p. 25. vers. 7. ed. Jebb. *αὐτῷ* (*Ὁμηρῷ*) *πεποιηται*; et ib. vers. 17. *πεποίησεν* *ἦκοντα*. Dionysio Halic. de comp. verb. c. XX. p. 145. T. V. *ποίησαντες* sunt poetae. v. Auct. de aud. poet. c. 5. et 10. *ποιητῆς συνθεσεως* in Long. XXXX. §. 3. — Eadem fere vis in Latinorum *faciendo* inest. v. Horat. A. Poet. 385. Cicer. de nat. deor. I, 16: *facerentque*, ut *videremus*; *facere* carmina ap. Virgil. in Eclog. III,



86. VII, 223. facio apologum in Plaut. Stich. IV, 1, 64. Cicer. de senect. c. 7: Sophocles ad summam aetatem tragoedias fecit; Petron.: poema et mortuo epigramma facere. Opus quoque pro *carmine* ponitur. v. Burmann. ad Vellej. Paterc. I, 5.

Ex his perspicitur, *ποιεῖν* artificium proprium esse nomen, sicuti *πραττεῖν* omnium hominum; habet enim hoc notionem *agendi* (praktisch handeln, ut apud Latinos fere; v. de differentia vocum: *facere* et *agere* Manit. ad Cicer. epistol. ad famil. VII, 12. p. 763. ed. Francof.). Sic *πραξις* quaevis actio est ap. Aristot. Poet. III. §. 1. VI. §. 5 7. II, §. 1. III. §. 1. cet. In uno quidem loco Aristoteles voce *ποιεῖν* usus est, ubi dicendum erat *πραττεῖν*, sed necessitate coactus: vix enim aliter sententiam potuisset planam reddere. Locus ille est in Poetic. I, §. 3. καὶ τὸ ποιεῖν αὐτοὶ μὲν δεῖν, Ἀθηναῖοι δὲ πραττεῖν προσαγορεύειν. Restat adhuc locus in Aristotelis libro de re poetica explicandus in c. VI. §. 7, ubi ἔχον, dicit Stagirites, ὅπως ταῖς ἡθῇ μιμνησονται, πραττασι; quod Casaubonus (de Poes. Sat. p. 85. ed. Ramb.) explicat: *tragoediam componunt*, idque non optime. Πραττασιν enim positum est pro: *πραττοντας ποιεῖν*, ut e solemni veteribus loquendi ratione poetis ipsis Aristoteles id tribuerit, quod proprie in personas a poeta in scenam productas caderet. \*)

Jam

\*) Saepissime enim fit, ut tam ligatae, quam solutae orationis scriptores per figurae quoddam genus, quod equidem ad metonymiam retulerim, aliquid ita efferant, quasi effectum sit ab aliqua re, quae tamen remotior ejus causa fuisset;



Jam vero, ut pergamus in Platonis praeceptis recensendis ac illustrandis, orator et naturae et doctrinae praesidiis omnibusque rebus, quae ad artem suam rite tractandam pertineant, instructus et ornatus erit. Quibus accedat exercitatio et diligens studium. p. 369. d. :  
 εἰ μὲν σοι ὑπάρχει φύσει ῥητορικῶς εἶναι, ἔσῃ ῥητῶς ἐλλογιμὸς προσλαβὼν ἐπιστημὴν καὶ μελέτην. \*)  
 ὅτε δ' ἂν ἐλλιπὴς τέτων, ταύτῃ ἀτελὴς ἔσῃ. cf. Horat. Art. poet. 408:

Natura fieret laudabile carmen, an arte,  
 Quaesitum est; ego nec studium sine divite vena,  
 Nec, rude quid possit, video, ingenium; alterius sic  
 Altera poscit opem res et conjurat amice.

I 4

Ita

fuiſſet; vel, ut aliquid ab aliquo factum eſſe dicant, quī, cum id non fecerit, tamen cum illius cauſa aliquam cognitionem habeat et conjunctionem; vel denique, ut cauſae alicui id, ut effectum, adſcribant, quod ipſum cauſa alicujus ſit rei. Quod quidem cum interpretes ſaepe non animadvertiſſent, in cauſa fuit, ut permulti veterum loci et vitio explicarentur et temere corrigerentur. Sic in Cicerone de natur. deor. II, 5: cauſam quae terreret; I, 37: ſpoliat actu; II, 24: vacare voluerunt; II, 16: privat procuratione; velle pro putare uſurpatur; I, 11. 12. 13. cet. Offic. I, 17. 27. Tuſc. Quaest. IV. 7. et I, 11: Democritum — efficientem animum, pro: effici putantem; quemadmodum apud Graecos, v. c. Eurip. Oreſt. 917: κατὰκταίναντι pro: λεγόντι φονεῦθῆναι. Aeſchyl. in ἐπτ. ἀπ. Θηβ. 482. Eurip. Hecub. 469. ἐν κροκεῶ πεπλῶ ζευζομαι ἄρματι πωλους. v. quoque Virgil. Eclog. VI, 46. 62. cf. Caſaubon. ad Theophr. Charact. c. VIII. p. 247. ed. Brunſvig. — Ad hunc igitur modum ii loci in Ariſtotelis poetica explicandi ſunt, ubi πραττοντες ſimili ratione adhibi- tum eſt, in iis cap. VI. §. 4. III, §. 2, al.

\*) Ariſtoteles quoque poſtulat φύσιν, μάθησιν et ἄσκησιν. v. Diogen. Laert. V. 18. Auct. de pueror. educat. IV. §. 2.



Ita fit, ut nulla pulchri procreatio vacare neque ingenio, neque arte possit. \*) Nam ad pulchrum procreandum, ut in superioribus fusius explicatum est, duabus opus est mentis actionibus: coeca quadam, quae fugit intelligentiam nostram (*ideelle Thätigkeit*, quod in artifice ingenium est), et altera, cujus nobis conscii sumus (*veelle*, in artifice ars). Ex quo perspicitur, qui divino aliquo spiritu afflatus non sit, et ingenio careat, eum negatas sequi voces, nec arte carere posse artificem; haec enim adjuvat et excolit ingenium, operique imponit fastigium. v. Aristid. orat. Platon. T. II, p. 29. 30. ed. Jebb.

Ad orationem autem qui accedit, caveat, ne id modo consideret, quo sit ingenio ornatus, sed etiam, ut interiori naturae humanae cognitionem habeat; quae quidem ad philosophiam pertinet. Ad artem enim recte colendam orator, ut animorum, quos inflammare, flectere vel sedare vult, penitus noscat naturam vimque omnem humanitatis, atque in intimos quasi animi humani penetraverit recessus necesse est. Cui quidem adjungenda experientia est; homines orator in agendo diligenter observabit, quo sint praediti ingenio

\*) Genie und Kunst sind die Haupterfordernisse des Künstlers, cf. Herderii Terpsichor. P. II. p. 323. Optime hinc Longinus in libr. de sublim. XXXVI. §. 4. ἡ γὰρ ἀλληλογραφία, dicit, τῶν (artis et ingenii) ἴσως γενεῖται ἂν τελείου; et in c. II. §. 2: ὅτι ἡ φύσις — ἔκ ἐκκαίου τι καὶ παντός ἀμεθοδόν (nulli adstricta legi, quam quidem ars ingenio praescribit) εἶναι φιλεῖ. καὶ ὅτι αὕτη μὲν πρῶτον τι καὶ ἀρχετύπον γενεσεως σοιχείον ἐπὶ πάντων ὑφῆσεν, τὰς δὲ ποσοτήτας καὶ τὸν ἐφ' ἑκάστῳ καιρὸν, ἐπὶ δὲ τὴν ἀπλανεστάτην ἀσκήσιν τε καὶ χρῆσιν, ἱκανὴ παρορίσαι καὶ συνενεργεῖν ἡ μέθοδος κ. τ. λ.)



ingenio, quibusque orationis modis, quaeque animorum partes pellantur. p. 374. e. a. cf. Cicer. Orat. c. III. IV. de finib. III, 21. IV, 5. de Orator. I, 13. 15. Idem cadit in poësin; quocirca Horatius aurea illa dat praecepta in Art. poetic. 309:

Scribendi recte, sapere est et principium et fons.  
Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae,  
Verbaque provisam rem non invita sequentur.  
Qui didicit, patriae quid debeat et quid amicis,  
Quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,  
Quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae  
Partes in bellum missi ducis, ille profecto  
Reddere personae scit convenientia cuique.  
Respicere exemplar vitae morumque jubebo  
Doctum imitatore et vivas hinc ducere voces.

Ita sit, ut et poeta et orator, nisi philosophia \*) instructi sint, nullo fere loco sint habendi. Sapienter

I 5

igitur

\*) Philosophiam non intelligendam esse illam sublimiorem, sed eam, quae ad officia et vitam pertineat (quam Cicero sapientiam vocare solet, ut in Orat. 21.) et artium rhetoricarum (quas *τεχνες* i. e. praecepta Graeci dicunt) contineatur scientia, vix attinet dicere; philosophiae enim nomen latissime apud veteres patuit, adeo, ut quaevis quoque studia humaniora eo nomine augerentur. v. Bud. Comment. graec. ling. p. 1203. ed. Bas. Spalding. ad Quintil. II, 15. §. 33. Illa autem philosophia, quae hominum mores, naturam, ingenium et officia spectat, adhibenda est ad eloquentiae studium. Quanquam inter veteres (in iis Isocrates quidam v. Plutarch. Vol. II. p. 838.) fuerunt, qui, philosophiam multum in hoc genere proficere, negarent. Sed stat praeceptum, ex imis animi nostri fontibus haustum, ingenium, nisi arte et disciplina temperatum quodammodo sit et excultum, in pulchro haud feliciter posse versari. Nam ex illa demum ingenii disciplina ac cultu.



igitur praecipue philosophorum lectionem ad studium oratorium commendat Quintil. X, 1. §. 35. XII, 2. §. 9. sq. 11. §. 17.

Vituperat quoque Plato in rhetorum rationibus hoc, quod rhetoricam profiteantur artem, et veritatem omnino negligendam esse, nilque oportere oratorem prius, nil antiquius habere dicant, quam verisimilia vel credibilia sectari, resque ita efferre, quemadmodum fieri vel possent vel potuissent. p. 375. d. 376. e. 349—351. v. Aristot. rhetor. I, 2. §. 1. 3. Quint. II, 15. §. 32. Recte contra monentem facit Plato Socratem p. 577. d. nullo modo verisimilia aliquem invenire et proferre posse, nisi verum antea bene cognitum habuerit atque perceptum; quicquid est enim, quod verisimile sit, id tum apparet, cum antegressa est veritas: ὥς ἄρα τὰ τοῦ εἰκὸς τοῖς πολλοῖς δι' ὁμοιοτητα τὰ ἀληθῆς τυγχάνει ἐγγιγνομενον· τὰς δὲ ὁμοιοτητας ἄρτι διηλθομεν ὅτι πανταχὲ ὁ τὴν ἀληθειαν εἰδὼς καλλις ἐπίσταται εὖρῖσκειν. Nam verisimilia superstruuntur quasi veris, tanquam fundamento suo. Hoc igitur non bene jacto, totum dilabatur et corruat opus necesse est. Ex quo intelligitur, eloquentiam, si veritatis studio careat, nullam esse artem. p. 351. a. Quapropter in Symposio quoque (XX, 6. 7.) Plato vituperiis eos afficit, qui veritatis quandam speciem tantum sequantur, et eloquentiam ducant in verbis positam. Similis autem est ratio poeseos. Quocirca probabilitatem ejus quoque esse caput Aristoteli placet in Poet. IX. §. 1. v. Hurd.

ad

cultura, ut ita dicam, judicium proficiscitur, quod nos dicimus Geschmack; quod quidem a pulchro nequit separari.



ad Horat. A. P, 317. T. I. p. 226 sq. Lessing. in Hamburg. Dramat. P. II. p. 89 — 95. 289 — 344. P. I. p. 146. sq.

Idem fere Horatius de poesi praecipit, v. 338:

Ficta voluptatis causa sint proxima veris,  
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi.

et Auct. ad Herenn. I, 9: Verisimilis, dicit, narratio erit, si, ut mos, ut opinio, ut natura postulat, dicemus; si spatia temporum, personarum dignitates, consiliorum rationes, locorum opportunitates constabunt. “

Namque in poesi, quemadmodum in qualibet oratione, ficta cum veris lic copulata et conjuncta esse debent, ut omnia e necessitate quadam consequi videantur. Igitur interior quaedam veritas in utraque inesse debet; id quod notius ac vulgarius est, quam ut desideret orationem meam —

Quae denique Plato generatim atque universe de vera rectaque scribendi ratione ac de utilitate, quam quis e suis ipsius scriptis possit percipere, monet ac praecipit, ea aurea sunt atque divina. p. 382 sq. Veram videlicet et rectam, qua viri sapientes divino illo artis scribendi munere utantur, rationem dum vividis depingit coloribus, tacite carpit eos, qui leve et desultorium quoddam huic generi studium impendant; qua re fiat, ut plane isti abutantur divino illo, quo auctum genus humanum est, dono atque munere.

Hic



Hic quoque Horatius vitiosos sui temporis poetas infectatur, eorumque studium refutare conatur, in A. P. 379 — 82. 470 — 73. Poesis ars ei divina est, v. 391 — 408., non levis, sed summa honestate et dignitate. Ex quo intelligi vult Horatius, qui poesin diis amicam et sociam a Musis non afflatus attingat, eum divinitatem ejus violare; ut tacite aequalium suorum levitatem et stultitiam accuset in eo, quod admodum levem et desultoriam poesi operam impendant, et in tam nugatoria et levi arte non magnopere putent elaborandum esse. Recte igitur faciendum esse putavit, istos ut poetas, dignitatem et gravitatem poeseos pulcherrimis versibus describendo, eam ne temere attingerent, moneret atque cohiberet.

Lucianus quoque veros esse poetas, si a Musis afflentur, a quibus si deserantur, errare dicit in Jov. confut. init. T. II. p. 118. ed, Bened.: *οἱ ποιηται δε, ὅποσα μὲν ἂν ἐκ τῶν μῦθων κατεχομενοι ἄδουσιν, ἀληθῆ ταυτα ἐσιν. ὅποταν ἀφωσιν αὐτας αἱ θεαι, καὶ καθ' αὐτας ποιῶσι, τότε δὴ καὶ σφαλλονται καὶ ὑπεραντῖα τοῖς προτερον διεξερχονται. καὶ συγγνωμῇ, εἰ ἄνθρωποι ὄντες ἀγνοοῦσι τ' ἀληθεῖς, ἀπελθόντος ἐκείνου, ὅπως παρὸν ἐρραψωδε δὲ αὐτῶν.*

Nec vero Plato non laudandus in eo, quod Socratem inducit dicentem p. 378. deorum gratia colendam esse artem scribendi et differendi, id est, nullum alium nobis in orationibus quibuslibet conscribendis finem debere propositum esse, quam, ut pulchro, vero et bono iis animum nostrum excolamus ac nutriamus; ut in scriptis nostris, haud fallacibus illis, nec unquam,  
quae



quae sibi credita sint, sine usura reddentibus, cujuslibet boni et pulchri semina quasi deponamus, quorum fructus etiam tum, cum proveciores jam aetate futuri simus, nosmet ipsos adjuvent, nobis ipsis profint. Quodsi igitur opera tua scribendique studium spectat ad inanem gloriolam, ad ambitionem, ad opes, ad alia generis ejusdem; si rationem habes aliorum gratiae et amicitiae et benevolentiae; ut distinctius loquar: si facultate dicendi rem assequi studes extra pulchrum, verum et bonum positam, ideoque fluentem et labentem, at non res spectas divinas, nec eas mutabiles ac fragiles: planum est, abuti te arte scribendi. p. 378. Namque solae veri, boni et pulchri formae semper sunt, neque nascuntur, neque occidunt, semper manent eodem statu: ergo divinae \*) sunt. Has vero contemplari, in his habitare, viri boni et sapientis est. Nam ut quisque est vir optimus, ita unum suum studium in doctrina ac sapientia collocabit; sapientis autem vita diuturna est deorum rerumque divinarum contemplatio ac imitatio. \*\*) v. Polit. X. p. 613. A. VI.

\*) Nam divina sunt ea, quae non mutantur, sempiterna, constantia, propria. v. Ocell. Lucan. c. II. §. 23. Aristot. de mund. II. §. 4. Diog. Laert. VIII. §. 26. fin.

\*\*) Quod quidem luculentum Stoicorum quoque fuit decretum, v. Cic. de nat. deor. II, 14. Senec. consol. ad Helv. 8. Boeth. Conf. Phil. II, 5. Lactant. div. instit. VII. 4. V, 4. ira dei 14. Illud enim est Zenonis *ὁμολογούμενον*; ζῆν, sibi constanter vivere, secundum eandem semper regulam, h. e. cum virtute, qua summum bonum Stoici terminabant, semper congruere, ut optime Cicero explicat Offic. III. 3. §. 7. Diog. Laert. VII, §. 87. sq. ubi cf. Interpp. v. Tiedem. System d. Stoisch. Philos. T. III. p. 78. Quod quidem Zenonis eximium uniceque verum omnis philoso-



VI. p. 500. C. D. de leg. IV. p. 716. Theaet. p. 176. v. Alcibiad. I. p. 65. 68. T. V. ed. Bip. cf. Morgenstern. Comment. p. 152 sq. Wyttenb. ad Plutarch. de sera numin. vindict. p. 15. Huc quoque pertinent egregia Sallustii loca: Nam praeclara facies, magnae divitiae, ad hoc vis corporis, alia hujusmodi omnia brevi dilabuntur; at ingenii egregia facinora, sicuti anima, immortalia sunt. Postremo corporis et fortunae bonorum, ut initium, finis est: omnia orta occidunt, et aucta senescunt; animus incorruptus, aeternus, rector humani generis agit atque habet cuncta, neque ipse habetur.“ Jugurth. II. et in primo conjur. Catilin. capite: Divitiarum et formae gloria fluxa atque fragilis: virtus clara aeternaque habetur.“ v. quoque J. Paul. in: Camp. Thal. p. III.

In

philosophiae, quae dicitur, moralis decretum Cleanthes, si Stobaeo fidem habueris in Eclog. II. p. 171. vel alius quispiam commutavit addendo *φύσει* ea, quam *natura* apud Stoicos habebat, latissima notione *dei* vel legis divinae et humanae. v. Ciceron. in Finib. bon. et mal. III, 22. IV, 5. Offic. III, 5. §. 7. 8. §. 2. de legib. II, 4. Haec de nobilissimo illo Stoicorum placito mea est sententia; quod quidem placitum cum Cicero ipse nonnullis in locis, ut in libr. de finib. bonor. et mal. II, 11. III, 9., non optime interpretatus sit, quid mirum, illud identidem male intellectum et dijudicatum esse a recentioribus, si a Tiedemannio jam laudato discefferis (etsi is Zenonis illud decretum *ὁμολογούμενος ζῆν* a postera accessione: *φύσει* non satis disjunctum mihi videtur), et Ch. Fr. Schultzius (v. Prolegom. ad Senec. de vit. beat. Lips. 1797. p. 12 sq.) exceperis, etiamsi hic quoque non satis illud mihi videtur discrimen attendisse. Lubenter vidi, non aliam sententiam nuper secutum esse G. T. Krugium in dissert. qua Zenonis et Epicuri de summo bono sententiae cum Kantian. hac de re doctrina breviter compar. Witteb. 1800. 4.



In universum autem ut orator vel scriptor quislibet nonnisi res divinas, id est, ea spectabit, quae animum nostrum attingant, ad eum excolendum et perficiendum conferant, et eadem cum animo immortalitate gaudeant: sic summum hominis fastigium ac finis est ψυχῆς παιδεία. v. Phaedr. p. 309. c. de leg. V. T. VIII. p. 203. I. p. 44. Phaedon. p. 244. T. I. Theag. p. 6. T. II.

Tangere autem et urere mihi videtur Plato illis de vero scribendi usu monitis sophistas, qui vano gloriae abrepti studio orationes (ἐπιδειξεις vel ἐπιδεικτικὴς λόγος inde dictas) vim suam et loquendi artem ostendendi plaususque accipiendi causa haberent, v. Cic. Orat. 13. Pausan. VI, 23. Quint. II, 4. T. F. Lentzius in animadv. in Phaedr. in Act. societ. Rheno Traj. T. II. p. 310. — Illi autem homines vel maxime abhorrebant a veri ac sapientis scriptoris officio ac rationibus. Omnis enim scriptor viri boni et sapientis nomen non meretur, nisi vera et bona scripserit, ratione et rerum utilium ac pulchrarum cognitione satis instructus. Huc accedat oportet, quod scripta sua non supra modum efferat et praedicet. Praedicet autem? imo vero etiam, quaecunque in animo cujuslibet boni et pulchri semina adhuc recondita habeat, ea multo praestantiora scriptis illis ducat, persuasus, quae literis mandaverit, parvum tantum esse eorum instar, quae animus adhuc inclusa et recondita habeat, quippe quae literis mortuis penitus referri atque exprimi non possint. Igitur scripta nonnisi lusus cujusdam causa, ut jucundo aliquo modo memoriae succurratur, componenda sunt; ut, quantum aliquis inde et in posterum

tempus



tempus proficiat, minime eum possit poenitere, p. 384.  
d. ἀλλὰ τὰς μὲν ἐν γραμμασι κηπὰς, ὡς εἴκοι, παιδίας  
χαρὶν σπερὶ τε καὶ γραφῇ. ὅταν δὲ γραφῇ, ἑαυτῷ δὲ  
ὑπομνηματα θησαυρίζομενος, εἰς τὸ ληθῆς γῆρας ἔαν ἱκῇ-  
ται, καὶ παντὶ τῷ ταυτὸν ἰχθὺς μετιόντι, ἡσθῆσεται τὰ  
αὐτὰς θεωρῶν φουμένους ἀπαλὰς. ὅταν δὲ ἄλλοι παι-  
δίας ἄλλαις χρωνται, συμποσίοις τ' ἀρδόντες αὐτὰς,  
ἑτέροις τε ὅσα τῶν ἀδελφῶν, τοτ' ἐκεῖνος, ὡς εἴκοιεν,  
ἀντὶ τῶν οἷς λεγῶν παιζῶν διαξεί. Quibus quidem  
verbis significare mihi Plato videtur, quam ipse ad li-  
teris consignanda decreta et sententias suas sequatur,  
rationem: διαλογῶν (sic enim legerim pro: οἷς λεγῶν \*)  
παιζῶν διαξεί, et: τὰ ἐν λόγοις δυναμένους παιζειν, δι-  
καιοσύνης τε καὶ ἄλλων, ὧν λέγεις, περὶ μυθολογούντων;  
ubi praesertim voce: μυθολογούντων respicere mihi  
videtur sermonum suorum, praecipue Phaedri, for-  
mam, in quibus multa ficta, imaginibus ac fabulis \*\*),  
quales poetarum sunt, expressa leguntur, et argumen-  
tum,

\*) Sic equidem malim legere cum censore in Ephem. univ. li-  
ter. 1798. nr. 145. quam cum Heindorf. in specim. con-  
ject. p. 17. ἐν οἷς λεγῶ, ut quod aliquanto frigidius sit ac  
languidius; utroque autem melius mihi videtur: ἐν  
λόγοις; ut paulo post scriptum est: τὰ ἐν λόγοις δυναμένους  
παιζειν.

\*\*) v. Tennem. System d. Plat. Phil. T. I. p. 142. Eberhard.  
neue verm. Schrift. p. 384 sq. Fabulis autem, tanquam  
poeta, Plato solet ludere. v. Phaedon. p. 376. H. ἐννοήσας,  
ὅτι τὸν ποιητὴν δεοί, εἰπερ μέλλοι ποιητὴς εἶναι, ποιεῖν μύθους,  
ἀλλ' ὃ λόγους. “ Μυθολογούντων autem philosophi etiam tum,  
cum exemplis e fabulis aliquid demonstrant; hoc enim est  
μυθολογεῖν ap. Xenoph. Sympot. VIII. §. 28. Long. Pa-  
stor. IV. p. 114. cf. de vocum μῦθος et λόγος discrimine  
Wyttenbach. ad Plutarch. de sera num. vindict. p. 82. 83.  
et Koenius ad Gregor. de dialect. p. 235.



tum, quasi fabula (μῦθος), certum reperitur, cui sublimiores philosophiae suae rationes, ludendo quasi et id non agens, superstruxit Plato. Ejus vero exemplo Horatius quoque satiras suas lusus vocare videtur. v. Satir. I, 10, 37. Epist. I, 1, 12. Ubique enim Plato, quemadmodum Horatius, ita ludere videtur, ut tamen res agat serias easque unas ante alias gravissimas homineque sapiente dignissimas: ut scripta ejus verissimam Satyrorum illorum et Silenorum, quibus Alcibiades in Plat. Symposio extremo lepidissime comparat Socratem, reddant imaginem. Quo quidem ingenuo et elegante jocandi genere, quoniam poesin cum maxime attingit, haud scio an, philosophia ipsa excepta, nil jucundius atque praestabilius, hominum vitae datum sit.

Atque iis, quae de vero scribendi usu monet Plato, figere mihi videtur temporis sui rhetores, qui omnem sapientiam in iis, quae scripserint, depositam quasi putarent, et propterea eximii ea pretii haberent; verum enim vero longe alia est scribendi ratio, qua verus philosophus utitur. Sic enim Plato: πολὺ δ' οἶμαι καλλιῶν σπουδῇ περὶ αὐτὰ γίγνεται, ὅταν τις τῇ διαλεκτικῇ τεχνῇ χρωμένος, λαβὼν ψυχὴν προσήκυσαν, φυτεύῃ τε καὶ σπείρῃ μετ' ἐπίσημης λόγου, οἱ ἑαυτοῖς τῷ τε φυτεύσαντι βοηθεῖν ἱκανοὶ τε καὶ ἔχῃ ἀναρποῖ, ἀλλὰ ἔχοντες σπέρμα, ὃθεν ἄλλοι ἐν ἄλλοις ἡθροσι φυόμενοι τέτ' αἰεὶ ἀθάνατον παρέχειν ἱκανοὶ, καὶ τὸν ἔχοντα εὐδαιμονεῖν ποιοῦντες, εἰς ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατόν μαλιστα. Divinus locus! Optima ac pulcherrima veri, boni et pulchri semina scriptor, ut ne opera sua inutilis sit, seminaque

K

illa



illa praeclara perdat, suo ipsius animo injicit, animo suo inscribit, id est, quae divinae philosophiae (διαλεκτική τεχνη χρωμενος) praeclara et pulchra debet, ea condit in animo, in cujus latebris, ut arbor, occulta crescunt, et non solum ipsi philosopho, sed in posterum aliis quoque maximae sunt utilitatis, maximi fructus. Ψυχην προσηκισσαν λαβων dixit Plato quasi de tabula loquens apta, cui philosophiae praecepta ac rationes inscribi possint, quae bene ea servet, ut ne temporis longinquitate deleantur, vel aliquid nitoris amittant. Ceterum γραφειν ἐν ψυχῇ, ἐν φρεσὶ usitatissima est, poetis praesertim, loquendi ratio, \*)

Ex his omnibus, quae de vero scribendi usu ex ipso Platone attulimus, sine ulla dubitatione confirmaverim, eum in dialogis conscribendis proprias ac genuinas philosophiae suae rationes exponere et in medium proferre nunquam in animo habuisse, sed nonnisi id spectasse, ut aequales suos falsas eorum opiniones et errores corrigendo ad rectam philosophiae viam perduceret, praepararet quasi, eorumque studium et amorem in vera philosophia colenda excitaret: ut ejus dialogi altiore ac remotiore finem spectaverint, quippe

\*) v. Aeschyl. Prometh. 765. ubi cf. Schützi not. Choeph. 442. Supplic. 183. Sophocl. Philoct. 1318. Aristoph. 450. v. Martin. var. lect. p. 205. Ad similem imaginem Plato utitur voce γραφειν in Phileb. p. 255. T. IV et ζωγραφος in Theaet. p. 156, 158, sq. T. II. Phileb. p. 266.



quippe in quibus semina tantummodo verae et rectae philosophiae deposuerit Plato \*).

Cujus quidem rei vel maximam in Platonice rationibus dijudicandis et aestimandis diligentiam adhibendam esse, id argumento esse potest, quod multi, quos fugisset Platonis in dialogis faciendis ratio et consilium, prave et perverse de ejus rationibus atque decretis judicaverint, Platonem opinantes in iis locis, ubi pro diverso consilio et tempore diversa proposuerit, sibi ipsum haud constituisse secumque pugnasse. Itaque Platonem, quamvis varia de deo et diis diversis in sermonibus dixerit et finxerit, constanter tamen id fecisse, facile ex ea, quam proposuimus, potest ratione probari. Falsus igitur est, ut uno defungar exemplo, Massieus in Platone reprehendendo, quod modo de uno deo, modo de pluribus locutus sit. v. Mem. de Literat. T. III, p. 7. Quanquam in illo loco facilius est lapsus, quo pauciora in Platonis ipsius scriptis patent, quae apertam et promptam ejus rei significationem habeant, et quo magis dubium est, certamine sibi Plato finxerit ac discipulis suis tradiderit

K 2

dei

\*) cf. bene de hac re differentes *Eberhard* in: *Neue vermischte Schrift.* p. 368 sq.; *Tennemann* in: *System der Platon. Philos.* et in: *Geschichte d. Philos.* T. II. p. 216 sq.; et *Hardionem* in: *Memoir. de Literat.* T. XXII, p. 538 sq.: C'est contre des erreurs si pernicieuses que Platon s'élève avec tant de force dans ses dialogues; il n'en a composé le plus grand nombre que pour les détruire et pour ramener les hommes à des idées saines, raisonnables et conformes aux sentimens de la nature qu'on s'efforçoit d'étouffer.



dei notionem, an vero philosophos quosdam imitatus nullam in eo genere affirmationem adhibuerit, ac causam philosophiae in hac re esse inscientiam \*) existimaverit.

Sed quodcunque horum verum sit, illud certe, cum et aliorum et ipsius Platonis (v. Epistol. VII. p. 130. T. XI.) testimoniis confirmetur, extra omnem dubitationem positum est, Platonem interiores quasdam discipulis vel amicis intimis philosophiae suae rationes tradidisse, easque admodum sapienter populi, \*\*) imprudentis illius saepissime, et stultesibi rerum, quas ne cogitando quidem assequi potest, arrogantis iudicium, plurimaque non ex veritate, sed ex opinione aestimantis, subtraxisse cognitioni. —

Atque

\*) v. Cic. de nat. deor. I, 1. Eam autem quam posuimus, veram esse ab omni fere aevo vexati illius loci lectionem, nobis quidem est persuassimum. *Causa* est vel status, conditio (Cic. agrar. III, 2. Offic. I. 31. III. 27. Orat. I, 89. v. Ernest. Clav. Cicer. h. v. Manut. ad Epist. ad famil. I, 1. 7. 9. II, 6.), vel caput, summa, id, quo omnia referuntur ac redeunt. v. Cicer. de Orat. II, 25. 30. pro Milon. 22. — Verba autem: *id est principium* a librario vocis *causa* vim male capiente, et *causam* putante h. l. esse ἀρχήν, principium, adscripta sunt, ut explicationi inservirent. Similis ratio fuit in verbis adjiciendis: *id est, naturae rationem*, in libr. I, 8. v. c. 14. II, 9. 29. alia. Ceterum emendatio nostra Xenophontis in Memor. Socrat. I, 1. §. 13. loco, quem Cicero ante oculos, certe in mente habuit, mirum in modum confirmatur.

\*\*) Ne in offensionem ejus caderet. v. Tim. p. 303. republ. VI. p. 110. epistol. II, p. 96. Cicer. de natur. deor. I, 23. I. 30.



Atque, ut revertatur oratio ad Phaedrum, haud scio, an Platonis fuerit ratio, sub Phaedri persona falsos illos carpere assentatores, qui, cum ipsi omni destituti doctrina essent atque judicandi facultate, depictas illas et inani doctrinae acuminisque specie fallentes sophistarum orationes in coelum laudibus efferrent, eorumque adeo indulgerent vitiis; quae quidem propter inanem verborum sonitum et gravitatis speciem auditores, verborum ponderi inhiantes atque numero orationis flumini, facile poterant praeterlabi. Etenim maxima erat sophistarum jactantia atque laudis cupiditas. Quapropter Plutarch. de se ips. sine invid. laud. c. XIV. *Οἱ δὲ ῥητορικοὶ σοφίζαι, δicit, το θειως και το δαιμονιως και το μεγαλως ἐν ταῖς ἐπιδειξεσι προσδεχομενοὶ και το μετριως και το ἀνθρωπινως προσπολλυχσι.* Juvenum vero erat mos in sophistarum recitationibus acclamare: *ὀρθως, εὖ vel ὑπερεῦ.* v. Casaub. ad Theophr. Charact. c. V. Idem fieri solebat apud Romanos, v. Cicer. de orator. III, 26. Pers. Satir. I, 49. 84. Martial. Epigr. II, 7.

In eo Horatius quoque falsos illos infectatur laudatores ac adulatores in art. poet. 426:

Tu seu donaris, seu quid donare velis cui,  
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum  
Laetitiae; clamabit enim: pulchre! bene! recte!

et v. 445:

Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,  
— — non dicet: Cur ego amicum  
Offendam in nugis?

Denique



Denique limanda ac polienda sunt ea, quae scripseris. p. 388. d. 389. v. Horat. A. P. 293. Satir. I, 10, 72. Epistol. II, 1, 167. Pers. Satir. I, 106 sq.

Sic mira quaedam, ut in toto consilio, ita in singulis praeceptis, Horatii reperitur in arte poetica cum Platonis Phaedro consensio; quam si ita aperui, ut utrique operi, praecipue autem Horatiano, ex ea, quam institui, comparatione aliquid lucis affusum sit, me non frustra hanc operam sumxisse opinabor.



---

HENR. CAR. ABR. EICHSTAEDT

S. P. D.

FRIDERICO ASTIO

VIRO ORNATISSIMO.

---

**B**iennium est, ASTI, VIR ORNATISSIME, quum  
et privatim Tibi et publice gratulabar laudes,  
quas editis Observationibus in Propertium, in-  
genii doctrinaeque Tuae praeclaris primitiis,  
Te brevi consequuturum augurabar. Quae spes  
etsi me non fefellit, tamen nihil minus existi-  
mavi, quam fore umquam, ut ipse Tibi sive co-  
mes seu dux essem ad illas laudes augendas. Si  
qua enim commendatione indigeres, quae adi-

L

tum



tum Tibi vel ad tabernas Sosiorum, huius modi libellis procurandis fere difficilium, vel ad lectorum animos expectationemque patefaceret; eam ita cumulate praeftiterat Fridericus Jacobs, praeceptor quondam Tuus, idemque amicus meus, ut literis illis, quas praestantissimus vir Tuis Observationibus praemisit eruditionis pariter atque humanitatis plenas, Tu prope communis eruditorum favoris haud dubiam adeptus praerogativam viderere. Verum enim verò quod privatim non erat necesse fieri, id ut facerem, publica me causa commovit. Nam quum Tu, DOCTISSIME ASTI, hortatu nostro e Societatis Latinae umbraculis primus iam prodeas in lucem; quum illa in Te, pristinum ac laudabile institutum magna cum Tua laude renovantem, tamquam in exemplum intueatur: primum hoc mihi cavendum putavi, ut, quod privatim suavissem ac idemtidem rogassem, in eo ne auctoritatem meam publice defugere viderer. Deinde par esse arbitratus sum, in hoc primo exercitationum nostrarum specimine accurate exponere, quid consilii ac rationis in eius modi libellis et

iuben.



iubendis et scribendis et producendis in publicum sequi placeat.

Meministi, CARISSIME ASTI, neque ignorant Sodales Tui, quo modo nata sit Tua haec de Platonis Phaedro disertatio. Quae quoniam nunc ostenditur theatro maiori, et ad externos quoque lectores proficiscitur, nec ab his volumus, quod iudicium ipsorum quodam modo regat, ignorari. Tetigerat, sicut ipse in praefatione scripsisti, animum Tuum parum decorum silentium, quo Societas Latina per multos annos usa, veterem suam gloriam perditum ibat. Itaque quum ego, suscepta nuper Societatis instauratione, diligenter admonuissem Sodales, ut rerum suarum satagentes, institutum maiorum, et per se commendabile, et nostra aetate, quae studia eius modi despiciari didicit, in primis commendandum, omni contentione ac fervore tuerentur, utque aliquid subinde excuderent, quod et Societati ornamento, et aliis usui, et auctoribus ipsis laudi esse posset: nova cohortatione iteratisque stimulis vix opus apud Te erat,

L 2

quem



quem et honestatis amantissimum, et eorum omnium, quae ad comparandam veram laudem ducunt, appetentissimum vel faulrix natura genuit, vel optima egregiorum virorum disciplina conformavit. Haerebat Tibi tum in manibus Plato, cuius placitis ex recentissimorum philosophorum decretis novam affundere lucem tentabas. Ostendi Tibi praeter alios libros, qui ad ampliandum locupletandumque scribendi argumentum invitarent, etiam Caroli Godofr. Schreiteri, Professoris Lipsiensis, de Horatio Platonis aemulo disputationem, duabus illam nominibus mihi etiam nunc in paucis caram: primum, quod cum disserendi acumine insignem orationis et raram labenti aevo elegantiam coniungit; deinde, quod gratam mihi offert memoriam illius temporis, quo doctissimi viri lectionibus Horatianis in alma Lipsiensi cum perpau- cis condiscipulis, sed iis qui numerum ingenio et ardore compensarent, non sine magno fructu interfui. Mirifice Te cepit lectio dissertationis, scribentemque ac relegendem in tam varias partes traxit, ut, quem paucarum fore pla-



plagularum putaras, ecce liber non exiguae molis exsisteret. In quo vel censendo vel curando quas mei partes officii esse ratus sum, easdem in iis, quae in posterum ex hac schola nostra in lucem emittentur, scriptis constanter religioseque servabo. Quamquam igitur providebo, ne genus scribendi prorsus indignum sit nomine ac professione Societatis illius, cuius auctoritate et auspiciis hae scriptiones prodeunt: tamen nunquam id licere mihi arbitrabor, quod, qui praefides disputationum academicarum vocantur, sibi sumere solent, ut argumenti ipsam tractationem ad mentem et sententiam meam componam atque reformem. Non deero quidem iis, qui me consulunt, admonendo, communicando, cavendo; praesertimque specimina, in ipsis Societatis conventibus ante, quam typis exscribantur, ad disceptandum proposita, diligenter et cum cura tractabo. Verum quo minus earum quoque disputationum, quae istis privato studio adiiciuntur, rationem prorsus mutem, habitumque et formam diffingam, duae sunt causae, quae me prohibeant. Prima haec, quod, qui talia scribunt, ii  
iam



iam sunt, qui suo ingenio suisque eruditionis opibus, ut mihi cogniti sunt, ita etiam apud alios cenferi debeant. Altera, quod haec Sociorum Latinorum specimina sunt, in quibus ipsa speciminis ratio et natura postulat, scriptoris esse, non correctoris aut magistri, quod proponatur. Quamobrem etsi in libello Tuo, HUMANISIME ASTI, erant, quae mihi non probarentur: tamen ea vix attigi aliquoties obelis meis, vestigia eorum prope nusquam continuis lituris abolevi.

Ita scis, ASTI, de illa novissimae philosophiae ad Platonem explicandum accommodatione quid censeam. Parum abest, quin hoc totum explicandi genus illi apponam, quo Kantii quidam asseclae ad detorquenda librorum religionis nostrae, etiam Judaicae, loca nuper abusi sunt. Deferbuit iam ista cupiditas, qua moralis seu practica scripturae interpretatio in libris ac scholis nonnullis agitabatur: item brevi tempore, opinor, exorientur, qui auctoritate sua exemploque cavebunt, ne explica-  
tio



tio veterum philosophorum finitima chiroman-  
 tia existimetur. Mihi quidem, ut ingenue fa-  
 tear, in hoc genere alia videntur speciosiora  
 esse, quam veriora; alia prorsus falsa, et tum  
 a rectis interpretandi legibus, tum ab antiquae  
 philosophiae ingenio quam maxime abhorren-  
 tia; pleraque ad ingenii liberalem quemdam  
 lulum liberaliter revocanda. Quod postremum  
 iudicium Tibi non displicebit, ASTI, qui, si-  
 cut et in familiari fermone aliquoties mihi  
 dixisti, et in libello Tuo posuisti, ludere  
 non modo humanissimum censeas, verum et-  
 iam divinum. Sed hoc quidquid sit, et quomo-  
 documque accipiatur; equidem non dubito,  
 quid hoc de lusu iudicem, apertius expro-  
 mere. Non ignoras, quid Diogenes \*) nar-  
 ret Socratem dixisse de Platone, quum eius  
 Lysidem audiret recitari. Idem mihi Plato,  
 et, quia veteris Comoediae sales amabat, etiam  
 festivius ille ac dicacius, videtur dicturus fuisse,  
 si, quae recentiores quidam philosophi eorum-  
 que sectatores ingeniose ipsi de suo affinxerunt,  
 ea

\*) Lib. I. Sect. 35.



ea legere ac perpendere potuisset. Verum, ut dixi, ne in his quidem volui aut meas Tibi opiniores obtrudere, aut evellere alienas. Nam et unusquisque naturae suae, ut poëta ait, semina sequitur, et cupidi maximeque illiberalis magistri est, discipulis imperare ea quae sibi placeant, ab iis quae ipse improbet, illos abstrahere atque abalienare. De iis loquor opinionibus, quae per se non periculosae damnosaeve sint: nam in caeteris alia tenenda est ratio. At sicut in omni philosophia, quae hoc nomen mereatur, insunt vera, excelsa et digna tum inventorum sagacitate, tum omnino hominum altitudine: ita in ea, quam Tu studiose sectatus es, nihil inest neque periculi, neque damni, aut, si quid est, illud imperitis tantum et ἀνοήτοις infertur. Retulit nescio quis ex vetere poëta, quem Musae placido lumine non viderint, iis Circes pocula perniciem parare. Id etsi haud scio, an transferre liceat ad philosophorum quorundam doctrinam, cuius haustus iis, quos non adspiciant Musae, videatur exitio fore:



fore: tamen de Te, HUMANISSIME ASTI, praeclare sperare nos iubet ingenium et studium Tuum diutius nobis penitusque perspectum. Nam quum eae artes, quas ab humanitate et veteres appellarunt, et recentiores, etiam inhumanissimi, vocare solent, tanto sui desiderio Te inflammant, ut eas alacri et constanti animo persequare; quum Graecorum poetarum vel naturalis simplicitas, vel decora gravitas, philosophorum perspicua et limata subtilitas, aliena illa ab ostentatione et fastu, aliena item ab affectata verborum obscuritate flexiloquisque et ambiguis oraculis (nam Heracliti cognomentum \*) hic nihil ad nos, neque Chrysippi nobiles sortes \*\*) moramur); quum igitur illa recte cogitandi scribendique praestantissima et unica exempla mentem Tuam iam pridem impleverint ac teneant: numquam Tu probabis, nedum imitaberis, eorum mores, qui summum scilicet sapientiae culmen escendisse sibi videntur, si — nosti reliqua.

Sed

\*) CICERO N. D. III, 14. de Divinat. II, 64.

\*\*) CICERO de Divinat. II., 56.



Sed ut philosophicam libelli Tui partem mittam, in caeteris lectionis doctrinaeque copiam abunde demonstraſti. Quamquam in his quoque non pauca ſunt, quae mihi vel limanda, vel paullo aliter declaranda videantur. Ita vellem, in loco de Mimis, a Platone impenſe adamatſis diligenterque ad imitationem vocatis, cautius verſatur eſſes. Recte Tu quidem ac providenter deſeruisti illorum ſectam, qui permixtis Graecorum Romanorumque Mimis, rem in ſe ſatis obſcuram maiore obſcuritate obruerunt. At eorum quoque Mimorum, qui Graecis fuere proprii, diverſae aetates, diverſa genera diſcernenda ſunt. Nam ab initio quidem ſubitaneis illis et ab omni compositionis concinnitate cultusque ſollertia alieniſſimis luſibus unum hoc fuit propoſitum, ut factis hominum turpibus ridiculiſve imitatione exprimendis plebi riſum moverent. Ad quae primordia Mimorum maxime referendam puto ſententiam Hurdii, quam Tu pagina 17 acute ponderaſti. Sed poſtea non modo latius illi diſſeminati ſunt, verum etiam multis modis immutati, ita tamen, ſuam ut natu-  
ram



ram non plane exuerent. Quippe omnibus Siciliae et Magnae Graeciae urbibus sua quaedam et peculiaris fuere ludorum genera, quae et propria nomina haberent, nec raro communi Mimorum appellatione comprehenderentur. In his alii Mimi sermonibus non praemeditatis convivis exhilarabant, additis saltationibus pantomimicisque ridicularum actionum repraesentationibus. Alii, literis consignati, lectorum delectationem, parum interdum honestam, iocandi varietate, festivitate, etiam spurcitie quae-  
rebant. Alii in scenam introducebantur, quorum perpauci, ad artis formam aliquo modo reducti, fabulae vel argumenti quamdam perpetuitatem sectabantur, plerique ex tempore ludicra oculis auribusque subiiciebant. Hos tales Mimos etiam recentiores gentes et habuerunt, et frequentarunt: neque receptis iamiam probatisque Thaliae cultioribus inventis, ab illis abstinerunt. In primis Angli, quod Jonathan Toupius in longe alio genere de iis iudicavit, etiam in hoc semigraecos se esse ostenderunt. Quorum ludi quidam scenici, tum vetustio-



res \*) tum recentiores \*\*) ita nobis describuntur, ut callida rectoque iudicio temperata comparatio indolem et ingenium Graecorum Mimorum optime recludat. Caeterum illorum omnium Mimorum luculenta et testimonia et fragmenta in scriptis veterum, praecipue in Athenaei Deipnosophistis, locupletissimo illo reconditoris doctrinae thesauro, passim occurrunt. Quae testimonia \*) nisi accurate discernantur et ad certas

Mimo-

\*) v. COOKE Grundsätze der dramatischen Kritik p. 208.

\*\*) v. quae de exodiis Anglorum, Entertainment's dictis, retulit ARCHENHOLZIVS in libro: England und Italien III, p. 158. Alios libros, qui huc pertinent, indicavit BLANKENBURGIUS ad Sulzerum I. p. 510.

\*) Eorum magnam partem congestam, non item digestam aut momentis suis ponderatam, cognoscere licet ex libris duobus, quorum alter nostratibus non satis innotuit, alter e memoria et usu iam paene evanuit, neuter hanc tam iniquam sortem meruit. Ille est Francogalli: d'

AVL-



Mimorum classas revocentur ab iis, qui ad hoc argumentum se in posterum daturi sunt, vereor, ne scribendi omnis opera inutiliter consumatur. Exputabis hinc, ASTI, quid de iis censeam, quae pagina 19 scripsisti „inter Graecos Romanosque Mimos id quoque intercessisse discriminis, quod hi ad argumenti exitum, risus causa, non perducerentur, Graecorum contra Mimi, quamvis fabu-

AULNAYE Recherches sur l'origine, les progres et les effets de la Pantomime chez les Anciens, Paris. 1789. 8.; hic Germani: IO. BENED. CARPZOVII Paradoxon stoicum Aristonis Chii ὁμοιον εἶναι τῷ ἀγαθῷ ὑποκριτῇ τὸν σοφόν, apud Diogen. Laërt. VII, 160. etc. Lips. 1742. 8. (cuius libri sectio prima de histrionibus et hypocritis uberissime agit). Galli liber nondum prodierat, quum BECHERUS et ZIEGLERUS, doctissimi viri, suae de Mimis dissertationes ediderunt: in quibus, si Carpzovii Paradoxon excipias, caeteri, qui in hac materie versantur, libri diligenter et commemorati, et in usum adhibiti sunt. Adde TWI-  
NING'S notes on Aristotle's Treatise on Poetry p. 161.



fabulam non haberent, ad quam omnia tenderent, tamen singulas vitae partes et conditiones totas exhibuerint". Non posuisses, opinor, haec ita universe, si, quantum Graecorum Mimi inter se argumento ac ratione distarint, animum attendere voluisses. Eademque differitatis observatio poterat mentem ac stilum avertere ab sententia, quam pagina 15 sequutus, Graecos Mimos negasti in scenam fuisse productas. Quod ut cadat in Xenarchi, in primis Sophronis Mimos, ad quos recte aestimandos Theocriti quaedam carmina nobis praelucent, in multos alios id cadere non potest. Proinde verius, mea sententia, Car. Aug. Böttigerus, vir eruditissimus, in libello quo quatuor aetates rei scenicae apud veteres primis lineis designavit \*), maximum in re scenica Ionicorum et Doriensium discrimen in eo posuit (pag. 9.), quod Athenienses fabulas ex arte constitutas docuerint scripserintque, Dorienses contra Mimis tantum indulserint, in scena ex tempore pronuntiatis. Sed quod addit vir egregius, Mimos a Sophrone pri-

\*) Prodiit hoc ipso titulo Vinariae, 1798. 4.



primum esse scriptos, id ego, in re maxime memorabili veterum omnium silentium reveritus, vehementer dubito illi assentiri. Ac videtur idem silentium pro testimonio habuisse Valckenarius \*), quod, quo minus a communi sententia discederet, ipsum impediret. Illud Tu recte fecisti, ASTI, quod Romanos tantum Mimos, seu potius Fescennina carmina, unde originem illorum duxisti (p. 21), ad quamdam cum satyrica Graecorum poësi cognationem revocasti, Graecos Mimos ab ea prorsus disiunxisti. Ingeniose quidem Böttigerus, ut Doriensium et Atheniensium res scenica consimili videatur ortu prognata, illorum Mimos dixit satyricos fuisse. Sed metuo, ne et ambiguitas huic verbo insit, et auctoritas veterum suspicioni deficiat. Nunc enim vir doctissimus eos appellavit satyricos Mimos, qui, iamborum more, cavillarentur in scena (pag. 9.), attulitque etiam Athenaei (IV, 27. p. 131. C.) locum, longe aliter, si quid

\*) in notis ad Theocriti Adoniazusas p. 200.



quid video, explicandum; nunc in Bacchicis sacris Mimos dixit (pag. 8.) Satyros saltasse. Quam opinionem, haud scio, an defendere et stabilire non liceat Hesychii (To. I, p. 995.) loco, quem Albertius recte corruptum iudicavit. Corruptelam enim, ut alia taceam, ipsa Illyriorum, quae inepte iniicitur, mentio arguere videtur. Gaudebo, si, a quo tam multa et praeclara didici, amicus rectiora me edocuerit. Cui uti lubenter concedam, ita ipse, retractato Dionysii Halicarnassei (VII, 27. p. 1491. ed. Reisk.) loco, mihi vicissim, spero, concedet, locum in quo occurrere pronuntiavit MIMOS SATYRICOS ex antiquissimo Doriensium populorum genere, nec de Mimis agere, nec de Doriensibus. Id potius agit Dionysius, ut κέρτομον illam καὶ σατυρικὴν παιδίαν, in Romanorum pompis ac triumphis receptam licitamque, ab antiquissimo Atheniensium more deducat.

In secundo capite, ubi Horatii sermones, in his Artem poëticam, ad Socraticos, praecipue Platonicos, dialogos



logos fuisse compositos (pag. 23.) ostendisti, illud, ni fallor, disputandi et subtilitati et perspicuitati offecit, quod communem opinionem amplexus, inter Epistolas et Satiras Horatii nihil distinxisti. Communem dico sententiam, quae, ut Casaubonum aliosque permultos praeteream, non solum ab Rich. Hurdio, Britanno \*), sed etiam a nupero, eoque perspicacissimo et elegantissimo Romanorum Satiricorum censore, Frid. Mansone \*\*), servata et propagata est. Vtriusque enim iudicium non discrepat a Tuo, HUMANISSIME ASTI, quo epistolas non nisi eo, quod ad certas scriptae personas sint, et maiore saepius  
 urba-

\*) In Introductione ad Horatii Epistolas ad Pisones p. 6. sq. vers. Eschenburg.

\*\*) Ueber die Römischen Satiriker, in Nachträgen zu Sulzers Theorie d. sch. Künste IV. I. p. 481. Acutius iam quaedam viderat DVSCHIVS in Briefen zur Bildung des Geschmacks VI. p. 1. et 421. sqq.



urbanitate (quippe epistolis necessaria) a satiris differre (pag. 31.) statuisti. Et favere iudicio videtur tum interna similitudo, quae inter illa carmina intercedit, tum usitata eorum inscriptio. At quomodocumque tandem Horatius istam sylvam carminum inscripserit (communi S e r m o n u m nomine inscriptam fuisse, etsi non prorsus a vero abhorret, tamen illis, quae hucusque allatae sunt, rationibus h. e. poëtae quibusdam versibus confici nequit); sed quomodocumque Horatius eiusque aequales de his carminibus senserint: in iis non levis conspicitur et argumenti, et formae, et orationis, et ipsius denique metri disparilitas. De f o r m a Tumet ipse monuisti. Epistola enim quum certae personae, aut verae, aut fictae, ab auctore scribatur; necesse est, omnem orationem componi conformarique non modo ad huius, qui scripsit, sed in primis ad illius, cui scripta est, animum, mores, tempora, externam conditionem; earumque rerum omnium tantam cerni in toto carmine vim, ut non magis argumenti, quam personarum ratio habeatur. Horum nihil  
quid-



quidquam in Satiris apparet: quae etiam si cuiusdam nomini inscribantur, tamen inscriptio non nisi pro dedicatione est, quae argumenti tractationem nihil afficiat. Sed quae certam et constantem habet formam Epistola, eadem in argumento varia reperitur et inconstantissima. Quippe huius copia et varietas nullis terminatur limitibus, nisi qui ab ipsa natura poëseos constituti sunt. Quaecumque enim materiam praebent vulgaribus epistolis, ea, nisi poëticam expositionem prorsus respuant, cultaque ornamentis nitescere nequeant, Epistolarum poëticarum scriptori patent. Sed hae ne in infinita dispertiantur, reduci omnes commode possunt ad tres potissimum species: quarum una est Epistolarum didacticarum, altera elegiacarum, tertia iocularium. Ad illam didacticarum speciem pertinent morales seu ethicae, quales Horatius composuit. Earum omnino est instruere homines et docere, praecipere virtutem ad eamque amplectendam et colendam excitare. His morali-  
bus Epistolis (nam reliquae nihil ad nos, aut, si quid ad nos, nihil ad hunc locum) quamquam



propinquae sunt Satirae, propinquiore apud Horatium, qui et urbanissime vitia carpsit, et in virtutum commendatione cum illorum levi vituperio focianda mirabile temperamentum adhibuit: tamen Satirarum omnis vis non docendo et monendo, verum ridendo et increpando exprimitur, si quidem in eo versantur, ut vitiorum vel graviorum turpitudinem, vel leviorum ridiculam stultitiam notent, redarguant, castigent. Unde duplex earum genus enascitur: unum hilarium ac festivarum, quas Venusini vatis elegantia lusit; alterum tristium et austerarum, quibus Iuvenalis Persique ira se armavit. Denique quemadmodum materies horum carminum diversa est: ita dispar quoque et orationis color, et metrorum ratio deprehenditur. In Epistolis enim gravitas elucet Philosophi, qualis decebat Horatium, et virum, et verae sapientiae studiosum: in Satiris levitas apparet Comici, qualis a poëta iuvene expectabatur, iuveniliter exultante, poculisque et puelis adhuc idoneo. In illis metrorum adstrictior lex: in his numerorum solutissima negligentia.

Ergo



Ergo de Epistolis maxime valet, quod Tu, HUMANISSIME ASTI, pagina 29 de Satiris scripsisti: non Socraticae solum philosophiae in iis sparsa esse semina, sed illam quoque Socratis, certe discipulorum ex eius disciplina profectorum, lepidam quamdam cum urbanitate de rebus ad mores et officia spectantibus disputandi rationem in iisdem adumbratam agnosci. Ad Satiras contra referri ea debent, quae vel de Comodiae veteris dicacitate, ab Horatio expressa, vel de mimico morum imitandorum artificio, vel de felici Lucilianorum lusuum emendatione passim a Te, sed promiscue, disputata sunt. Vero harum quoque rerum nunc non licet nisi summa quaedam capita strictim attingere. Namque uberiores discriminis, quo Satirae Horatianae ab eius Epistolis seiunguntur, expositionem neque capiunt hae Auctarii angustiae, nec, si capiant, ego non lubentius committam Carolo Morgensternio, Professori Dantiscano, qui in hoc argumento, brevi scriptione delineato, se diligentius elaboraturum



rum esse mihi nuper significavit: a cuius viri elegantiori ingenio haud vulgaria exspectamus. Sufficiebat, ASTI, paucis iter monstrasse, quo ad disputationis, a Te pulcre inchoatae, perfectionem quamdam absolutionemque pervenire liceret. Sponte intelliges, in hoc ipso itinere si deverticula quaerere vellem, posse me tum in aliis haerere, tum in quaestione a Te p. 44. agitata, an sermones Horatiani a germana poësi recedant. In qua disceptanda discrimen, quod Epistolas inter et Satiras positum vidimus, omnium minime negligendum est.

Sed progressus ab his (Cap. III.) ad scriptores Tuos, quorum alter inter poëtas philosophum, alter inter philosophos poëtam, et pari uterque cum laude egit, Horatii consilium in Arte poëtica Platonisque in Phaedro institutum sic declaravisti, nihil ut doctrina Tua neglexerit, quod ad intelligendos illos libros necessarium videretur. De Phaedro ut taceam, cuius argumentum consiliumque in promptu est, vehementer equidem probo sententiam Tuam de

car-



carmine Horatii, ad quod recte iudicandum lectori paene aditum obstruxit incredibilis editorum dissenſio. Id enim eſt carmen, cuius iam dudum plures interpretes, quam verſus, numerantur. Quod qui nuperrime inter noſtrates exquiſito ad ſplendorem titulo edidit \*), verſioneque et commentario illustravit, Io. Chriſtophorus Regelsbergerus, Profeſſor Vindobonenſis, non dabit Tibi quidem ille, quod pagina 32 et ſequenti ſcripſiſti, quae Horatius praeter argumentum primarium, a Te recte propoſitum, carmini inferuerit, ea non niſi epifodia eſſe, quae dicantur, et vel docendi, vel ioco facetiis ſue aliorum opinionem diluendi

\*) Horazens Dichtkunft, in neu entdeckter Ordnung: das vollkommenſte Lehrgedicht des Alterthums, ein Meiſterſtück der Nachahmung Kunſt und Kürze. Lateiniſch nach einer achthundertjährigen Handſchrift. Ueberſetzt in eben dieſelbe Verſart mit Commentar, Anmerkungen und Leſearten und einem Auszuge aus Ariſtoteles Dichtkunft, von I. C. Regelsberger, Wien, 1797. 8.



di vel infringendi consilium habere. Sed quid censes, HUMANISSIME ASTI? Dimovebitne Te ab ista sententia Regelsbergerus, si hominis perquam acuti novum inventum perpenderis? Ego neque illud arbitror, neque hoc mihi persuadere possum, omnino novum appellandum esse, quod Michelfsenii et vero Rappolti pridem desertis opinionibus ad amissim in multis congruat. Nempe recentiores Horatianae Epistolae interpretes adeo non satis fecerunt Regelsbergero, ut veterem eorum opinionem, qui Horatium continuas quasdam universae poëseos leges condidisse, totiusque rationis brevem velut orbem suo opere descripsisse putarent, instaurare subtiliusque commendare conatus sit. Exclusit itaque Artem poëticam ex numero Epistolarum, in eaque unam omnium perfectissimam carminis didactici speciem ita expressam putavit, ut tum in descriptione totius operis, tum in singularum partium iunctura plus quam Aristotelicum ordinem ac diligentiam agnosceret. Unde ordinis seriem non solum perpetuo commentario demonstravit, sed

etiam



etiam in tabula quadam oculis proposuit. Et multa profecto acute vidit vir doctissimus, praesertim quae ad perpetuitatem sententiarum nexumque spectarent; etiam hoc primus egregie reperit, quod mirum est, tot perspicacibus viris latuisse, Horatium sic distribuisse carminis materiem in tres praecipue partes, ut primo de inventione, dein de dispositione vel adornatione, denique de eloquutione praeciperet; ad haec usus est tum dialectica subtilitate, tum orationis probabili elegantia, qua sententiae suae vel faceret fidem, vel factam corroboraret. Verum, ut libere dicam, in multis vir doctissimus cupidius egit, quam verius; ad obtinendam causam versus nunc audacter transposuit, nunc contorte explicuit, planeque immemorationis Horatianae, nimio suae opinionis amore eo se passus est abduci, ut, quum nonnulli olim artem sine arte ab Horatio traditam \*) pronuntiarint, nunc poeta artem putida arte scripsisse censendus sit. Sed haec accuratius exponere licebit in commentariis ad Horatii Epistolas

\*) Notum iudicium SCALIGERI in Poëticae suae Praefatione.



las, quos cum Haberfeldio meo, viro eruditissimo, nuper edere coepi.

Recte monuit Schreiterus, difficultatum earum, quae tot viros egregios in hac diiudicanda Epistola impedierint, causam et originem vix aliunde repetendam videri, quam a falsa temereque suscepta opinione de exemplo, quod Flaccus in conscribendo opere sequutus sit. Ea res, vereor, ne etiam Regelsbergerum fefellerit, qui quum recens a Poëticae Aristotelicae lectione ad Artem accessisset, nescio quomodo, adstipulatus est iis, qui Stagiritem paene totum ab Horatio expressum, sensusque poëtae et orationem ad philosophi exemplar compositos esse sumpserunt. Quocirca eximie de Flacci lectoribus meruit Schreiterus, qui primus, quod sciam, (nam Pauli Benii Poëticam Platoniam \*) nec vidi usquam, nec simili consilio scriptam puto) qui primus igitur observavit, Epistolae ad Pisones non obscuram intercedere

\*) Edita fertur Venetiis anno 1622.



cedere cum Phaetro Platonis affinitatem, regnare in hoc dialogo eosdem de studiis literarum sensus, latere multa semina iudiciorum, quae ab Romano poeta vel ad verbum expressa, vel ad consilii diversitatem leniter deflexa atque detorta videantur. Quod itaque Schreiterus efficere instituit, ut ex ipsa operis artificiique, quod auctori Epistolae placuit, ratione Platonicæ imitationis haud ambigua signa eruerentur; id Tu, DOCTISSIME ASTI, et latius persequutus es, et ad singulorum locorum comparationem prudenter traduxisti. In quibus etsi complura poterant suppleri, quae Tu fortasse sciens praeteriisti: tamen unum nunc iuvat locum disputationi Tuae (pag. 128.) adiungere. Si sunt notabiles illi in Arte versus (438. sqq.) de Quintilio:

Quintilio si quid recitares, corrige sodes

Hoc, aiebat, et hoc: melius te posse

negares,

Bis terque expertum frustra, delere iubebat

Et male tornatos incudi reddere

versus.

Nosti,



Nosti, quantopere laborarint interpretes, ut, quem male tornatum arbitrantur, ultimum versum ipsi incudi redderent. In his magnus Bentleius non dubitavit ternatos, quos ipse produxit, Flacco supponere, copiose demonstrans, tam pulcros filios dignos esse, qui ternariantur. Eius adversarius, Cunninghamus, sequitur doctum virum, qui formatum coniecerat: a qua correctione neque Sanadonius, neque Gesnerus abhorrent. Afferunt quoque Sidonii Apollinis auctoritatem, (IX. 13.), qui Asclepiadeos Horatiana incude formatos dixerit Recte. Sed praeter caeteris afferendus erat locus Platonis in Phaedro p. 295 Bip., ubi de Lysiae oratione ita loquitur Socrates: Ἄλλ' οὐκ ἐκείνη μόνον, ὅτι σαφῆς, καὶ στρογγύλα, καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνενται; hoc est: ac non eo solum, quod perspicue, et rotunde, et accurate quaelibet vocabula TORNATA sunt? Qui locus de veritate lectionis apud Horatium ambigere non finit. Iam si reputes, ASTI, quo sensu Graeci dixerint τορρευτὸν ἔπος, (quale verbi



(verbi caussa Callimacho tribuitur a Crinagora Analect. Brunck. II, p. 144. add. Velt-heim über Memnon's Bildsäule, Ne-ros Smaragd, Toreutik etc. p. 10.); si ad hunc usum veterum adhibeas veram inter-pretationem Horatiani loci, quam Regels-bergerus (p. 167.) nuper praeivit: id facile mihi assentire, in illo vexatissimo versu nil quidquam, neque ad sinceritatem, neque ad per-spicuitatem, recte desiderari.

At haec sufficient, Nolebam enim nunc importunum censorem agere. Iniqua volebam, sed his temporibus condonanda, de confectione libri iudicia arcere, et re ipsa convellere. De singulis libri partibus iudicabunt ii, quorum est, censoriis tabulis illum inscribere. Qui etiam si in multis Tibi non adstipulentur, tamen, ni-si meum me praeiudicium prorsus fallit, in Te non dubitabunt conferre, quae in extrema pa-gina Phaedri Tui Socrates fertur de Isocrate loquutus: „Adolescens etiam nunc, o Phaedre, Isocrates est; sed quid de illo augurer, lubet dice-







# E r r a t a.

---

|    |      |           |        |                                          |
|----|------|-----------|--------|------------------------------------------|
| P. | 9.   | v.        | 28.    | leg. pro fit: fit.                       |
| —  | 11.  | —         | 11.    | not. — si: si.                           |
| —  | 13.  | —         | 13.    | leg. pro: videatur: videantur.           |
| —  | 16.  | —         | 1.     | infr. leg. pro: videatur: videantur.     |
| —  | 19.  | —         | 24.    | leg. pro: id (quo: id, quo.              |
| —  | 26.  | —         | 3.     | leg. pro: satis: satir.                  |
| —  | —    | —         | 19.    | leg. pro: coniereris: coniecerais.       |
| —  | 27.  | —         | 11.    | leg. pro: novum: novam.                  |
| —  | 30.  | —         | 1.     | infr. leg. sunt                          |
| —  | 35.  | —         | 24.    | leg. pro: fere: fere.                    |
| —  | 41.  | —         | 10.    | del. sunt.                               |
| —  | 45.  | —         | 28.    | leg. agitare.                            |
| —  | 48.  | —         | 4.     | leg. finis.                              |
| —  | 53.  | —         | 17.    | leg. hauriremus.                         |
| —  | 55.  | not. v.   | 4.     | post: conclusionibus comma ponend.       |
| —  | 57.  | not. *)   | V. 7.  | leg. infinitum.                          |
| —  | 63.  | —         | 9.     | post: contentio — ponend.                |
| —  | 65.  | not. *)   | V. 4.  | leg. <i>maximas</i> .                    |
| —  | 66.  | not. *)   | V. 13. | leg. fich.                               |
| —  | 75.  | —         | 2.     | leg. regit.                              |
| —  | 78.  | —         | 14.    | leg. <i>το οντας ον</i> .                |
| —  | 83.  | —         | 24.    | leg. a quo.                              |
| —  | 98.  | not. *)   | V. 4.  | infr leg. posita.                        |
| —  | 102. | —         | 12.    | leg. Diotim.                             |
| —  | 105. | —         | 2.     | post: <i>exculti</i> comma ponend.       |
| —  | —    | —         | 3.     | leg. <i>aequabilitas</i> .               |
| —  | 106. | not. ***) | V. 4.  | leg. <i>Amorem</i> .                     |
| —  | 107. | not.      | V. 2.  | leg. <i>Propert</i> .                    |
| —  | 119. | v.        | 5.     | leg. <i>calamitatibus</i> .              |
| —  | 145. | —         | 14.    | comma post: <i>praeftabilius</i> delend. |

---























Ast, Friedrich,

De Platonis Phaedro

lenae 1801

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/Class.435

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11088777-3